

Begroting 2025 - 2029

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	4
Voorwoord	6
Leeswijzer	9
Externe en interne ontwikkelingen	11
Begroting op hoofdlijnen	15
Begroting in één oogopslag	18
Beleidsbegroting.....	19
Opgave Waterveiligheid	20
Opgave Watersysteem.....	27
Reguleren van watertekort en wateroverlast	29
Beschermen en verbeteren van het oppervlaktewater	34
Vervullen van de maatschappelijke functie	36
Opgave Waterketen.....	43
Afname- en transport	44
Zuivering.....	46
Slibverwerking.....	48
Opgave Bestuur en organisatie	51
Strategie en omgeving	52
Assetmanagement	59
Bedrijfsvoering	61
Overzicht van dekkingsmiddelen	68
Onvoorzien	69
Raming belastingopbrengsten en toelichting	70
Criteria, grondslagen en kwijtscheldingsbeleid	70
Watersysteembeheer.....	71
Zuiveringsbeheer	72
Paragrafen	74
Uiteenzetting van de financiële positie.....	74
Paragraaf assetmanagement.....	85
Paragraaf bedrijfsvoering	94
Verbonden partijen.....	95
Incidentele baten en lasten	110
Openbaarheidsparagraaf	115
Paragraaf duurzaamheid en SDG's	115
Financiële begroting.....	121
Uiteenzetting van de gehanteerde uitgangspunten en normen	121
Overzicht van baten en lasten	121
Overzicht van voorgenomen investeringen	122
Geprognosticeerde begin- en eindbalans	127
Bijlagen.....	129

Begroting naar kostensoorten	129
Baten per beleidsproduct	130
Lasten per beleidsproduct	131
Definities beleidsproducten	132
Lijst met afkortingen.....	134

Voorwoord

Spreken namens water. Dat motto siert de Perspectiefnota die ons bestuur dit voorjaar heeft omarmd. Deze begroting voor 2025 is de eerste concrete vertaling van het uitgesproken elan.

Water is de blauwe draad in alle opgaven rond de inrichting van ons land. Daarom vinden wij het belangrijk dat water en bodem hierbij ook de leidende factoren zijn. We staan in ons werkgebied (Fryslân en het Groninger Westerkwartier) voor serieuze uitdagingen: een klimaat dat verandert, een watersysteem dat zijn grenzen nadert, een kwetsbare zoetwatervoorraad en de waterkwaliteit die onder druk staat. Op een speelveld met een veelheid aan belangen, brengen wij onze kennis en expertise in. Leidraad hierbij is de Blauwe Omgevingsvisie die in 2023 is vastgesteld.

Weerbaarheid

Voor ons dagelijks bestuur is weerbaarheid een sleutelbegrip. Het werkt twee kanten op: aan de ene kant willen we de maatschappij weerbaar maken in de omgang met water. Maar we willen daarbij ook zorgen voor een robuust watersysteem dat klaar is voor op wat het de komende decennia voor de kiezen krijgt.

Drie voorbeelden voor 2025:

-We presenteren een boezemplan, waarmee we toewerken naar keuzes over het toekomstbestendig inrichten van ons aaneengesloten hoofdstelsel van vaarten en meren. We beoordelen hierbij ook of er een extra zeegemaal nodig is.

-We richten de natuурpolder Himpensermar zo in dat we hier in uitzonderlijk natte tijden tijdelijk boezemwater kunnen bergen.

-We komen met nieuw beleid voor grondwateronttrekkingen. Recente droge zomers hebben laten zien dat een actualisatie nodig is. Die richten we op het behouden van voldoende grondwater en de bescherming van kwetsbare natuur.

Hogere waterpeilen

Veenbodems zijn voor ons watersysteem van cruciaal belang als spons om water vast te houden en als deksel op de grondwatervoorraad. We praten met provincie en gemeenten over de voortzetting van ons gezamenlijke Veenweideprogramma. Dat het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) nu stilligt betekent niet dat er niets meer gebeurt. We zijn voornemens vanaf april 2025 waterpeilen te verhogen op 1000 hectare aan veenweiden. Drie samenwerkingsverbanden (Idzegea, Akkrum en de cluster Aldeboarn-De Deelen, Hegewarren, de Alde Feanen en het Leechlân Grou-Warten) hebben zicht op subsidie voor deze vierjarige GLB-pilot.

KRW-maatregelen

De kwaliteit van ons water verdient alle aandacht. 2027 is de deadline voor het bereiken van de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW). Waar we tussentijds staan in de huidige planperiode (2022-2027) is helder in december 2024. Dan oordeelt ons algemeen bestuur over een tussentijdse evaluatie en de maatregelen die nodig zijn om onze doelen te halen. Omdat de omvang hiervan nu nog niet te overzien is, leggen we de financiering in een later stadium via een begrotingswijziging voor.

Ook na 2027 zijn maatregelen nodig om de kwaliteit van het water vast te houden en het te beschermen tegen nieuwe bedreigingen zoals klimaatverandering, de toenemende druk op de ruimte en exoten. In 2025 en 2026 bereiden we ons voor op de nieuwe KRW-planperiode 2028-2033.

Gezuiverd water

Een factor die de kwaliteit van ons oppervlaktewater beïnvloedt is het gezuiverde water (effluent) dat we lozen bij onze 27 rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's). Het produceren van effluent van uitstekende kwaliteit heeft daarom de hoogste prioriteit.

De Europese richtlijn stedelijk afvalwater zet in op de verwijdering van gewasbeschermingsmiddelen, medicijnresten en microplastics over 10 jaar. We komen in 2025 met een Waterketenvisie en voorstellen over wat dit betekent voor onze rwzi's. Voor het beheer van de persleidingen waarmee we afvalwater naar de zuiveringen voeren, maken we een meerjarig vervangingsplan. We pakken in 2025 al verschillende oudere en kwetsbare leidingen aan.

Verbinding

Om nu en in de toekomst voor veiligheid en voldoende en schoon water te zorgen, hebben we anderen nodig: de samenleving, Friese collega-overheden en ook Den Haag en Brussel. We zoeken verbinding met de mienskip door gebiedsgericht te werken. We willen op een transparante manier onze deskundigheid inbrengen, maar ook baat hebben van de kennis van anderen. Dit helpt om te komen tot breed gedragen besluiten en een soepele uitvoering.

In het overleg met collega-overheden in ons werkgebied staan we pal voor het waterbelang. We zijn principieel in ons verzet tegen gaswinning, vanwege de schadelijke gevolgen voor ons watersysteem. We zetten in 2025 stappen om op landelijk en Europees niveau meer invloed te hebben. Dat doen we volgens een eigen agenda, die niet alleen gericht is op het verwerven van subsidies, maar ook om de stem van het water te laten horen.

Sluitende begroting

De financiële uitwerking van onze ambities is terug te vinden in deze begroting. De totale lasten voor 2025 zijn €230 miljoen. Het leeuwendeel halen we uit onze waterschapsbelastingen. Voor een sluitende begroting moet de totaalopbrengst voor het watersysteembeheer stijgen met 4,8 procent en die voor het zuiveringsbeheer met 4,4 procent. Hiermee komen we lager uit dan in de Perspectiefnota, waarin stijgingen van respectievelijk 5,5 en 6,5 procent waren voorzien.

Luzette Kroon

Dijkgraaf

Wendy Zuidema

Waarnemend secretaris-directeur

Foaropwurd

Sprekke út namme fan wetter. Dat motto siert de Perspectiefnota dy't ús bestjoer fan't maitiid omearme hat. Dizze begrutting foar 2025 is de earste konkrete oersetting fan it útsprutsen elan.

Wetter is de blauwe tried yn alle opjeften om de ynrjochting fan ús lân hinne. Dêrom fine wy it wichtich dat wetter en boaiem hjirby ek de liedende faktoaren binne. Wy steane yn ús wurkgebiet (Fryslân en it Grinslanner Westerkwartier) foar serieuze útdagingen: in klimaat dat feroaret, in wettersysteem dat syn grinzen hast berikt, in kwetsbere swietwetterfoarried en de wetterkwaliteit dy't ûnder druk stiet. Op in spylfjild mei in protte belangen, bringe wy ús kennis en ekspertize yn. Paadwizer hjirby is de Blauwe Omjouwingsfisy sa't dy yn 2023 fêststeld is.

Wearberens

Foar ús deistich bestjoer is wearberens in kaaibegryp. It wurket twa kanten op: oan'e iene kant wolle wy de maatskippij wearber meitsje yn de omgong mei wetter. Mar wy wolle dêrby ek soargje foar in robúst wettersysteem dat klear is foar op wat it de kommende desennia foar de kiezzen krijt.

Trije foarbylden foar 2025:

-Wy presintearje in boezemplan, dat wy brûke om ta te wurkjen nei karren oer it takomstbestindich ynrjochtsjen fan ús oaniensletten haadstelsel fan fearten en marren. We beoardielje hjirby ek oft der ferlet is fan in ekstra seegemaal.

- We rjochtsje de natuerpolder Himpensermar sa yn dat we hjir yn útsûnderlik wiete tiden tydlik boezemwetter bergje kinne.

- Wy komme mei nij belied foar grûnwetterûntlûkingen. Resinte drûge simmers hawwe sjen litten dat in aktualisaasje nedich is. Dy rjochtsje we op it behâlden fan genôch grûnwetter en de beskerming fan kwetsbere natuer.

Hegere wetterpeilen

Feanboaiems binne foar ús wettersysteem fan krúsjaal belang as spûns om wetter fêst te hâlden en as lid op de grûnwetterfoarried. Wy prate mei provinsje en gemeenten oer de fuortsetting fan ús mienskiplike Feangreideprogramma. Dat it Nacionaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) no stilleit betsjut net dat der neat mear bart. We binne fan doel om fan april 2025 ôf wetterpeilen te ferheegjen op 1000 hectare oan feangreiden. Trije gearwurkingsferbannen (Idzegea, Akkrum en de kluster Aldenboarn-De Deelen, Hegewarren, de Alde Feanen en it Leechlân Grou-Warten) hawwe sicht op subsydzje foar dizze fjouwerjierrige GLB-pilot.

KRW-maatregels

De kwaliteit fan ús wetter fertsjinnet alle omtinken. 2027 is de deadline foar it berikken fan de doelstellings yn de Kaderrichtlijn Water (KRW). Wêr't wy tuskentiids steane yn de hjoeddeistige planperioade (2022-2027) is helder yn desimber 2024. Dan oardielet ús algemien bestjoer oer in tuskentiidske evaluaasje en de maatregels dy't nedich binne om ús doelen te heljen. Om't de omfang dêrfan no noch net oer te sjen is, lizze wy de finansiering yn in letter stadium fia in begruttingswiziging foar.

Ek nei 2027 binne maatregels nedich om de kwaliteit fan it wetter fêst te hâlden en it te beskermjen tsjin nije bedrigingen lykas klimaatferoaring, de tanimmende druk op de romte en eksoaten. Yn 2025 en 2026 riede we ús ta op de nije KRW-planperioade 2028 -2033.

Suvere wetter

In faktor dy't de kwaliteit fan ús oerflaktewetter beynfloedet is it suvere wetter (effluent) dat wy losse by ús 27 rioelwetersuveringsynstallaasjes (rwzi's). It produsearjen fan effluent fan treflike kwaliteit hat dêrom de heechste prioriteit.

De Europeeske rjochtline stedsk ôffalwetter set yn op it ferwiderjen fan gewaaksbeskermingsmiddels, medisynresten en mikroplastics oer 10 jier. Wy komme yn 2025 mei in Wetterstringfyzje en foarstellen oer wat dit betsjut foar ús suveringen. Foar it behear fan de parslidingen dêr't wy ôffalwetter mei nei de suveringen fiere, meitsje wy in mearjierrich feringingsplan. We pakke yn 2025 al ferskate âldere en kwetsbere lidingen oan.

Ferbining

Om no en yn de takomst foar feiligens en genôch en skjin wetter te soargjen, hawwe we oaren nedich: de mienskip, Fryske kollega-oerheden en ek Den Haach en Brussel. Wy sykje ferbining mei de mienskip troch gebietsrjochte te wurkjen. Wy wolle op in transparante wize ús saakkundigens ynbringe, mar ek baat hawwe fan'e kennis fan oaren. Dit helpt om te kommen ta breed droegen besluten en faasje yn de útfiering.

Yn it oerlis mei kollega-oerheden yn ús wurkgebiet steane wy pal foar it wetterbelang. We binne prinsipiell yn ús ferset tsjin gaswinning, fanwege de skealike gefolgen foar ús wettersysteem. We sette yn 2025 stappen om op lanlik en Europeesk nivo mear ynfloed te hawwen. Dat dogge wy neffens in eigen aginda, dy't net allinnich rjochte is op it ynheljen fan subsydzjes, mar ek om de stim fan it wetter hearre te litten.

Slutende begrutting

De finansjele útwurking fan ús ambysjes is werom te finen yn dizze begrutting. De totale lêsten foar 2025 binne € 230 miljoen. It grutste part helje wy út ús wetterskipsbelestingen. Foar in slutende begrutting moat de totaalopbringst foar it wettersysteembehear omheech gean mei 4,8 persint en dy foar it suveringsbehear mei 4,4 persint. Dêrmei komme wy leger út as yn de Perspektyfnota, dêr't stigings fan respektyflik 5,5 en 6,5 prosint yn foarsjoen wiene.

Luzette Kroon

Dykgraaf

Wendy Zuidema

Waarnimmend sekretaris-direkteur

Leeswijzer

Met ingang van 2025 geldt voor alle waterschappen het nieuwe Waterschapsbesluit. Dit gewijzigde besluit vraagt een andere inrichting van onze begroting. In deze leeswijzer nemen we u mee in de nieuwe opzet van de begroting.

Externe en interne ontwikkelingen

In dit onderdeel gaan we in op de ontwikkelingen die zich na de behandeling van de perspectiefnota hebben voorgedaan en van belang zijn voor de taken van ons waterschap.

Begroting op hoofdlijnen

De begroting op hoofdlijnen geeft, zoals de naam al aangeeft, een algemeen beeld van de begroting. Wat is van belang en hoe zien de financiën er uit. We beschrijven dat aan de hand van de volgende onderdelen:

- Belangrijkste ontwikkelingen
- Staat van baten en lasten
- Ontwikkeling tarieven
- Financieel beeld 2025-2029

Beleidsbegroting

De beleidsbegroting bestaat uit vier opgaveplannen en zeven paragrafen.

Opgaveplan

In het opgaveplan staan de opgaven en drie financiële overzichten. De cijfers uit deze overzichten samen vormen het begrotingssaldo. De indeling van de opgaven is als volgt:

- Waar zijn we van?
- Sustainable development goals (SDG's)
  - We geven per opgave weer aan welke SDG deze opgave een bijdrage levert.
- Prestatie indicatoren
- Trends en ontwikkelingen
- Wat willen we bereiken?
  - In de opgaverapportage staan de doelstellingen centraal.
- Wat gaan we daar voor doen?
  - Dit zijn onze daadwerkelijke activiteiten en projecten die wij gaan uitvoeren om onze doelstellingen te realiseren.
- Wat mag het kosten?
  - Per opgave worden de baten en de lasten per beleidsproduct aangegeven. Tevens wordt een analyse gemaakt van de verschillen tussen de begroting 2025 en de actuele begroting 2024. Tot slot wordt een vergelijking gemaakt tussen de begroting 2025 en het meerjarenperspectief (2026 - 2029).

Overzicht dekkingsmiddelen

De algemene dekkingsmiddelen vormen de financiële dekking van de bestedingen in de opgaven.

Onvoorzien

Het nieuwe waterschapsbesluit schrijft voor dat we de post onvoorzien opnemen in de begroting en deze apart tonen.

Raming van de belastingopbrengsten en toelichting

We gaan hier in op de technische grondslagen die ten grondslag liggen aan de belastingopbrengsten. Per taak geven we aan hoe we komen tot de geraamde belastingopbrengsten en de mate van kostendekkendheid.

Paragrafen

Naast de opgaven moeten waterschappen in ieder geval vier opgaven overstijgende paragrafen in de begroting opnemen (waterschapsbesluit). In een paragraaf staat belangrijke informatie waarmee het algemeen bestuur inzicht krijgt in de financiële situatie van het waterschap, de beheersmatige aspecten en de risico's. De verplichte paragrafen gaan over:

- Uiteenzetting van de financiële positie
- Assetmanagement
- Bedrijfsvoering
- Verbonden partijen

Daarnaast hebben wij nog extra paragrafen opgenomen voor de incidentele baten en lasten, de openbaarheidsparagraaf en de SDG's.

Financiële begroting

In de financiële begroting kunt u lezen hoe we er financieel voor staan.

Uiteenzetting van de gehanteerde uitgangspunten en normen

Hierin staan de autonome ontwikkelingen en andere aspecten die van invloed zijn op de wijze waarop wij onze budgetten meerjarig aanpassen.

Overzicht van baten en lasten

In het overzicht baten en lasten staat het totaaloverzicht van de geraamde baten en lasten voor de komende jaren. Ook staan daar de cijfers van de huidige actuele begroting inclusief de mutaties uit de tweede voortgangsrapportage.

Om het structurele evenwicht van de begroting te kunnen bepalen worden deze cijfers gecorrigeerd met de bedragen van de incidentele baten en lasten (onttrekking aan de algemene reserve).

Overzicht van voorgenomen investeringen

In dit overzicht laten we zien welke investeringskredieten we voor 2025 en volgende jaren nodig hebben.

Geprognosticeerde balans

Om inzicht te geven in de belangrijkste mutaties in het vermogen (investeringen en financieringen) geven wij een geprognosticeerde balans weer. Dit is op basis van een schatting of raming voorspellen hoe de balans wordt de komende jaren. Deze balans geeft de geraamde stand in de vaste activa, het eigen vermogen, de opgenomen langlopende geldleningen en de voorzieningen.

Bijlagen

De volgende bijlagen zijn opgenomen:

1. Overzicht van kostensoorten
2. Baten per beleidsproduct
3. Lasten per beleidsproduct
4. Definities van de beleidsproducten
5. Lijst met afkortingen

Externe en interne ontwikkelingen

Ontwikkelingen sinds het vorige begrotingsjaar / perspectiefnota

Het zicht op de buitenwereld houden is essentieel. We leven immers in een snel veranderende samenleving, waartoe we ons moeten blijven verhouden. Voor de Perspectiefnota is een omgevingscan uitgevoerd. Daarin zijn verschillende maatschappelijke ontwikkelingen in kaart gebracht, die onze taken als waterschap (kunnen) beïnvloeden. Tegelijkertijd hebben zich ook nieuwe ontwikkelingen voorgedaan die een impact hebben op onze Begroting.

Terugblik op Perspectiefnota: welke veranderingen doen zich voor in onze omgeving?

Allereerst is *klimaatverandering* benoemd als ontwikkeling die ons werk en het watersysteem steeds meer zal beïnvloeden. We moeten onze dijken versterken en meer water vasthouden om te zorgen voor voldoende zoet water. De waterkwaliteit kan ook door klimaatverandering verslechteren.

Een tweede ontwikkeling uit de Perspectiefnota is de *verontreiniging van ons water* door medicijnresten, industriële chemicaliën en bestrijdingsmiddelen. We zullen daardoor meer gaan meten en maatregelen nemen in ons watersysteem en in de waterketen om de verontreiniging tegen te gaan. Bronaanpak wordt ook belangrijker om die verontreiniging in ons water te verminderen.

Ook hebben we in de Perspectiefnota benoemd dat de *verhouding tussen samenleving en overheid* al decennia aan het veranderen is. De toenemende ingewikkeldheid en verwevenheid van maatschappelijke problemen zorgt ervoor dat overheden steeds meer moeten samenwerken met elkaar en met de mienskip. Inwoners nemen het gezag en de feiten van de overheid niet meer vanzelfsprekend aan.

De *overbelasting van het elektriciteitsnetwerk* neemt toe, doordat er steeds meer elektriciteit in de energiemix komt. Omdat wij afhankelijk zijn van elektriciteit voor ons waterbeheer, wordt energie steeds meer een strategisch onderwerp.

We hebben verder te maken met *schaarste aan grondstoffen en een toenemende nadruk op circulariteit*. Dit heeft gevolgen voor de planning en uitvoering van onze investeringsprojecten en ons werk.

Naar verwachting zal de *digitalisering* van de maatschappij onverminderd doorgaan. Data spelen een steeds grotere rol. Dit leidt tot kansen op het terrein van efficiëntie en we kunnen op basis van data betere besluiten nemen. Personeelstekorten kunnen verminderd worden door automatisering. Tegelijkertijd zijn er ook bedreigingen door digitalisering, zoals hacks en cyberaanvallen, waartegen we bestand moeten zijn in onze bedrijfsvoering.

Een andere ontwikkeling die we in de Perspectiefnota hebben geduïd gaat over het *toenemende belang van Europese regels*. De verwachting is dat de Europese regelgeving zal toenemen en strenger zal worden, waardoor wij ons werk hierop moeten aanpassen. Wij hebben te maken met de Europese Kaderrichtlijn Water, waardoor we waterkwaliteitsdoelen moeten halen in 2027 en de jaren daarna. Ook zal de nieuwe Europese richtlijn Stedelijk Afvalwater ertoe leiden dat nieuwe zuiveringstechnieken noodzakelijk worden en grote investeringen nodig zijn. Verder ontwikkelt Europa allerlei richtlijnen op het gebied van duurzaamheid.

We hebben ook te maken met een toenemende *krachte op de arbeidsmarkt*. Schaarste van personeel heeft een effect op onze bedrijfsvoering. Ook zal het een prijsopdrijvend effect hebben en zal de doorlooptijd van onze projecten voor veilig, voldoende schoon toenemen.

Ten tijde van het opstellen van de Perspectiefnota kwam het *Hoofdlijnenakkoord van de nieuw gevormde regeringscoalitie* naar buiten. Hierin was aandacht voor water: dijkversterking, zoetwaterbeschikbaarheid en toekomstbestendig bouwen. Tegelijkertijd bleek al snel dat het NPLG op losse schroeven stond en dat het Transitiefonds voor de financiering van de transitie van het landelijk gebied zou komen te vervallen.

Nieuwe ontwikkelingen in onze omgeving sinds de Perspectiefnota

De ontwikkelingen uit de Perspectiefnota zijn onverminderd van kracht. Er hebben zich echter ook ontwikkelingen voorgedaan sinds de Perspectiefnota, die aandacht verdienen in onze Begroting.

Volgend op het Hoofdlijnenakkoord is in september het *Regeerakkoord* uitgekomen. Hierin staan weinig concrete plannen over de zorg voor veilige dijken, schoon water en het voorkomen van watertekort en wateroverlast. Voor Wetterskip Fryslân is het belangrijk dat “water en bodem sturend” wordt doorgezet en in landelijke wetgeving wordt verankerd. In 2023 hebben we onze Blauwe Omgevingsvisie (BOVI) opgesteld, waarmee we de structurerende keuzes uit de brief Water en Bodem sturend (Wabos-brief) uitgewerkt hebben voor Friesland en Gronings Westerkwartier.

De politieke ontwikkelingen hebben ook onzekerheid met zich meegebracht over het vervolg van de *transitie in het landelijk gebied*. Er is naar buiten gekomen dat het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) wordt gestopt. In het Hoofdlijnenakkoord is opgenomen dat het Transitiefonds, en dus de financiering voor dit programma, wordt geschrapt. We houden de doelen overeind, maar we zullen moeten prioriteren en faseren vanwege beperkte financiële middelen. Deze onzekerheid heeft impact op onze opgave in het watersysteem. Het leidt ertoe dat we een nieuwe aanpak moeten formuleren voor de Gebiedsgerichte Aanpak die onder FPLG door overheden werd ontwikkeld.

De eerste tranche van het maatregelpakket FPLG was al goedgekeurd, waardoor wel circa € 180 miljoen naar Friesland komt, onder andere voor veenweide.

In juni 2024 is een wetsvoorstel goedgekeurd die gaat over meer *participatie* bij waterschappen. Nieuw is dat burgers betrokken moeten worden bij de voorbereiding, de uitvoering en de evaluatie van beleid en plannen van het waterschap. In het participatiebeleid en de participatieverordening, die in 2023 zijn vastgesteld bij Wetterskip Fryslân, is al rekening gehouden met deze wetswijziging. We moeten nu verplicht aangeven op welke wijze we invulling geven aan het uitdaagrecht en moeten onze verordening hierop aanpassen (zie Bestuur & Organisatie).

In de Perspectiefnota schreven we al dat *energie* een steeds belangrijker onderwerp wordt voor waterschappen. In Friesland was de netcongestie er al, maar inmiddels blijkt dat deze langer gaat duren dan verwacht door vertraging in netverzwaringprojecten van netbeheerders. In de Energievisie die we aan het opstellen zijn, zullen we deze ontwikkeling in ogenschouw nemen, zodat we een betaalbare, duurzamere en betrouwbare energievoorziening kunnen waarborgen (zie Bestuur & Organisatie).

In juni 2024 is de Natuurherstelwet vastgesteld. Hiermee wil de Europese Commissie natuur(gebieden) in Europa herstellen. Het is nog niet precies duidelijk welke impact deze wet op onze opgaven zal hebben. Duidelijk is wel dat natuur met deze wet verder wordt beschermd. Er is aandacht voor biodiversiteit, natuurherstel, bodemverbetering en het vernatten van veenweide. De Nederlandse overheid zal een Herstelplan moeten gaan opstellen om te voldoen aan de nieuwe Europese wet.

Met ingang van 1 januari 2025 is het *nieuwe Waterschapsbesluit* van kracht voor alle waterschappen. Dit nieuwe besluit stelt andere eisen aan de inrichting van onze begroting en de wijze waarop wij onze cijfers presenteren. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- De begroting is opgedeeld in een beleidsbegroting en een financiële begroting
- De baten en de lasten worden apart gepresenteerd
- Aan de begroting en jaarrekening wordt de nieuwe paragraaf assetmanagement toegevoegd
- Een aantal verplichte bijlagen zijn vervallen
- Met ingang van 2025 geeft het dagelijks bestuur zelf een verklaring af over de rechtmatigheid van haar handelen

De doelstelling achter het gewijzigde besluit is de besturen (algemeen en dagelijks) meer inzicht te geven in de financiën van het waterschap. Deze begroting is de eerste begroting die volgens de nieuwe richtlijnen is opgesteld. We hebben daarin geprobeerd zoveel mogelijk te voldoen aan de nieuwe eisen. Hierdoor gaat de vergelijking van de financiële cijfers met voorgaande jaren niet helemaal meer op.

Trendanalyse van waterschapslasten op lange termijn

In het voorjaar van 2025 komen we met een tweetal financiële trendanalyses waarin de effecten van de BOVI op het watersysteem en de ontwikkelingen op het gebied van waterveiligheid (HWBP) en waterketen (nieuwe regelgeving en vervangingsvraagstuk) zijn meegenomen. We hebben het algemeen bestuur op 4 oktober 2024 hierover geïnformeerd.

In deze begroting zijn de financiële effecten van de trendanalyse niet meegenomen. We willen hierover het gesprek voeren met het algemeen bestuur en in gezamenlijkheid hier een keuze in maken. We nemen dit mee in de tussentijdse evaluatie van het coalitieakkoord.

Belangrijkste afwijkingen ten opzichte van de perspectiefnota

Bij het opstellen van de begroting is er nog een aantal wijzigingen doorgevoerd, die niet in de perspectiefnota waren verwerkt. Deze wijzigingen hebben geleid tot lagere lasten in de begroting. De redenen hiervoor zijn:

- Lagere kapitaallasten als gevolg van uitgestelde of vertraagde oplevering van investeringsprojecten (€ 1.500.000 voordelig)
- € 500.000 verlaging van bestaande budgetten in het kader van de routekaart. Deze wijziging is ook meegenomen in de tweede voortgangsrapportage 2024.
- De indexatie hebben we van 2,0% naar 2,8% bijgesteld op basis van de CPB-statistieken (€ 450.000 nadelig)
- Structurele ruimtevragers uit de eerste voortgangsrapportage 2024 waterketen en assetmanagement (klein nadelig effect op saldo)

Door deze wijzigingen in de begroting kunnen we de tarieven voor 2025 naar beneden toe bijstellen en daarmee de begroting sluitend krijgen. Uitgangspunt daarbij is nog steeds dat we onze reserves inzetten om de incidentele ruimtevragers te dekken, zodat deze geen ongewenste fluctuaties in de tarieven met zich meebrengen.

Uiteenzetting uitgangspunten en normen

Cao en werkgeverslasten

De personeelslasten stijgen als gevolg van cao-verhogingen en een stijging van de werkgeverslasten. Voor 2024 was uitgegaan van een verhoging van 3%. Uit de cao 2024, die pas eind december 2023 is vastgesteld, blijkt het percentage van 3% achteraf te laag. Zo is de loonsverhoging hoger dan verwacht (5%) en zijn er aanvullende afspraken gemaakt die de kosten ook verhogen (1,2%). Dit betekent 3,2% extra ten opzichte van de meerjarenraming. Voor 2026 tot en met 2029 rekenen we wel met 3%.

Energie

Ons werk vraagt veel energie en dan met name elektriciteit. Zowel voor het transport en zuiveren van afvalwater, het verpompen van overtollig water uit de poldersystemen naar de boezem als afvoer vanuit de boezem is veel energie nodig. De grootscheepse uitbreiding en verzwaring van het elektriciteitsnet in Nederland brengt de komende jaren een forse tariefstijging voor de transportkosten bij de regionale netbeheerder met zich mee. Ook vanwege andere ontwikkelingen is de energieprijs de afgelopen jaren lastig voorspelbaar gebleken en gestegen. Mede daarom zoeken we continu naar mogelijkheden om het energieverbruik terug te dringen en onze energiebehoefte duurzaam zelf op te wekken.

De onvoorspelbaarheid van de ontwikkelingen maakt dat de post energie lastig te begroten is. Hier zijn we uitgegaan van een stijging van 12% ten opzichte van de begroting 2024, wat overeenkomt met de actuele verwachting voor het jaar 2024. Onder andere de stijging van de transportkosten met naar verwachting 10% leidt tot een stijging van de energiekosten. Qua verbruik en elektriciteitsprijs verwachten we een lichte stijging ten opzichte van de begroting 2024, maar dat effect is niet groot. Tegelijkertijd is de onzekerheid rondom ons verbruik en de elektriciteitsprijs wel relatief groot. We gaan uit van een elektriciteitsprijs van € 0,11 per kWh (exclusief belastingen) als gemiddelde inkoopprijs voor 2025. De daadwerkelijke prijs kan anders zijn, omdat we inkopen onder een inkoopcontract met dynamische prijzen.

Rente

De gehanteerde rentepercentages voor de komende jaren zijn geactualiseerd naar de meest recente inzichten. Deze zijn licht gedaald ten opzichte van waar in de perspectiefnota 2025 rekening mee is gehouden.

Jaar	2025	2026	2027	2028	2029
Lange rente (>1 jaar)	2,95%	2,95%	2,95%	2,95%	2,95%
Korte rente (< 1 jaar)	2,50%	2,30%	2,10%	2,20%	2,30%

Afwijkingen uitgangspunten en normen ten opzichte van de vorige begroting en perspectiefnota

Inflatie

Bij het opstellen van de perspectiefnota hebben we voor de inflatie aansluiting gezocht bij de op dat moment bekende verwachte inflatiecijfers van het CPB. Bij het opstellen van de begroting actualiseren we het inflatiepercentage indien de geactualiseerde verwachting Centraal Planbureau (CPB) wordt bijgesteld. Voor 2025 en volgende jaren heeft het CPB zijn verwachtingen bijgesteld. Wij hebben de nieuwe percentages meegenomen in deze begroting.

Zoals opgenomen in de perspectiefnota 2025-2029 is rekening gehouden met een jaarlijkse inflatie van 2,0%. Naar aanleiding van de 'Actualisatie verkenning middellange termijn tot en met 2032' (februari 2024) van het CPB wordt een inflatie van 2,8% in 2025 verwacht (in periode 2025-2028 gemiddeld 2,4% jaarlijks, periode 2029-2032 gemiddeld 2,1%). Voor de begroting 2025-2029 zoeken we aansluiting bij de informatie van het CPB en houden we rekening met de volgende inflatie:

	2025	2026	2027	2028	2029
Inflatie perspectiefnota	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%
Inflatie begroting	2,8%	2,3%	2,3%	2,3%	2,1%

Rente

De rente is naar beneden toe bijgesteld ten opzichte van de perspectiefnota. Sinds de berekening van de vorige set van renteparameters zijn de meeste renteparameters min of meer gelijk gebleven. Alleen voor 2025 is een kleine daling zichtbaar voor de korte rente. Dit heeft te maken met de renteverlagingen die de centrale bank heeft doorgevoerd, maar meer nog met de verwachting van de markt dat er nog meer renteverlagingen zullen volgen. Langjarig laat met name de lange rente een volledig vlak verloop zien. Hieruit spreekt de verwachting dat na 2025 de rentes stabiliseren.

Verskil in rentepercentages tussen perspectiefnota en begroting

	2025		2026		2027		2028		2029	
	Perspectief nota	Begroting	Perspectief nota	Begroting	Perspectief nota	Begroting	Perspectief nota	Begroting	Perspectief nota	Begroting
Rente lang	3,00%	2,95%	2,95%	2,95%	2,95%	2,95%	3,00%	2,95%	3,00%	2,95%
Rente kort	2,70%	2,50%	2,30%	2,30%	2,20%	2,10%	2,20%	2,20%	2,30%	2,30%

Begroting op hoofdlijnen

Belangrijkste ontwikkelingen

Financieel gezien is de belangrijkste ontwikkeling in deze begroting, het ingaan van het nieuwe waterschapsbesluit per 1-1-2025. Dit besluit bepaalt hoe wij onze financiële administratie moeten inrichten en op welke wijze wij moeten rapporteren in de begroting en jaarstukken.

Zo is deze begroting nu voor het eerst opgedeeld in een beleidsbegroting en een financiële begroting. De beleidsbegroting geeft per opgaveplan weer wat we willen bereiken, wat we daarvoor gaan doen en wat het mag kosten. Daarnaast is voor het eerst in de beleidsbegroting het inzicht in de dekkingsmiddelen opgenomen. Waar we voorheen rapporteerden op netto lasten, is dat vanaf nu op baten en lasten afzonderlijk.

De beleidsbegroting bevat ook een aantal wettelijk verplichte paragrafen. Met name de paragraaf Uiteenzetting van de financiële situatie is daarin nieuw. Dit is een samenvoeging van meerderen paragrafen en geeft inzicht in de financiële positie van ons waterschap.

De financiële begroting geeft aanvullend inzicht in de financiën van ons waterschap.

We hebben deze begroting gebaseerd op de voor ons bekende opgaven die ons staan te wachten in 2025. Daarnaast is het mogelijk dat zich op korte termijn ontwikkelingen voordoen, die we niet konden voorzien, danwel waarvan we de financiële consequenties niet goed konden inschatten.

Op het moment dat zich ontwikkelingen voordoen, zoals bijvoorbeeld extra maatregelen die voortkomen uit de evaluatie van de KRW, die niet in de begroting zijn opgenomen, wordt het algemeen bestuur hiervan zo snel mogelijk op de hoogte gebracht.

Staat van baten en lasten

De indeling van de begroting 2025-2029 naar opgaven wijkt af van de indeling die is gebruikt in de begroting 2024. Het algemeen bestuur stelt formeel de indeling van de begroting in programma's/opgaven vast. Tot nu toe is de indeling naar opgaven gelijk geweest aan de organisatorische indeling van de opgaven. Bij de perspectiefnota is de indeling veilig, voldoende, schoon gehanteerd. Daardoor was het voor bestuurders lastig om de inhoud van de perspectiefnota te herkennen in de begroting.

Met ingang van 2025 stellen wij de begroting op aan de hand van de indeling volgens onderstaande opgaven:

- Waterveiligheid
- Watersysteem
- Waterketen
- Bestuur en organisatie

bedragen x € 1.000

Staat van baten en lasten	Actuele begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Baten						
Baten in de opgaven	4.216	13.514	12.929	12.891	12.898	12.900
Dekkingsmiddelen	200.558	210.844	221.040	230.130	239.546	244.615
Mutaties 2e voortgangsrapportage 2024	1.904					
Totaal baten	206.679	224.358	233.969	243.021	252.444	257.515
Lasten						
Opgave						
Waterveiligheid	-32.741	-35.509	-35.394	-36.617	-38.564	-38.159
Watersysteem	-74.543	-81.521	-85.231	-87.571	-91.060	-93.533
Waterketen	-48.841	-54.366	-57.533	-59.914	-62.009	-63.858
Bestuur en organisatie	-51.858	-54.747	-54.694	-55.578	-56.256	-57.210
Overige lasten	-4.327	-4.306	-4.601	-4.724	-4.742	-4.754
Totaal Lasten	-213.547	-230.450	-237.453	-244.404	-252.631	-257.515
Mutaties reserves						
Onttrekkingen	6.612	6.092	3.485	1.383	187	
Stortingen						
Totaal mutaties reserves	6.612	6.092	3.485	1.383	187	-0
Begrotingssaldo	-256	-0	-0	-0	0	-0
Saldo incidenteel (niet gedekt door onttrekking reserve)	0	0	0	0	0	0
Saldo structureel begrotingsevenwicht	-256	0	0	0	0	0

Ontwikkeling tarieven

Bij de perspectiefnota gingen we uit van een tariefstijging voor 2025 van 5,5% voor watersysteembeheer en 6,5% voor zuiveringsbeheer. Bij het opstellen van de begroting is er nog een aantal mutaties doorgevoerd, die een positief effect hebben op het begrotingssaldo. We hoeven minder belasting te heffen om onze verwachte kosten te kunnen dekken.

Door deze aanpassing van de begroting kan de verwachte tariefstijging naar beneden worden bijgesteld. De tariefstijging waar we nu mee rekenen is als volgt:

	2025	2026	2027	2028	2029
Belastingopbrengststijging watersysteembeheer	4,8%	4,2%	4,3%	4,5%	1,6%
Tariefstijging zuiveringsbeheer	4,4%	5,4%	3,4%	2,6%	2,4%

Voor meer toelichting en onderbouwing van de tarieven, verwijzen we naar het hoofdstuk "Raming belastingopbrengsten en toelichting".

Financieel beeld 2025 - 2029

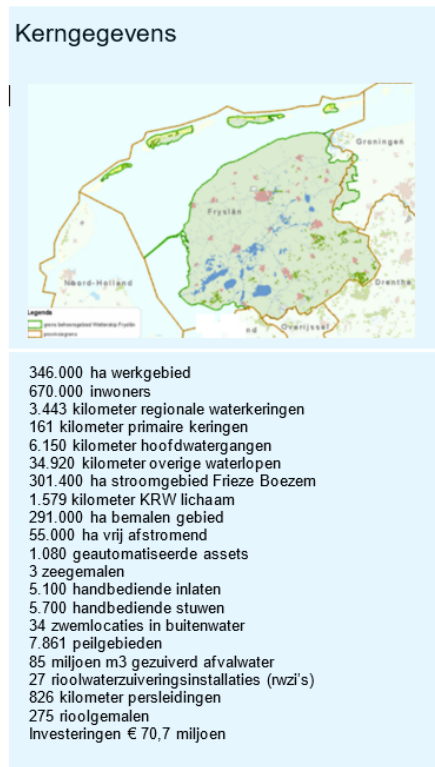
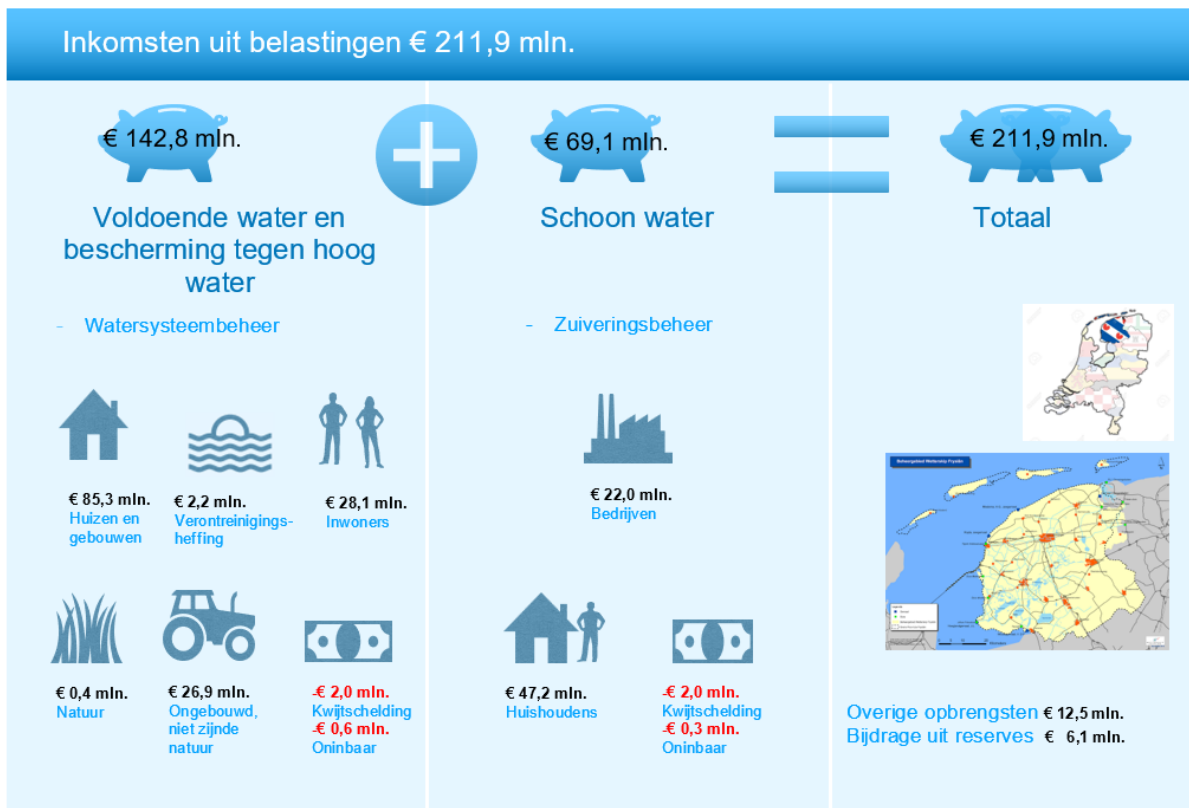

In het coalitieakkoord 'Mei-inoar wurkje oan wetter, foar no en foar letter!' heeft het bestuur keuzes gemaakt over de koers van het waterschap voor de komende jaren. Op financieel gebied is besloten toe te werken naar een sluitende begroting voor de structurele lasten. Zolang er nog een overschot in de algemene reserve is, wil het bestuur de incidentele lasten dekken uit de twee taakreserves. De lasten van 2025 nemen ten opzichte van 2024 met circa € 17 miljoen (7,9%) toe tot € 230 miljoen. Deze toename wordt met name veroorzaakt door de stijging van een aantal niet beïnvloedbare ontwikkelingen zoals een hoge inflatie waaronder sterk stijgende energiekosten en cao mutaties. Daarnaast zijn de eerdere keuzes uit het coalitieakkoord en de perspectiefnota in de begroting 2025 verwerkt.

Dit heeft tot gevolg dat de begroting 2025 sluit met een onttrekking uit de reserves van € 6,1 miljoen ter dekking van incidentele lasten. Voor de structurele lasten is de begroting met ingang van 2025 in evenwicht.

De toename van het begrotingsvolume in de lasten zorgt voor een evenredige belastingopbrengststijging aan baten. Omdat na het vaststellen van de perspectiefnota er nog een aantal (begrotings-)wijzigingen zijn doorgevoerd, welke een positief effect hebben op het begrotingssaldo zijn de tarieven per saldo naar beneden zijn bijgesteld.

Begroting in één oogopslag

Beleidsbegroting

In artikel 4.8 (oud) van het Waterschapsbesluit was sprake van één totaal-begroting waarin de aspecten beleid en financiën integraal werden belicht. Naar analogie van de jaarstukken, die volgens Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Waterschapswet zijn onderverdeeld in twee delen – het jaarverslag en de jaarrekening – is ook de begroting onderverdeeld in twee delen, namelijk de beleidsbegroting en de financiële begroting (eerste lid). Het jaarverslag is de tegenhanger van de eerste en de jaarrekening van de tweede.

Opgave Waterveiligheid

Portefeuillehouder(s):	Frank Jorna
Organisatie:	Opgave Waterveiligheid

Waar zijn we van

We beschermen Fryslân en een deel van het Groninger Westerkwartier tegen hoogwater. Dit doen we door ervoor te zorgen dat onze primaire waterkeringen (zee- en IJsselmeerdijken) ons beschermen tegen overstromingen. We houden rekening met overstromingsrisico's en klimaatverandering. Dit is onderdeel van onze wettelijke zorgplicht.

Daarnaast zorgen we dat de keringen langs onze boezemsystemen en beken in goede staat zijn. Zo zijn keringen bestand tegen tijdelijk hogere waterstanden en droogte. We beschermen hierdoor het landelijk gebied, de steden en dorpen tegen wateroverlast en zorgen ervoor dat het water in onder andere de Friese boezem op peil blijft.

We beheren en onderhouden circa 200 kilometer aan zeedijken op het vasteland langs IJsselmeer en Waddenzee, en op Ameland, Terschelling en Schiermonnikoog. En we beheren meer dan 3.200 kilometer aan regionale waterkeringen langs de Friese boezem en ruim 700 km overige of lokale waterkeringen.

In een cyclus toetsen we of onze waterkeringen nog sterk en hoog zijn. Daar waar onze waterkeringen niet voldoen aan de veiligheidseisen, programmeren we deze voor versterking. We kijken hierbij niet alleen naar de zeedijk of polderdijk, maar ook naar het landschap, de flora en fauna, en belangen van onder meer landbouw en leefbaarheid. Daar waar onze dijken onderdeel uitmaken van de publieke ruimte denken we mee met maatschappelijke initiatieven.

Sustainable developments goals

Deze opgave draagt bij aan de volgende sustainable developments goals (SDG's):

Zie voor meer informatie de paragraaf "Duurzaamheid en SDG's".

Trends en ontwikkelingen

Specifiek voor de dijkversterkingen geldt dat in het nieuwe regeerakkoord is opgenomen dat het HWBP een herijking vraagt. Om Nederland te beschermen tegen overstromingen is namelijk flink meer geld nodig van zowel het Rijk als de waterschappen. Dat komt door een toegenomen aantal kilometers dijk, maar ook doordat de kostprijs stijgt. De strategie van de Unie van Waterschappen is om de bijdrage van de waterschappen in het HWBP zeker te stellen, om zo het Rijk te bewegen ook het aandeel van 50% te blijven leveren. Voordat er nieuwe financiële afspraken worden gemaakt, kijkt het Rijk naar het aanscherpen van de scope en het verkleinen van de bandbreedtes in de ramingen.

Prestatie indicatoren

Beleidsproduct	Prestatie indicator	Doelstelling vastgesteld beleid	Meetwaarde 2025
Beheren en onderhouden	Afgeven van het Memo Klaar voor 't Stormseizoen voor de zeedijken.	De dijken en waterkeringen verkeren in goede staat, als onderdeel van onze zorgplicht.	0 of 1

Wat willen we bereiken?

De dijken en keringen verkeren in goede staat

We hebben de wettelijke plicht om goed voor onze keringen te zorgen. Dat moeten we systematisch en navolgbaar doen. Dat willen we zelf, en worden hierop getoetst door de Inspectie Leefomgeving en Transport van het Rijk voor de primaire keringen en door de provincies Fryslân en Groningen voor de regionale keringen.

Het stormseizoen wordt gezien als de periode waarin hoogwater kan voorkomen en is vastgesteld tussen 1 oktober en 1 april. Het stormseizoen valt min-of-meer samen met de kans op hoog water in de boezem of extreme regenval. Het is van belang dat we klaar zijn voor dit hoge water. En ook dat we dit als organisatie goed voor elkaar hebben.

Binnen Nederland zijn afspraken gemaakt over de optimale verdeling van watertaken. Zo is in het bestuursakkoord Water uit 2011 afgesproken dat primaire keringen in beheer komen bij die partij die het achterliggende gebied beschermt. Voor ons waterschap gaat het om de overdracht van de kering (dijk en duin) op Vlieland, de zandige kering Terschelling en de duinwaterkering Ameland van Rijkswaterstaat aan ons.

Wat gaan we daar voor doen?

Memo 'Klaar voor stormseizoen'

De memo 'klaar voor het stormseizoen' informeert het bestuur of de primaire keringen veilig zijn voor het stormseizoen en of de organisatie goed toegerust is om hoog water het hoofd te bieden. Deze memo is het sluitstuk van: het beheer van de dijk, het onderhoud, het testen van sluitingsprotocollen, de actualisatie van hoogwaterplannen en de calamiteitenoefeningen. Het onderhoud aan de dijk is onderverdeeld in de volgende categorieën: instandhouding grasmat, afvoeren vloedmerk, onderhoud verharde glooiingen, onderhoud dijkmeubilair, onderhoud van de dijkvaarten en beschoeiingen en wegen/opritten.

De memo 'klaar voor het stormseizoen' is daarmee de uitkomst van veel regulier werk dat vaak achter de schermen plaatsvindt. Elk jaar in oktober, bij het ingaan van het stormseizoen stellen we de memo op.

De cyclus voor het beheer en onderhoud van regionale en lokale keringen volgt ongeveer hetzelfde principe; maar minder expliciet en minder formeel. De schadebeelden uit de jaarlijkse inspectie en het daaruit voorkomende gewone onderhoud worden ook hier voor 1 oktober hersteld. Het buitengewoon onderhoud gaat gedurende de periode van 1 oktober tot 1 april door waar dat mogelijk is.

Rapportage zorgplicht

Veel van het werk in de jaarlijkse cyclus vindt achter de schermen plaats. Als waterschap hebben we de wettelijke verplichting om goed te zorgen voor onze dijken, zodat ze voldoen aan de veiligheidseisen. De Inspectie Leefomgeving en Transport toetst ons hierop.

Voor deze zogenaamde zorgplicht gebruiken we een uitgebreide checklist waarmee we aantonen dat we als organisatie aan kunnen tonen dat we alle facetten van de zorg goed hebben georganiseerd en belegd; dat we dit consequent en vakkundig doen. De resultaten worden in een dashboard weergegeven. Hieruit volgen ontwikkelpunten voor de organisatie. De rapportage zorgplicht wordt in 2025 toegevoegd aan de memo 'Klaar voor het Stormseizoen'.

Overdragen zandige keringen

In 2025 zal de definitieve overdrachtsovereenkomst voor de zandige keringen worden uitgewerkt. Dit voorstel voor overdracht zal worden voorgelegd aan het algemeen bestuur.

Voor ons waterschap gaat het om de kering (dijk en duin) op Vlieland, de zandige kering Terschelling en de duinwaterkering Ameland. De kaders van het bestuursakkoord Water brengen met zich mee dat het we niet alle kosten vergoed krijgen. We brengen daarom het areaal en de staat van onderhoud nauwgezet in kaart en zetten in op de best mogelijke voorwaarden en condities voor het overnemen.

Bestrijden exoten

We bestrijden de plaagsoorten die door hun graafgedrag schade aan onze dijken en keringen veroorzaken. Hierin geven we prioriteit aan de gebieden en dieren met de hoogste risico's en grootste impact;

- We bestrijden de muskus- en beverratten conform de landelijke afspraak 'Terugdringen tot de landgrens 2034'. Voor Fryslân is dat het halen en continueren van een nul-populatie.
- We stellen samen met de provincie een beverbeheerplan met werkprotocol vast en starten met bevermonitoring in Fryslân.
- We bereiden ons voor om de eerste maatregelen tegen overlast en schade van bevers en dassen te nemen wanneer dit noodzakelijk is.
- We komen met een bestrijdingsplan voor de invasieve Amerikaanse rivierkreeft, waarbij we experimenteren om effectieve methodes en strategieën te vinden.

Wat willen we bereiken?

Beoordeling waterveiligheid van onze dijken en keringen uitgevoerd

We willen op de hoogte zijn van de conditie waarin onze dijken en keringen verkeren. De Omgevingswet vereist van ons dat we continu inzicht hebben in de overstromingsrisico's van de primaire waterkeringen. Als beheerder beoordelen we daarom of onze primaire waterkeringen voldoen aan de wettelijke veiligheidsnormen. Elke 12 jaar voeren we opnieuw een beoordeling uit. Dit doen we op basis van de rekenmodellen die landelijk door het Rijk worden gemaakt. In 2023 is de tweede beoordelingscyclus gestart, die loopt tot 2035.

In 2024 hebben we de derde beoordelingsronde voor de regionale keringen afgerond. Dit is een verplichting vanuit de provinciale waterverordening om elke zes jaar een beoordeling uit te voeren van hoogte en stabiliteit van de regionale keringen. De nieuwe opgave heeft een relatie met de ontwikkeling van nieuwe beleid, waaronder het nieuwe boezemplan en de bergingscapaciteit. Ook is het huidige programma nog in volle uitvoering. Daarom beperken we het maken van nieuwe plannen tot alleen urgente locaties en plekken waar we makkelijk en praktische zaken kunnen oplossen. In 2026 komen we dan met een vervolgaanpak voor de regionale keringen.

Wat gaan we daar voor doen?

Rapporteren over de uitvoering van de beoordeling primaire keringen

De beoordeling van de primaire waterkeringen (dijken, duinen en sluisen) voeren we conform de bestuurlijk in 2024 vastgelegde planning uit. De verschillende dijktrajecten zijn verdeeld over de looptijd van deze beoordeling (2023-2035). In 2025 voeren we de berekeningen voor het dijktraject tussen Stavoren en de Afsluitdijk uit. Dit leidt in 2026 tot besluitvorming in het dagelijks bestuur.

Wat willen we bereiken?

Versterken van onze zeedijken en boezemkeringen

In 2050 moeten alle primaire keringen in heel Nederland voldoen aan de nieuwe veiligheidsnormen. Om dit te bereiken werken alle waterschappen en Rijkswaterstaat samen in het landelijke 'Hoogwaterbeschermingsprogramma' (HWBP). In heel Nederland hebben we circa 3.500 kilometer aan dijken en circa 500 sluisen en gemalen. In ons beheergebied hebben we ongeveer 183 kilometer aan primaire keringen. De totale landelijke opgaven bedraagt circa 2.000 km. Onze opgave volgens de programmering 2026 - 2037 is nu ongeveer 63 kilometer.

Met het herstelprogramma regionale waterkeringen zorgen we dat deze voldoen aan de door de provincie gestelde norm. We hebben met de provincies Groningen en Fryslân afgesproken om tot 2027 in totaal 1.300 kilometer aan regionale keringen te verbeteren. Het huidige herstelprogramma is gebaseerd op de in 2014 en 2016 uitgevoerde tweede beoordeling van hoogte en stabiliteit. Op verschillende locaties zijn verbeteringen nodig. In totaal gaat het nog om circa 124 kilometer tot en met 2027. Bij de uitvoering van deze projecten bieden we waar mogelijk ruimte voor andere maatschappelijke voorzieningen (zoals natuur en recreatie).

Wat gaan we daar voor doen?

Voortgang programma dijkversterkingen

In lijn met onze eigen ambities en die van het HWBP organiseren wij onze dijkversterkingen programmatisch, integraal en gebiedsgericht. In nauwe samenwerking met onze gebiedspartners en zoveel mogelijk optredend als één overheid, werken we gedegen en gedragen ontwerpen uit. Hierin worden opgaven en andere initiatieven in het gebied zoveel mogelijk meegenomen. Ook werken we aan innovaties die ons helpen zaken slimmer en doelmatiger uit te voeren.

We maken ons hierbij hard voor:

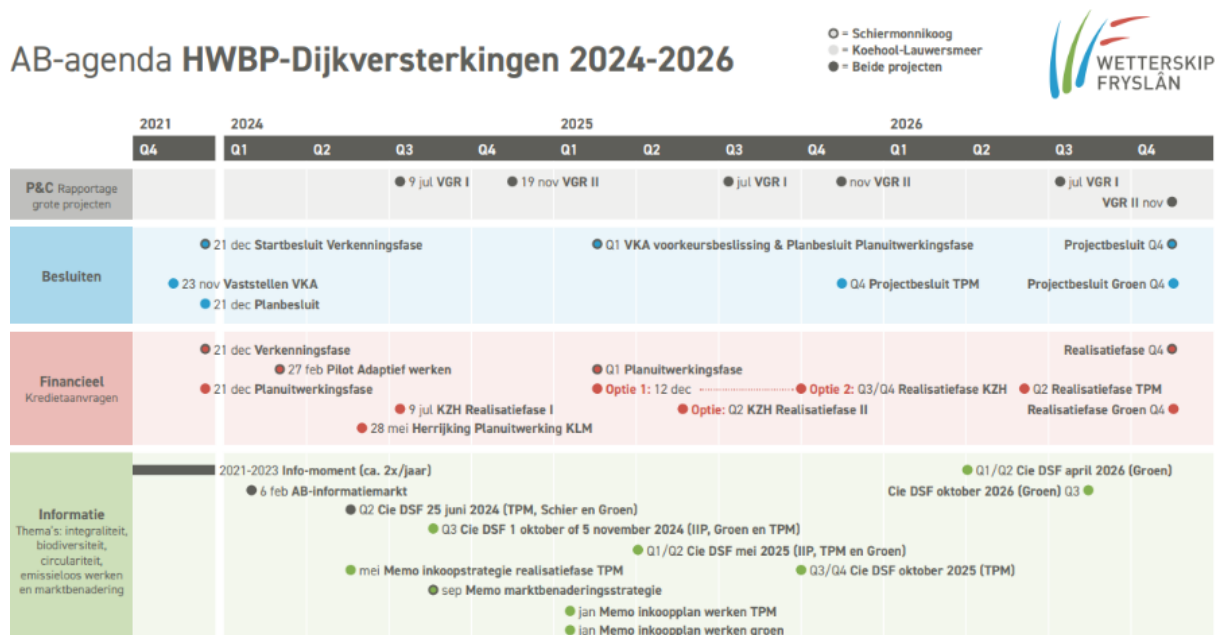
- programmasturing op basis van tempo, haalbaarheid, efficiëntie, flexibiliteit en doeltreffendheid
- een beheerste en zakelijke aanpak om zo risico's te verkleinen
- het versterken van de samenwerking met onze partners en het samen optrekken om meerdere maatschappelijke opgaven te realiseren
- het aanboren van aanvullende, externe financieringsbronnen
- relevante innovaties, creatieve en ook duurzame en circulaire oplossingen

Maatschappelijk en bestuurlijk zijn de volgende thema's van groot belang:

- integraliteit en gebiedsgerichtheid
- biodiversiteit
- circulariteit en emissieloos werken

In de rapportage Grote Projecten 2025 wordt via het dijkversterkingsprogramma verslag gedaan van de voortgang en resultaten van deze thematiek. Daarbij zal worden aangegeven hoe deze concreet wordt in de verschillende dijkversterkingsprojecten.

De dijkversterkingsprojecten zijn langjarige projecten die gefaseerd wordt aangepakt. De onderstaande kalender geeft voor de komende jaren inzicht in de besluitvormingsmomenten rond de dijkversterkingen.

Integraal inrichtingsplan

Met het project Integraal Inrichtingsplan wordt er door de 1Dyk partners gezamenlijk gewerkt aan een gedragen ruimtelijk plan, waarin concrete opgaven en initiatieven vanuit het gebied zoveel mogelijk zijn verwerkt. In het eerste kwartaal van 2025 wordt het Integraal Inrichtingsplan opgeleverd.

Planuitwerking en realisatie Koehool - Zwarte Haan

Voor het project Koehool-Zwarte Haan is een deel van de versterkingswerkzaamheden medio 2024 uitgevoerd. Na het stormseizoen, wordt in 2025 het resterende deel uitgevoerd.

In het stormseizoen vindt monitoring plaats, om te beoordelen of aanvullende versterkingsmaatregelen aan de dijk nodig zijn. Als dit nodig blijkt, start in het tweede kwartaal van 2025 realisatiefase II. Mochten de in 2024 uitgevoerde maatregelen voldoende blijken, dan ronden we eind 2024 zowel de planuitwerking als de realisatiefase voor dit deelproject af.

Planuitwerking Wierum-Paesens-Moddergat

Het voorkeursalternatief voor het dijktraject tussen Wierum en Paesens-Moddergat werken we verder uit tot een ontwerp, ter voorbereiding op de realisatiefase. Eind 2025 ronden we de planuitwerkingsfase af, zodat in het voorjaar van 2026 het plan van aanpak kan worden vastgesteld en dat het bijbehorend krediet kan worden verstrekt door het algemeen bestuur. Met beide besluiten start de realisatiefase.

Planuitwerking Groen (Zwarte Haan - Wierum)

2025 en een deel van 2026 is nodig om het ontwerp voor de 'Groene Dijk' verder uit te werken, te detailleren en klaar te maken voor de realisatiefase. Het Integrale Inrichtingsplan, waarin de gezamenlijke opgaven zijn vertaald, vormt belangrijke input voor de uitwerking van dit project. Een consistent en deugdelijk inrichtingsplan vergroot de kansen op het vergund krijgen van het project.

Voorkeursoplossing dijk- en duinversterking Schiermonnikoog

De verkenningsfase van de duin- en dijkversterking Schiermonnikoog wordt begin 2025 afgerond met een voorkeursbeslissing. De planuitwerkingsfase wordt vervolgens opgestart met een kredietaanvraag richting algemeen bestuur en een subsidieaanvraag aan het HWBP. In 2025 wordt tevens een aannemer gecontracteerd om in een bouwteamconstructie toe te werken naar een goed uitvoerbaar en vergunbaar ontwerp voor de realisatiefase.

Voorverkenning versterking Harlingen

Voor de kering door Harlingen voeren we een voorverkenning uit om de scope van de veiligheidsopgave beter te kunnen bepalen.

De kering is vervlochten met andere ruimtelijke functies van de stad. Parallel is daarom gestart met het opstellen van een ruimtelijk plan voor de havenzone van Harlingen. Een andere relatie ligt in de vraag of er een extra zee-gemaal nodig is bij Harlingen. Deze vraag wordt in het Boezemplan beantwoord.

Onze voorverkenning moet op basis van dit Integraal Ruimtelijke Ontwerp inzicht geven in:

- de samenhang van de verschillende opgaven
- de mogelijke koppelkansen voor de dijkversterking
- een antwoord op de behoefte aan een nieuw zeegemaal
- de best passende samenwerkingsvorm tijdens de verkenningsfase HWBP.

We verbeteren 30 kilometer aan regionale keringen

Met het Herstelprogramma Regionale Keringen zorgen we dat de regionale waterkeringen weer voldoen aan de gestelde norm. Dat is nodig want waterkeringen zakken in de loop van de tijd. We hebben met de provincies Groningen en Fryslân afgesproken om tot 2027 in totaal 1.300 kilometer aan regionale keringen te verbeteren. Op verschillende locaties zijn verbeteringen nodig. In totaal gaat het nog om circa 124 kilometer tot het einde van 2027.

Bij de uitvoering van deze projecten bieden we waar mogelijk ruimte voor andere maatschappelijke voorzieningen, zoals natuur en recreatie.

Kilometers					
Totaal	Gerealiseerd	2024	2025	2026	2027
1.335	1.211	35	30	30	29

Elk jaar rapporteren we over de voortgang aan ons bestuur en aan de toezichthoudende organisaties (de provincies Groningen en Fryslân)

Wat mag het kosten?

In onderstaande tabel zijn de baten en de lasten voor de opgave Waterveiligheid opgenomen. Deze zijn per beleidsproduct weergegeven, waarbij de indeling naar beleidsproduct gelijk is aan de landelijke standaard indeling voor waterschappen.

bedragen x € 1.000

Opgave Waterveiligheid	Actuele begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Baten						
Aanleg en onderhoud vaarwegen en havens	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Aanleg en onderhoud waterkeringen	375	376	376	376	376	376
Beheersinstrumenten waterkeringen	1	1.706	1.706	1.706	1.706	1.706
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	0	0	0	0	0	0
Eigen plannen	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Totaal Baten	377	2.083	2.083	2.083	2.083	2.083
Lasten						
Aanleg en onderhoud vaarwegen en havens	-1.233	-1.466	-1.037	-1.061	-1.083	-1.089
Aanleg en onderhoud waterkeringen	-29.908	-30.671	-31.087	-32.247	-34.079	-33.595
Beheersinstrumenten waterkeringen	-1.382	-2.956	-3.041	-3.127	-3.216	-3.289
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	-30	-16	-16	-16	-17	-17
Eigen plannen	-187	-400	-214	-167	-169	-169
Totaal Lasten	-32.741	-35.509	-35.394	-36.617	-38.564	-38.159
Totaal opgave	-32.364	-33.426	-33.311	-34.535	-36.481	-36.076
Mutaties reserves						
Onttrekkingen						
Stortingen						
Totaal mutaties reserves						
Netto lasten opgave						

Toelichting op Wat mag het kosten?

Begroting 2025 in vergelijking met 2024

Anders dan voorgaande jaren worden de baten en lasten van begroting 2025 - 2029 afzonderlijk gepresenteerd. Dit was in de begroting 2024 nog niet het geval. Dat zorgt bij een aantal beleidsproducten voor een scheve vergelijking omdat de baten in 2024 gesaldeerd zijn met de lasten. Deze worden niet afzonderlijk toegelicht.

Significante afwijkingen

Naast de reguliere budgettoename ten gevolge van de loon- en prijsindexaties worden hieronder de significante afwijkingen per beleidsproducten weergegeven:

Aanleg en onderhoud vaarwegen en havens

Het budget neemt in 2024 en 2025 toe met € 450.000. Bij de kaderbrief 2024-2028 en de begroting 2024 zijn incidenteel middelen toegekend om de inventarisatie van de areaaluitbreiding mogelijk te maken. Dit naar aanleiding van de bestuurlijke afspraken uit het voorjaar 2023 aangaande de toedeling van de beheertaak van oeverconstructies langs de vaarwegen. Vanwege deze incidentele toename neemt het totale budget voor de jaren 2026-2029 af ten opzichte van 2025.

Eigen plannen

Het budget neemt in 2025 toe met € 200.000 ten opzichte van 2024. Deze incidentele middelen zijn bedoeld voor de inspanningen die nodig zijn om tijdig de verplichte toetsing voor onze primaire keringen af te kunnen ronden. Als gevolg van de toekenning van het incidentele budget in 2025, daalt meerjarig het budget.

Investerings 2025 -2029

Investerings

(bedragen x € 1.000)

	Verzamelbesluit	2025	2026	2027	2028	2029
HWBP Solidariteitsbijdrage	A	5.600	5.200	5.600	6.300	6.800
HWBP Dijk en Duin Schiermonnikoog	B	500	5.000			
HWBP Zurich-Koehool, traject Harlingen	B	300	1.100		7.000	
HWBP Zurich-Koehool	B					1.000
HWBP KLM Koehool Zwarte haan, fase 2 uv	B		10.000			
HWBP KLM TPM uv	B		12.765			
HWBP KLM groen	B			10.000		
Groot onderhoud primaire keringen	A			552	550	1.930
Programma verbeterwerken regionale ker.	A	8.299	8.299	8.299	8.299	8.299
Extra krediet regionale keringen n.a.v. VP2	A	950	950	950	950	950
Totaal		15.649	43.314	25.401	23.099	18.979

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2025

B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Opgave Watersysteem

Portefeuillehouder(s):	Gerben de Boer, Cees Pieter van Burgsteden, Monique Plantinga, Remco van Maurik
Organisatie:	Opgave Watersystemen

Waar zijn we van

Het watersysteem zorgt voor een juiste kwantitatieve verdeling van water. Het areaal bestaat uit de friese boezem en uit geautomatiseerde kunstwerken, stuwen en inlaten die we inzetten. De hoofd- en schouwwatergangen zorgen voor een fijnmazig watersysteem waarmee we landbouw, natuur en de mienskip in Fryslân en het Westerkwartier van Groningen bedienen.

Goed waterbeheer van de boezem staat in directe relatie met de zogenaamde deelsystemen van ons watersysteem. De deelsystemen onderscheiden zich in zandgebieden, veengebieden en kleigebieden met allemaal hun specifieke eigenschappen, geschiedenis en opgaven voor het waterbeheer. We gaan door met de uitwerking van maatregelen in de diverse gebieden.

Om watertekort op te vangen en wateroverlast te voorkomen maken we gebruik van de werking van de Friese boezem. Dit uniek watersysteem omvat een aaneengesloten stelsel van meren en kanalen. Via de boezem voeren we water vanuit de beken en polders af naar het Lauwersmeer, de Waddenzee en het IJsselmeer. Watertekorten vullen we aan vanuit het IJsselmeer en we verdelen dit in ons beheergebied door het handhaven van een goed oppervlaktewaterpeil in de peilvakken.

Naast het reguleren van water, beschermen en verbeteren we ook het oppervlaktewater. Ongeveer de helft van het oppervlakte aan water in ons gebied is aangewezen als KRW-waterlichaam. Hiervoor gelden specifieke doelen voor de waterkwaliteit.

Samen met andere overheden, landbouw, natuur en de mienskip maken we plannen voor inrichten van bergingsgebieden voor water. Ook laten we zien dat we als waterautoriteit sturend willen en kunnen zijn voor de ruimtelijke inrichting van Fryslân.

Sustainable development goals

Deze opgave draagt bij aan de volgende sustainable developments goals (SDG's):

Zie voor meer informatie de paragraaf "Duurzaamheid en SDG's".

Prestatie indicatoren

Om inzicht te verlenen in onze reguliere bedrijfsvoering hebben we onderstaand onderwerpen genoemd met de aandachtspunten die we hieraan geven. Nadere omschrijving is terug te vinden onder hoofdstuk Vervullen van de maatschappelijke functie.

	Aandachtspunten	Meetwaarde 2025
--	-----------------	-----------------

<p>Aanleg, Verbetering en onderhoud watersystemen</p>	<p>Vervangen en reviseren assets</p> <p>Zomer- en herfstonderhoud uitvoeren aan hoofdwatere</p> <p>Regulier onderhoud uitvoeren aan hoofd- en secundaire wateren</p> <p>Vervangen dammen en duikers</p> <p>Sifons vervangen</p> <p>Maaibeleid</p> <p>Bestrijden exotische waterplanten</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 8 gemalen vervangen • 1 gemaal opheffen (koppeling met ander gemaal) • 4 gemalen reviseren • 4 stuwen reviseren <p>Uitgevoerd onderhoud volgens beheer en onderhoudsplan</p> <p>Volgens overeenkomsten "stedelijk water"</p> <p>Volgens jaarplan en met piepsysteem</p> <p>Volgens programma Sifons</p> <p>Rekening houdend met de biodiversiteit</p> <p>Geen of nauwelijks meldingen van grote overlast of schade</p>
<p>Beheer hoeveelheid water</p>	<p>Uitvoeren preventieve werkorders</p> <p>Stuwen en inlaten vervangen of reviseren</p> <p>Peilbeheer</p>	<p>> 1000 orders</p> <p>200 stuwen en inlaten</p>
<p>Baggeren</p>	<p>Hoofdwatere</p> <p>Grote vaarten</p> <p>Kwaliteit baggeren</p>	<p>in 3 rayons wordt het baggerprogramma uitgevoerd</p> <p> twee grote vaarten zijn gebaggerd</p>
<p>Monitoring</p>	<p>Waterkwantiteit (excl. meetpunten bij gemalen en beweegbare stuwen)</p> <p>Waterkwaliteit</p>	<p>Conform plan</p> <p>Conform plan</p>
<p>Handhaving en Toezicht</p>	<p>we houden toezicht op en handhaven de Waterschapsverordening en de Omgevingswet (milieu)</p> <p>we houden toezicht op en handhaven de Waterschapsverordening (voorheen keur)</p>	<p>wordt de hercontrole binnen de afgesproken tijdsbestek uitgevoerd</p> <p>wordt de handhavingsbrief binnen de daarvoor gestelde tijd verstuurd.</p>
<p>Vergunning</p>	<p>Directe lozingen</p>	<p>Vergunningverlening handelt dit jaar naar verwachting 1.400 aanvragen af</p>
<p>Eigen plannen</p>	<p>Compensatie schade door bodemdaling</p>	<p>verwacht wordt dat € 125.000,- aan compensatie kan worden geclaimd</p>

Trends en ontwikkelingen

Het streven naar een robuust watersysteem is de grootste leidraad. De gids die daarvoor is ontwikkeld staat beschreven in de blauwe omgevingsvisie (BOvi). Dit richt zich met name op het doel "voldoende" in de range van veilig voldoende en schoon. De focus komt daarvoor meer te liggen op de verschillende grondsoorten in relatie tot het watersysteem (klei, veen en zand) en ook op onderdelen Wadden, Boezem en Bebouwd Gebied. Deze focus is nodig, omdat maatregelen kunnen verschillen om te komen tot het robuust watersysteem.

Daarnaast streven we naar schoon en emissieloos werken door zowel onze eigen organisatie als onze samenwerkingspartners. Dit streven staat op gespannen voet met het tijdig kunnen realiseren van onze uitvoeringsplannen. Elektrisch materieel is nog niet altijd voldoende voor handen, danwel beschikt over voldoende capaciteit. We lopen hierbij het risico dat onze plannen later worden opgeleverd dan gepland.

Reguleren van watertekort en wateroverlast

Wat willen we bereiken?

Bergen en doorstroom

In droge periodes meer water vasthouden en bergen en overlast zoveel mogelijk voorkomen bij wateroverlast door goede doorstroming van water. Inzet op het bestrijden van exoten in het water.

Wat gaan we daar voor doen?

Op Klei

We verbreden de watergangen en passen dammen, duikers en andere assets in de watergangen aan.

In bebouwd gebied

We stellen beleidsregels op om watergangen te onderhouden en werken die met gemeenten uit in de legger en het beheerregister. We stellen voor alle gemeenten een beheer en onderhoudsplan op om afspraken te maken over de werkwijze en de te nemen maatregelen.

We adviseren gemeenten bij het oplossen van knelpunten in het stedelijk waterbeheer.

Wat willen we bereiken?

Meer berging van water

Om overlast en/of economische schade te voorkomen, is het nodig om meer water op te vangen en op te slaan in het boezemsysteem en de deelsystemen. Daarbij leren we van de evaluatie Hoog water evaluatie 2023/2024. Dit is onderdeel van de implementatie en daarmee uitwerking van de blauwe omgevingsvisie. (kantje boord peil, maalstops, berging met behulp van landbouw en natuur).

Wat gaan we daar voor doen?

In de boezem

In afwachting van de nieuwe maatregelen uit het boezemplan, starten we in ieder geval met het project waterberging in natuurgebied Himpensermar. Dat levert 82 hectare/1,5 miljoen kuub waterberging op. Het totaal gerealiseerde waterberging in natuurgebieden komt daarmee op 316 ha/2,85 mln m³ (Gouden Boaium 150 ha/1 mln m³, Bouwepet 84 ha/0,35 mln m³). We benutten daar waar het kan kansen om de boezem uit te breiden.

Op klei

Door verbreding van watergangen en het verflauwen van sloottaluds en door waterberging op de lage delen in te richten en door het accepteren van wateroverlast in de laagstgelegen delen van het gebied.

Op zand

Binnen de lopende gebiedsprocessen nemen we maatregelen op het vlak van “vasthouden, bergen, en vertraagd afvoeren”, op zodanige wijze dat hierdoor de piekafvoer van het gebied met minimaal 40% afneemt

Buiten deze gebiedsprocessen stimuleren we waterconserveringsmaatregelen door hiervoor subsidiepakketten beschikbaar te stellen.

Op veen

Behouden van veengrond en moerige grond en herstellen/versterken van de potentiaaldruk onder dikke veenpakketten. Voor de langere termijn-ontwikkeling wordt in samenspraak met het gebied op weg naar 2030 ontwerpend onderzoek gestart gericht op het langere termijn perspectief voor de diepe veenpolders. Daarvoor hebben we samen met de provincie het veenweideprogramma opgesteld.

In bebouwd gebied

Samen met gemeenten het watersysteem in bebouwd gebied optimaliseren en goed onderhouden. Samenwerkingsafspraken maken bij keuzes in de ruimtelijke ordening. Bij ontwikkelingen van stedelijke gebieden samen met gemeenten afspraken maken over de gebiedsplannen en gevolgen ervan.

Wat willen we bereiken?

Vergroten regionale zoetwatervoorraad

Door de regionale zoetwatervoorraad te vergroten zijn we minder afhankelijk van het IJsselmeer en zorgen we voor een betere uitgangspositie van de grondwaterstand in het voorjaar. Dit draagt bij aan een toekomstbestendige zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening op de langere termijn.

Wat gaan we daar voor doen?

Op zeeklei

Door per polder de waterpeilen te verhogen wordt de toename van zoute kwel door zeespiegelstijging beperkt.

Door deze maatregel wordt het bergend vermogen in het watersysteem kleiner en gaan we dit compenseren door watergangen te verbreden en of het talud te verflauwen.

We stimuleren de landbouw om de zoetwaterlenzen in de percelen te vergroten, door bijvoorbeeld aangepaste drainage.

Daarmee gaan we verzilting tegen en neemt de hoeveelheid water, die we nodig hebben voor doorspoeling, niet toe.

In de Greidhoeke (Klei)

In het samenwerkingsverband regiodeal Noord-West werken we maatregelen uit die positief bijdragen aan de zoetwater voorraad in dit gebied.

Op de wadden

Voor de Waddeneilanden is het belangrijk om te zorgen voor een goed evenwicht tussen gebruik en aanvulling van het grondwater, zodat de zoetwaterbel onder de duinen behouden blijft.

We werken samen met provincie en gemeenten aan een gezamenlijke aanvraag voor subsidie uit het Deltafonds. Deze kan worden ingezet voor maatregelen om water vast te houden en zuinig watergebruik te stimuleren, maar ook voor adaptatiemaatregelen bij wateroverlast.

In de verschillende gebiedsprocessen en projecten op de Waddeneilanden brengen we onze expertise in. Dat doen we ook voor de integrale waterplannen die de provincie voor elk Waddeneiland opstelt.

Deltaprogramma Zoetwater; gezamenlijke aanvraag voor de eilanden (samen met provincie en Wetterskip Fryslân/gemeenten)

plan van aanpak/strategie naar aanleiding van de wateroverlast in de herfst/winter van 2023/2024.

Schiermonnikoog:

- dijk- en duinversterking
- provinciaal integraal waterplan

WF-inzet IWP: hydrologische kennis delen; kansen in relatie tot eigen opgaven verkennen
inzet op behouden van zoetwater tbv zoetwaterbel en klimaatadaptatie

Ameland: gebiedsproces toekomstbestendige landbouw

- WF-inzet: meekijken, meedenken en adviseren; aanhaken bij proces
- inzet op behouden van zoetwater ten behoeve van zoetwaterbel en klimaatadaptatie
- integraal waterplan

Terschelling:

- inzet van kennis en informatie in klimaatdialogen
- vervolg op project Toekomstbestendige polder Terschelling (samenwerking Deltares/VHL/gemeente Terschelling/SBB)
- Project Waterpracht Terschelling (samen met SBB)
- integraal waterplan

Vlieland:

- integraal waterplan
- pilot watersysteem
- plan van aanpak wateroverlast Vlieland

Op zand

Op de zandgronden zetten we in op water langer vasthouden en voeren we minder snel af. De beekdalen zijn hierin cruciaal. We streven naar een robuust grondwatersysteem. Het vasthouden van water doen we op de hoger gelegen zandgronden waarin het water kan infiltreren, om kwel in lage delen te herstellen.

- Binnen de lopende gebiedsprocessen nemen we maatregelen om water vast te houden (zoals verondiepen van sloten, opzetten van peilen en vertragen van de afvoer)
- Buiten deze gebiedsprocessen:
  - Stimuleren we waterconserveringsmaatregelen door hiervoor subsidiepakketten beschikbaar te stellen
  - Maken we nieuw beleid voor grondwateronttrekkingen om te zorgen voor een goede balans in de grondwatervoorraad

In veen

De veenbodems in Fryslân vormen de spons (watervoorraad) en de deksel op het grondwatersysteem (zoetwatervoorraad). Daardoor geen peilverlaging en peilindexatie in de gebieden met Klei-op-veen, het dun veen buiten de diepe veenpolders en in het dikke veen.

Opstellen beregeningsregeling grondwater

In het kader van duurzaam beheer zoetwater stellen we nieuw beleid voor grondwateronttrekkingen op. De droge zomers in de afgelopen jaren hebben laten zien dat dit beleid actualisatie nodig heeft die gericht is op behoud van een voldoende grondwatervoorraad voor landbouw en natuur. Daarbij kijken we naar een goede verdeling van water in landbouwgebieden en bescherming van kwetsbare natuur. De uitgangspunten zoals benoemd in de Blauwe Omgevingsvisie worden hierin meegenomen. Het nieuwe beleid leggen we voor aan het algemeen bestuur.

Wat willen we bereiken?

Peilbesluiten

We leggen voor een deel van het beheergebied peilbesluiten vast. De vrij afstromende gebieden zonder wateraanvoer maken daar geen deel meer van uit. Het gaat om verschillende typen peilbesluiten:

- revisiepeilbesluiten naar aanleiding van de vastgestelde watergebiedsplannen. Het gaat dan om vastlegging van de werkelijke veldpeilen, een "foto" van de actuele peilsituatie. Tijdelijke peilafwijkingen die vergund zijn in het kader van bijvoorbeeld weidevogels of HAKLAM-pilots leggen we niet vast in een revisiepeilbesluit
- partiële herzieningen van peilbesluiten. Dit zijn peilbesluiten naar aanleiding van bijvoorbeeld peilaanvragen door inwoners, naar aanleiding van gebiedsprocessen, of ambtelijke peilwijzigingen naar aanleiding van een project van het waterschap (bijvoorbeeld het samenvoegen van peilvakken).

Wat gaan we daar voor doen?

Actualiseren nota peilbeheer

De Nota Peilbeleid is in 2023 vastgesteld door het algemeen bestuur. We updaten de Nota Peilbeleid wanneer er concrete beleidsuitwerkingen zijn die van invloed zijn op het peilbeleid. Het streven is om deze wijzigingen vast te laten stellen door het algemeen bestuur, middels het bestuursvoorstel dat nodig is om de concrete beleidsuitwerking vast te stellen. Zo voorkomen we dat het bestuur twee keer moet besluiten over eenzelfde beleidsuitgangspunt.

Mocht er bijvoorbeeld een uitwerking komen van het peilbeleid voor het veenweidegebied, dan moet één van de beslispunten in het bestuursvoorstel zijn dat de Nota Peilbeleid wordt aangepast. De voorgestelde aanpassingen kunnen als bijlage worden toegevoegd aan het bestuursvoorstel.

Opstellen revisiepeilbesluiten

De verwachting is dat we in de eerste helft van 2025 drie revisiepeilbesluiten kunnen laten vaststellen door het AB: Greidhoeke, Noordelijk Westergo en Súdwesthoeke-Fryske Marren. Deze drie peilbesluiten hebben betrekking op ca. 90.000 ha van ons beheergebied, waarvoor we na vaststelling het werkelijke peil hebben vastgesteld.

Voor de drie revisiepeilbesluiten Linde, Tusken Ie en Swemmer en Âlde Feanen is de verwachting dat we deze in de loop van 2025 in het bestuurlijke proces tot vaststelling kunnen inbrengen. Het is onder meer afhankelijk van ingediende zienswijzen of vaststelling door het AB mogelijk is in 2025. De watergebiedsplannen waar deze revisiepeilbesluiten over gaan hebben in totaal betrekking op een gebied van ca. 53.000 ha. Omdat een deel vrij afstromend zonder aanvoer is, hebben de vast te stellen peilbesluiten betrekking op een kleinere oppervlakte.

Er resteren dan nog drie revisiepeilbesluiten (Koningsdiep-Oost, een deel van Koningsdiep-West en Zuidelijke Veenpolders, met een oppervlakte van ca. 49.000) die in de komende jaren moeten worden opgesteld en vastgesteld. Na afronding hiervan hebben we (voor de gebieden waar sprake is van een peilbesluitplicht) gebiedsdekkend de werkelijke waterpeilen vastgesteld.

De meeste partiële herzieningen worden, in lijn met het delegatie- en mandaatbesluit, vastgesteld door het dagelijks bestuur. Het aantal is afhankelijk van het aantal initiatieven van derden en van Wetterskip Fryslân en ligt naar verwachting rond de 15. In het delegatie- en mandaatbesluit is bepaald dat het algemeen bestuur via bestaande rapportages wordt geïnformeerd over de manier waarop de bevoegdheid tot vaststellen van peilbesluiten door het dagelijks bestuur is aangewend. Hiervoor gebruiken we de Voortgangsrapportage.

Wat willen we bereiken?

Actieve kunstwerken

We werken doorlopend aan het programma actieve kunstwerken. Doel is om het bestaande areaal actieve kunstwerken in een goede staat te krijgen en te houden. Dit doen we volgens een vaste werkwijze. Daarbij houden we rekening met beschikbare budgetten en (personele) capaciteiten. We vervangen en reviseren assets in ons hele beheer gebied maar er is de komende jaren speciale aandacht voor de Greidhoeke.

De Greidhoeke ligt grofweg tussen de steden Leeuwarden, Franeker, Bolsward en Sneek. In het gebied staan 191 gemalen. De gemalen komen voor een groot gedeelte uit de jaren '80 en '90. We hebben gekozen voor een programmatische aanpak waarbij in 2030 alle (geautomatiseerde) assets in de Greidhoeke zijn onderzocht en waar nodig gereviseerd of vernieuwd.

In de projectfase passen we de methodiek van duurzaam grond- weg- en waterbouw toe. Zo maken we duurzaamheid tot een integraal onderdeel in het ontwerp. Daarnaast werken we binnen assetmanagement aan standaardisatie waarbij we duurzaamheid, kosten en levensduur tegen elkaar afwegen.

Wat gaan we daar voor doen?

Gemalen reviseren, vervangen en/of amoveren

We gaan in het ons hele beheersgebied een aantal gemalen reviseren, vervangen en/of slopen op basis van afwegingen die opgesteld zijn in beleid en assetmanagement:

- 8 gemalen vervangen
- 1 gemaal opheffen (koppeling met ander gemaal)
- 4 gemalen reviseren
- 4 stuwen reviseren

Wat willen we bereiken?

Peilbeheer

In ons beheergebied zijn circa 8.000 peilgebieden. Deze peilgebieden zijn vastgesteld en vastgelegd in de peilbesluitenkaart. Bij iedere asset geldt het peil uit het geldende peilbesluit. Aan de hand van de peilschalen en software voor het bedienen van assets wordt gecontroleerd of het juiste peil is ingesteld. Tijdens periodes van droogte kijken we waar nodig en waar mogelijk af van de peilbesluiten. De beheermaatregel (dreigend) watertekort geeft ons de ruimte om de peilen tijdelijk te verhogen. Tijdens periodes van verwachte wateroverlast anticiperen we juist door de peilen tijdig te verlagen om extra berging te creëren, en eventueel de berging in te zetten door de peilen te verhogen in de deelsystemen om (te) hoge boezemstanden te voorkomen.

Wat gaan we daar voor doen?

Controle op "goed peilbeheer"

Om te bepalen of het peilbeheer goed wordt uitgevoerd, sturen we op twee indicatoren:

- Controle van de peilen op basis van de peilbesluiten kaart, doormiddel van uitlezen van het telemetrie systeem en het aflezen en controleren van vaste punten en peilschalen in het beheersgebied.
- Het aantal meldingen van inwoners die klachten hebben over het (afwijkend van peilbesluit) gehanteerde peil.

Beschermen en verbeteren van het oppervlaktewater

Wat willen we bereiken?

Schoon oppervlaktewater voor mens, plant en dier

Schoon water is van groot belang. Voor de bescherming van de volksgezondheid, de kwaliteit van de leefomgeving, landbouw, recreatie, natuur en economie. Voor waterkwaliteit pakken we de verontreiniging van het oppervlaktewater aan en versterken we de ecologie en biodiversiteit in en om het water.

De waterkwaliteit gaat vooruit. Het water wordt steeds schoner en de biodiversiteit neemt toe. Dat komt mede door de uitvoering van de KRW-maatregelen (Kaderrichtlijn Water) en het steeds verder verbeteren van de zuiveringsrendementen op onze zuiveringen. De waterkwaliteit staat ook onder druk. Van sommige vormen van vervuiling worden we nu pas echt bewust, ook doordat we steeds beter kunnen meten. De klimaatverandering en toenemende bevolkingsdruk hebben gevolgen voor de waterkwaliteit. Voor waterkwaliteit is de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) en de vertaling daarvan in nationale wetten van groot belang. Het doel is het realiseren en behouden van een chemisch schoon en ecologisch gezond oppervlaktewater en grondwater. De EU-lidstaten moeten deze 'goede toestand' uiterlijk in 2027 realiseren (maar de KRW houdt daarna niet op). Schoon water is een kerntaak van het Wetterskip. Voor en na 2027 zal het werken aan schoon water een belangrijke en intensieve taak blijven.

Voor de komende periode richten we ons op het behalen van de KRW-doelstellingen: uitvoering geven aan de geprogrammeerde aanpak voor de Kaderrichtlijn Water en een herijking van deze maatregelen in een tussentijdse evaluatie van de KRW (december 2024). Dit maatregelenpakket richt zich enerzijds op het natuurvriendelijk inrichten en beheren van watersystemen, en anderzijds op het beperken van de emissies van nutriënten en chemische stoffen naar het watersysteem (waterketen, landbouw, industrie, etc.).

Ongeveer de helft van het water in ons beheergebied behoort niet tot de KRW-waterlichamen ('niet KRW-wateren'). Met de provincie hebben we afgesproken om ons bij de bescherming van deze wateren te richten op drie categorieën, wateren in landelijk gebied, wateren in natuurgebied, wateren in bebouwd gebied. Elk van deze categorieën heeft een eigen aanpak. Daarmee gaan we de komende jaren samen met de provincie verder.

Wat gaan we daar voor doen?

Opstellen aanvullend maatregelenpakket

In december 2024 wordt de tussentijdse evaluatie KRW aangeboden aan het algemeen bestuur en wordt hier een besluit over genomen. Dat is inclusief een herijking van het maatregelenpakket naar de maatregelen die nodig zijn om de KRW-doelen te behalen. De maatregelen waar we dan toe besluiten worden in de jaren 2025 tot en met 2027 in uitvoering gebracht, samen met de al eerder voorgenomen maatregelen voor de KRW. De financiering van deze maatregelen is nog géén onderdeel van de begroting van 2025, maar wordt, zo nodig, in een later stadium in de vorm van een begrotingswijziging voorgelegd. Dit omdat de kostenramingen op het moment van schrijven van deze begroting nog niet geheel gereed zijn.

Geprogrammeerde maatregelen voor de KRW uitvoeren

In 2025 werken we verder aan de uitvoering van de maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water conform de programmatische aanpak. Uiterlijk in 2027 zijn maatregelen vanuit de huidige KRW-tranche uitgevoerd. Onderdeel daarvan zijn:

- het natuurvriendelijk inrichten en beheren van watersystemen
- uitvoering geven aan het deltaplan agrarisch waterbeheer. In 2025 werken we de gebiedsgerichte aanpak verder uit. Ondertussen werken we verder met de bestaande afspraken onder het ANLb (groenblauwe diensten) en de bestaande projecten onder de Delta-aanpak Agrarisch waterbeheer (DAW)

- bronaanpak: we werken aan de aanpak van verontreinigingen aan de bron. We zetten bijvoorbeeld in op een PFAS-verbod, werken samen met de gemeenten aan een vermindering van de emissies uit rioolwateroverstorten en anticiperen op de vuilwaterverzegelingsplicht voor recreatievaart
- we werken aan de versterking van het VTH-stelsel, onder andere in het nieuwe beleid- en uitvoeringsplan VTH. We zetten in op lobby richting rijk en bedrijfsleven om minder emissie van stoffen naar de waterketen en het oppervlaktewater plaats te laten vinden
- we nemen maatregelen om onze nutriëntenemissies vanuit de lozingen van onze rwzi's op het oppervlaktewater te verkleinen. In 2025 gaan we daarmee verder mee aan de slag.

Toezicht lozingen recreatievaart

Het verbod om toiletwater te mogen lozen door de recreatievaart wordt op zijn vroegst per 1 januari 2026 handhaafbaar door het instellen een verzegelingsplicht van lozingspunten aan boord. Er wordt gewerkt aan een plan van aanpak.

Toezicht KRW-wateren

Er zijn honderden kilometers natuurvriendelijke oevers aangelegd, watergangen verbreed en wordt er werk gemaakt van goed ecologisch beheer van waterlopen. Deze maatregelen hebben een positief effect op de waterkwaliteit. Het op de juiste manier beheren en onderhouden van deze assets is erg belangrijk. Dit vergt onder andere werkwijzen van ons als waterschap, aannemers en grondeigenaren.

We gaan dit toezicht specifiek organiseren en borgen in onze werkprocessen. Dit om te voorkomen dat investeringen hun waarde verliezen. Er is toezicht nodig op en afstemming met de betrokken partijen. Op termijn kan dit wellicht afgeschaald, als zichtbaar is dat de nieuwe manier van werken goed is ingesleten. De assets zijn verspreid in het hele beheersgebied, het benodigde toezicht wordt verdeeld over meerdere functionarissen.

Beschermen en verbeteren van de waterkwaliteit van niet KRW-wateren

Ongeveer de helft van het water in ons beheergebied behoort niet tot de KRW-waterlichamen ('niet KRW-wateren'). Met de provincie hebben we afgesproken om ons bij de bescherming van deze wateren te richten op drie categorieën:

- wateren in landelijk gebied
- wateren in natuurgebied
- wateren in bebouwd gebied.

Elk van deze categorieën heeft een eigen aanpak. Daarmee gaan we de komende jaren samen met de provincie aan de slag. De methodiek voor het beschermen en verbeteren van wateren in de bebouwde omgeving wordt, gemeente voor gemeente, gezamenlijk verder toegepast. We koppelen het bepalen van doelen aan het opstellen van zogenoemde beheer- en onderhoudsplannen binnen het programma stedelijk water. Hierin leggen we ook de afspraken over waterkwantiteitsbeheer vast. Voor het beschermen en verbeteren van wateren in natuurgebied starten we met de provincie in 2025 met het toepassen van de methodiek en het vaststellen van doelen en maatregelen. Het beschermen van de waterkwaliteit in landelijk gebied en het voorkomen van afwenteling naar KRW-waterlichamen wordt gerealiseerd door landelijk en provinciaal landbouwbeleid en beleid en regelgeving voor lozingen en activiteiten. Daarnaast heeft Wetterskip Fryslân de ambitie om alle hoofdwatgangen zo natuurvriendelijk mogelijk te onderhouden (integraal waterbeheer) en ook derden hierin te stimuleren.

Opstellen KRW-nota 2028 - 2033

Na 2027 is het werk voor waterkwaliteit nog niet klaar. De Kaderrichtlijn Water vraagt ons ook om na 2027 een KRW-nota op te stellen, waarin maatregelen zijn opgenomen om het watersysteem duurzaam te beschermen en te anticiperen op de effecten van bijvoorbeeld klimaatverandering, de toenemende druk op de ruimte en exoten. Ook worden er nieuwe stoffen toegevoegd en genormeerd onder de richtlijn. Daarom werken we in de periode tot en met 2027 aan een nieuwe KRW-beslisnota voor de planperiode 2028-2033.

Wat willen we bereiken?

Zwemwater

Wij monitoren jaarlijks de waterkwaliteit van zwemwateren. We stellen verbeterplannen ('zwemwaterprofielen') op voor zwemwateren die nog geen 'goed' of 'uitstekend' scoren. Samen met onze partners nemen we maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren. Het kan hierbij om praktische maatregelen gaan, maar ook om afspraken over communicatie, regelgeving, handhaving, taakverdeling en samenwerking. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de maatregelen ligt bij de betrokken partijen zoals gemeenten, exploitanten en de provincie Fryslân. In sommige gevallen is er meer onderzoek naar de oorzaken van verontreinigingen nodig. Hierover maken we afspraken met de betrokken partijen.

Wat gaan we daar voor doen?

Actualiseren van ongeveer vijf zwemwaterprofielen

Afhankelijk van de meetresultaten zwemwaterkwaliteit actualiseren we in 2025 circa vijf zwemwaterprofielen.

Wat willen we bereiken?

Biodiversiteit

Aandacht voor biodiversiteit is onderdeel van en gekoppeld aan ons reguliere werk en draagt bij aan schoon en voldoende water in het watersysteem. Een bedreiging voor de biodiversiteit in ons watersysteem zijn de invasieve exotische waterplanten. Door hun snelle vermeerdering maken ze schade en geven ze overlast. We willen toe naar een beheersbaar niveau waarin we geen overlast en minimale schade ondervinden.

Uiteindelijk willen we invasieve exoten elimineren. Hiervoor hebben we commitment en samenwerking nodig van andere grondeigenaren.

Wat gaan we daar voor doen?

Bestrijding exotische waterplanten

We bestrijden de exotische waterplanten zoals de grote waternavel, waterteunisbloem en watercrassula. Deze planten vormen een bedreiging voor de wateraanvoer en waterafvoer in ons beheergebied. Naast de dreiging voor de waterkwaliteit hebben zij een verstikkende werking op gewenste waterplanten zoals bijvoorbeeld op de beschermde soort krabbenscheer. We gaan verder met het aanvalsplan terugdringen, beheersbaar maken en houden. En daar waar het kan zo veel als mogelijk elimineren van de exotische waterplanten. We zetten in op meer samenwerking met andere landeigenaren om de problematiek aan te pakken.

Vervullen van de maatschappelijke functie

Wat willen we bereiken?

Het op orde houden, eventueel samen met partners in gebieden, van het watersysteem

We voeren specifieke taken uit voor het waterbeheer vanuit onze rol als functioneel bestuur. Hierdoor kunnen we een eigen bedrage leveren aan de maatschappij en deze volgens eigen beleidslijnen uitvoeren. Voor algemene zaken binnen ons gebied zullen we samenwerking moeten zoeken met onze (overheids)partners.

Wat gaan we daar voor doen?

Aanleg, verbetering en onderhoud watersysteem

1. We werken doorlopend aan het programma actieve kunstwerken. Doel is om het bestaande areaal actieve kunstwerken in een goede staat te krijgen en te houden. Dit doen we volgens een vaste werkwijze. Daarbij houden we rekening met beschikbare budgetten en (personele) capaciteiten. Ook voeren we het programma waterlopen in bebouwd en landelijk gebied uit.

2. Wij voeren het herfstonderhoud uit aan circa 6.000 km hoofdwateren in landelijk gebied overeenkomstig het beheer- en onderhoudsplan en waar nodig voeren wij zomer- en winteronderhoud uit. Daarnaast wordt het reguliere onderhoud aan hoofd- en secundaire wateren in bebouwd gebied uitgevoerd overeenkomstig de overeenkomsten overdracht stedelijk water. Wij vervangen in 2025 dammen en duikers volgens het jaarplan. De renovatie/vervanging van sifons vindt plaats conform de (nog op te stellen) programmatische aanpak. Doel is om het bestaande areaal waterlopen en passieve kunstwerken in een goede staat te krijgen en te houden.
3. We zorgen voor goede uitvoering van het maaibeleid bij gemalen en kunstwerken. Dit maaibeleid draagt bij aan de flora. Op een armere/meer verschrompelde bodem (vegetatie dat volledig wordt gemaaid en het maaisel wordt gehooïd) krijgen grassen minder de overhand en nemen bloemplanten toe.
4. We bestrijden exotische waterplanten zoals de grote waternavel, waterteunisbloem en watercrassula. Deze planten vormen een bedreiging voor wateraanvoer en -afvoer. Daarnaast hebben ze een verstikkende werking op gewenste waterplanten zoals bijvoorbeeld de beschermde soort krabbescheer.
5. We doen periodiek inspecties van peil regulerende kunstwerken om de onderhoudsstaat, levensduur en de risico's inzichtelijk te hebben.

Beheer hoeveelheid water

In ons beheergebied zijn circa 8.000 peilgebieden. Deze peilgebieden zijn vastgesteld en vastgelegd in de peilbesluitenkaart. Bij iedere asset geldt het peil uit het geldende peilbesluit. Aan de hand van de peilschalen en software voor het bedienen van assets wordt gecontroleerd of het juiste peil is ingesteld. Tijdens periodes van droogte kijken we waar nodig en waar mogelijk af van de peilbesluiten. De beheermaatregel (dreigend) watertekort geeft ons de ruimte om de peilen tijdelijk te verhogen. Tijdens periodes van verwachte wateroverlast anticiperen we juist door de peilen tijdig te verlagen om extra berging te creëren of door peilen te verhogen in de deelsystemen (water vasthouden) om de boezem te kunnen ontlasten.

Ook zorgen we voor het juiste onderhoud van onze assets, zodat zij de prestaties zo lang mogelijk kunnen blijven leveren tegen gewenste kosten.

Baggeren van watergangen

1. We baggeren 250 a 300 kilometer hoofdwater
2. We baggeren in 2025 (met een mogelijke uitloop naar 2026) de volgende grote vaarten: Aalsumervaart, Verbindingskanaal Drachten, Biltwei Rottevalle, De Muzel Irnsum en Rottevalle zuid.
3. We baggeren 3 vaarten om de waterkwaliteit te verbeteren: Noordworldervaart, Valomstervaart en de Tjabbekamp. De totale lengte bedraagt 6 kilometer.

Monitoring

De ontwikkeling van de waterkwaliteit volgen we via ons monitoringsnetwerk met 233 meetpunten. Een specifieke jaarlijkse monitoring voeren we uit op de waterkwaliteit van zwembaden. We hebben als waterschap een groot belang bij stuurinformatie op het gebied van waterkwaliteit en waterkwantiteit. Meten is weten. We willen sturen op feiten in plaats van op aannames. Daarin zijn wij transparant. We vinden het belangrijk dat gegevens breed beschikbaar zijn. Recente ontwikkelingen rond waterkwaliteit hebben al geleid tot uitbreiding van het aantal metingen, zoals rondom Actieprogramma Nitraatrichtlijn, maar ook n.a.v. de PFAS-problematiek. Vanuit onze hoofdtaak 'schoon water' is het van groot belang om goed beeld te hebben van waterkwaliteitsbedreigende stoffen zodat we op basis van feiten kunnen handelen. Denk bijvoorbeeld aan microplastics, medicijnen en gewasbeschermingsmiddelen. De monitoringstechnologie biedt ons daartoe steeds meer instrumentarium. Ook voor waterkwantiteit is het belangrijk om te kunnen beschikken over up to date monitoringsdata, als stuurinformatie bijvoorbeeld inzake droogte en wateroverlast. Om aan onze behoefte aan stuurinformatie te kunnen voorzien en om technologisch bij te blijven, hebben we meer hydrologische en ecologische expertise nodig evenals monitoringsinstrumenten. Hiertoe stellen wij een uitvoeringsplan op. Bij het opstellen van een uitvoeringsplan zullen we ook aandacht hebben voor de ontsluiting van de monitoringsdata.

Het dossier van zeer zorgwekkende stoffen neemt aanzienlijk toe en vraagt extra inzet van monitoring, analyse, opwerken van data tot informatie en advies. Daarnaast komt in de tussenevaluatie van KRW (Wetterskip Fryslân en landelijk) eens te meer naar voren dat het knelpunt met betrekking tot nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen nog steeds niet opgelost is. Sterker nog, binnen veel KRW-waterlichamen zien we de afgelopen jaren weer een stijging van de nutriëntenconcentraties. Deze knelpunten voor de KRW geven aan dat meer inzet op monitoring, analyse, opwerken van data naar informatie en advies nodig is, teneinde effectieve sturing op doelrealisatie te kunnen doen. De inzet op bovenwettelijke maatregelen om emissies van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater tegen te gaan, onder de vlag van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), is in de doorrekeningen van de derde planperiode KRW als een kansrijke maatregel gebleken (PBL, 2021). Een sterke inzet op het DAW biedt voor Wetterskip Fryslân een mogelijkheid om op termijn te kunnen voldoen aan de doelen voor de KRW. Een effectieve en efficiënte inzet van dit programma vergt gedetailleerde kennis (hydrologisch, waterkwaliteit en ecologie) van het watersysteem en capaciteit met betrekking tot sturing op de uitvoering. Genoemde ontwikkelingen vragen daarom de brede werking van onze watersystemen te kennen en daarmee de huidige toestand (goed of slecht) te kunnen verklaren.

Vergunningverlening, Handhaving en Toezicht

We maken vol gebruik van de instrumenten die we op het gebied van toezicht en handhaving tot onze beschikking hebben. We voeren het beleid voor vergunning-, toezichts- en handhaving uit zoals we in 2024 hebben opgesteld. Zo beschermen we de belangen die we hebben en de rol die we hebben vanuit onder meer de:

- Omgevingswet
- de Waterschapsverordening (milieu)
- directe lozingen.

Eigen plannen

Bodemdaling door delfstoffenwinning: we gebruiken de mogelijkheden die er zijn om onze bezwaren tegen delfstofwinning kenbaar te maken. Wanneer door de minister toch een winningsvergunning wordt afgegeven dan brengen we de door het waterschap geleden of te lijden schade in beeld voor compensatie door de delfstofwinners.

- We verzetten ons tegen uitbreiding van gaswinning met de beschikbare wettelijke middelen
- We claimen en herstellen alle schade door bodemdaling, die ons watersysteem treft.

Wat willen we bereiken?

Gebiedsgericht werken

We maken een start met een programmering van onze eigen werken. Daarna gaan we in gesprek met de anderen om deze taken eventueel in gezamenlijkheid uit te voeren. We leggen hierover afspraken vast, ook over de inzet van procesgeld en menskracht door het waterschap. De programmering van onze eigen taken is een eerste voorwaarde waar we aan moeten gaan werken.

Daarnaast zetten we de samenwerkingsverbanden die al bestaan, natuurlijk door.

Wat gaan we daar voor doen?

Opstellen samenwerkingsovereenkomst

Aangezien we met de omgeving, Provincie, Gemeenten en/of andere stakeholders gezamenlijk maatschappelijke (waterschaps)doelen kunnen realiseren, stellen we een samenwerkingsovereenkomst met partijen waarin is vastgelegd welke doelen we wanneer willen gaan realiseren, de wijze waarop we dit doen, wie wat betaalt en hoe we omgaan met risico's.

Programmering opstellen

We stellen een programmering op per gebied en laten deze vaststellen door ons bestuur. Vervolgens gaan we hiermee naar onze partners om te kijken of we gezamenlijk de uitvoering kunnen doen. In de eerste helft van 2025 komt een integrale programmering tot stand voor de opgave Watersysteem. Deze programmering dient als vertrekpunt voor uitvoeringsprojecten- en maatregelen, voor het inzichtelijk maken van de hiervoor vereiste middelen en inzet en als handreiking in de samenwerking met gebiedspartijen.

Interne doelstelling programmering

- prioritering van projecten en maatregelen naar gebiedstype;
- vertrekpunt voor gebiedsgerichte begroting opgave Watersysteem;
- efficiëntie in uitvoering, gelet op inzet, middelen en tijd;
- afstemming gevraagde inzet op beschikbare capaciteit;
- zicht op de rol van Wetterskip Fryslân in uitvoering (sturend of volgend);
- zoeken verbinding in proces en uitvoering met intern lopende (sectorale) programma's, zoals KRW, baggeren, etc.;
- flexibiliteit in programmering zodat kansen gepakt kunnen worden als die zich voordoen.

Externe doelstelling programmering

- inzichtelijk maken van opgaven Wetterskip Fryslân richting overheidspartners en omgeving binnen gebiedsprocessen (gebiedsgericht werken);
- zoeken verbinding in uitvoering en proces met extern lopende programma's, zoals Veenweideprogramma en FPLG.

Programma Veenweide

Volgens het vastgesteld programma Veenweide werken we in kansrijke gebieden samen met partners aan plannen of maatregelen om de veenweidedoelen te realiseren. Dit betreft Aldeboarn De Deelen (ADD), Idzegea, Hegewarren en Akkrumer Goedland.

Funderingenaanpak in het veengebied

We werken mee aan een maatschappelijk, financieel en juridisch aanvaardbare oplossing voor woningen met funderingsproblemen in het veenweidegebied. Raakvlak hiermee zijn de hoogwatercircuits die houten paalfunderingen beschermen tegen droogstand. We beoordelen het functioneren van deze voorzieningen systematisch om te bepalen of we maatregelen nemen voor behoud en verbetering of voor afwaarderen. We doen dit met woningeigenaren en in samenwerking met de Friese Funderingsaanpak.

Uitvoeren pilots met hogere peilen.

We voeren pilots uit met hogere peilen in het voorjaar, samen met grondeigenaren en rayonbeheerders. In Fryslân zijn er 3 samenwerkingsverbanden opgezet die een subsidieaanvraag hebben gedaan: 19 bedrijven rondom Idzegea (zo'n 310 ha), 7 rondom Akkrum (zo'n 300 ha) en 9 bedrijven uit Aldeboarn-De Deelen, Hegewarren, de Alde Feannen en het Leechlân Grou-Warten (zo'n 320 ha). Wanneer de subsidie wordt toegekend (november 2024), gaan per 1 april 2025 op circa 1.000 hectare van het Friese veenweidegebied de waterpeilen omhoog, in ieder geval tot eind 2028. Op deze manier worden er het komende jaar al concrete stappen gezet in de uitvoering van de veenweidevisie. Het is de bedoeling dat de deelnemers na deze 4 jaar gebruik kunnen maken van de Compensatie Systematiek Veenweide.

Naast de GLB-pilots zijn er op verschillende plekken HAKLAM (Hoog Als Kan, Lager Als Moet) pilots, hierbij wordt er gebruik gemaakt van flexibele slootwaterpeilen en inzicht in grondwaterpeilbuizen. Wanneer het nodig is, kunnen de slootpeilen omlaag gezet worden. Het nadeel van deze flexibele peilen is het ontstaan van instabiele oevers. Doordat het hogere waterpeil wegvalt, brokkelen de slootkanten af. Met deze pilots is al veel ervaring opgedaan, ook het komende jaar worden er pilots op andere gebieden uitgerold en worden er praktische oplossingen gezocht voor de instabiele oevers.

Wat willen we bereiken?

Klimaatneutraal en circulair

Wetterskip Fryslân is sinds 2023 energieneutraal en wil in 2030 klimaatneutraal zijn en circulair in 2050. Dit geven we vorm door de strategie Duurzaam Opdrachtgeverschap breed te implementeren in onze beleidsontwikkeling, werk- en inkoopprocessen.

Wat gaan we daar voor doen?

Gemalen zoveel mogelijk inzetten op momenten dat er veel, vooral duurzame stroom aanwezig is

Sinds begin 2024 hebben wij een elektriciteitscontract met dynamische prijzen. Malen op momenten dat er vooral duurzame elektriciteit aanwezig is, is dan ook goedkoop malen. Het ombouwen van de procesautomatisering, zodat zo veel mogelijk op deze momenten gemalen kan worden, lijkt op de ombouw voor sturing op eb en vloed, die bij de zee-gemalen geïmplementeerd wordt. We willen eerst ervaring met deze omgebouwde gemalen opdoen en in 2025 starten met het aanpassen van de procesautomatisering van de (circa 10) grootste poldergemalen en het Hooglandgemaal.

Slim malen met getijdensturing

We besparen energie door zee-gemalen aan te sturen op basis van eb en vloed. Gemaal Ropta draait al een aantal jaar op deze manier en verbruikt hierdoor circa 25% minder elektriciteit. Gemaal Miedema bij Zwarte Haan is in 2024 aangepast. In 2025 passen we gemaal De Heining aan, het derde en laatste zee-gemaal.

Wat mag het kosten?

In onderstaande tabel zijn de baten en de lasten voor de opgave Watersysteem opgenomen. Deze zijn per beleidsproduct weergegeven, waarbij de indeling naar beleidsproduct gelijk is aan de landelijke standaard indeling voor waterschappen.

bedragen x € 1.000

Opgave Watersysteem	Actuele begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Baten						
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	33	41	39	39	39	39
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	36	48	26	26	26	26
Beheer hoeveelheid water	659	278	278	278	278	278
Beheerinstrumenten watersystemen	0	330	330	330	330	330
Calamiteitenbestrijding watersystemen	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Eigen plannen	128	2.681	2.681	2.681	2.681	2.681
Handhaving	21	21	20	20	20	20
Monitoring watersystemen	427	468	205	205	205	205
Plannen van derden	0	334	334	334	334	334
Toezicht	53	99	81	81	81	81
Vergunningen en meldingen	588	690	692	694	696	698
Totaal Baten	1.946	4.990	4.686	4.689	4.691	4.693
Lasten						
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	-24.103	-25.355	-26.819	-27.481	-28.842	-30.024
Adviezen vergunningen	-113	-120	-124	-127	-131	-134
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	-5.534	-4.566	-5.280	-5.384	-5.477	-5.498
Beheer hoeveelheid water	-28.324	-30.207	-31.050	-32.055	-33.475	-34.396
Beheerinstrumenten watersystemen	-522	-1.070	-1.100	-1.129	-1.161	-1.172
Calamiteitenbestrijding watersystemen	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Eigen plannen	-6.715	-9.441	-9.640	-9.840	-10.110	-10.169
Handhaving	-583	-624	-642	-660	-679	-694
Monitoring watersystemen	-5.016	-5.821	-6.126	-6.325	-6.505	-6.661
Plannen van derden	-413	-667	-683	-700	-718	-731
Toezicht	-1.266	-1.463	-1.516	-1.557	-1.594	-1.629
Vergunningen en meldingen	-1.956	-2.188	-2.253	-2.312	-2.368	-2.425
Totaal Lasten	-74.543	-81.521	-85.231	-87.571	-91.060	-93.533
Totaal opgave	-72.598	-76.531	-80.545	-82.883	-86.369	-88.841
Mutaties reserves						
Onttrekkingen						
Stortingen						
Totaal mutaties reserves						
Netto lasten opgave						

Toelichting op Wat mag het kosten?

Begroting 2025 in vergelijking met 2024

Anders dan voorgaande jaren worden de baten en lasten van begroting 2025 - 2029 afzonderlijk gepresenteerd. Dit was in de begroting 2024 nog niet het geval. Dat zorgt bij een aantal beleidsproducten voor een scheve vergelijking omdat de baten in 2024 gesaldeerd zijn met de lasten. Deze worden niet afzonderlijk toegelicht.

Significante afwijkingen

Naast de reguliere budgettoename ten gevolge van de loon- en prijsindexaties worden hieronder de significante afwijkingen per beleidsproducten weergegeven:

Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen

In de in juli vastgestelde perspectiefnota zijn voor opgave watersysteem drie ruimtevragers opgevoerd die leiden tot een hoger budget in 2025. Voor onderhoud van watergangen in stedelijk gebied gaat het om € 108.000.

Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems

In de begroting 2024 is de vrijval van de bestemmingsreserve als incidenteel budget opgenomen voor baggeren grote vaarten ten bedrage van € 428.400. Dat is in begroting 2025 niet meer het geval.

Beheer hoeveelheid water

Er is rekening gehouden met de aanschaf van oefensoftware draaiploeg Wouda gemaal (€ 150.000) en verder nemen de energiekosten (€ 418.000) toe omdat rekening is gehouden met hogere transportkosten dan in 2024.

Eigen plannen

In de actuele begroting 2024 is de vrijval van de bestemmingsreserve als aanvullend budget opgenomen (KRW 235.000). Deze middelen zijn niet meer in de begroting 2025 meegenomen.

Investerings 2025 - 2029

Investerings

(bedragen x € 1.000)

	Verzamelbesluit	2025	2026	2027	2028	2029
Kunstwerken actieve waterbeheersing	A	12.250	13.250	13.250	13.250	13.250
Inrichting watersystemen	A	1.750	1.750	1.750	1.750	1.750
KRW-inrichtingsmaatregelen	A	2.200	2.200	2.200	2.200	2.200
Programma Veenweide	A	500	1.300	1.300	1.400	1.400
Programma aanpak Sifons	A	315	315	315	315	315
Infrastructuur geautomatiseerde assets, WS	B	400	400	300	300	
Gebiedsprocessen en gebiedsgerichtwerken(v/h. FPLG)	B		10.000	10.000	10.000	
Zeegema(a)len(voorbereidingskrediet)	B		2.000			
Totaal		17.415	31.215	29.115	29.215	18.915

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2025

B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Opgave Waterketen

Portefeuillehouder(s):	Remco van Maurik
Organisatie:	Opgave Waterketen

Waar zijn we van

Schoon en gezond water is van groot belang. Voor de bescherming van de volksgezondheid en de kwaliteit van onze leefomgeving. Maar ook voor recreatie, natuur en economie. Vanuit de opgave waterketen leveren we hier een belangrijke bijdrage aan. Belangrijke basis daarvoor is de Beleids- en Beheernota Zuiveren die in 2019 door het algemeen bestuur is vastgesteld. De maatregelen binnen deze opgave financieren we vanuit de opbrengsten van de zuiveringsheffing zoals we die elk jaar in de Heffingsverordening vaststellen.

We zuiveren het huishoudelijk en industrieel afvalwater in ons beheergebied. Zo dragen we bij aan een goede kwaliteit van het oppervlaktewater en een duurzame leefomgeving voor mens en dier. Dit doen we door het beheren, onderhouden en continu verbeteren van onze zuiveringsinstallaties en bijbehorende transportstelsels. Het leveren van een bijdrage aan het behalen van de waterkwaliteitsdoelen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) is een belangrijke ambitie voor ons.

Sustainable development goals

Deze opgave draagt bij aan de volgende sustainable developments goals (SDG's):

Zie voor meer informatie de paragraaf "Duurzaamheid en SDG's".

Prestatie indicatoren

Per beleidsproduct nemen we prestatie indicatoren op die iets zeggen over onze reguliere bedrijfsvoering.

Beleidsproduct	Prestatie indicator	Doelstelling vastgesteld beleid	Meetwaarde 2025
Getransporteerd afvalwater	Voldoen aan afnameverplichting uit rioelstelsels van gemeentes	100%	100%
Gezuiverd afvalwater	Stikstofemissie Fosfaatemissie	maximaal 475 ton per jaar maximaal 76 ton per jaar	< 475 ton N < 76 ton P
Verwerkt slib	Optimalisatie van het nieuwe slibontwateringsproces	het slib na ontwatering bestaat uit minimaal 21% droge stof	21%
Afvalwaterbehandeling door derden	Verwerking aangeboden afvalwater Westerkwartier door waterschap Noorderzijlvest		100%

Trends en ontwikkelingen

In 2024 is de Omgevingsscan 2024 'Een blik op een onzekere toekomst' opgeleverd. Deze scan is uitgevoerd om de perspectiefnota, maar ook andere P&C-documenten, goed te kunnen beoordelen. Het is belangrijk te weten wat er de komende jaren op ons afkomt. Voor de waterketen zijn de volgende trends geïdentificeerd, waarbij voor iedere trend is aangegeven wat dit (mogelijk) betekent voor ons:

1. Scherpere eisen aan de waterkwaliteit
2. Toenemend medicijngebruik en microverontreinigingen
3. Schaarste personele capaciteit
4. Energietransitie

5. Toename van weersextremen
6. Toename afvalwaterstroom
7. Verdergaande digitalisering, automatisering, robotisering
8. Circulariteit

ad 1 - Om aan de richtlijnen (Stedelijk afvalwater en KRW) te kunnen (blijven) voldoen zullen nieuwe zuiveringstechnieken noodzakelijk worden. Innovatie kan hierin veel betekenen, maar nu is al wel duidelijk dat aanzienlijke investeringen nodig zullen zijn.

ad 2 - De kans is groot dat bestaande zuiveringstechnieken niet meer voldoen en aangepast moeten worden. Mogelijk moeten extra zuiveringstrappen ontwikkeld worden om aan de lozingseisen te blijven voldoen. Dit vraagt te zijner tijd veel extra investeringen, mede doordat er veel (decentrale) zuiveringen zijn. Het zuiveringstechnisch af kunnen vangen van de verontreinigingen wordt steeds moeilijker waardoor het belang van bronaanpak toeneemt.

ad 3 - Planningen moeten afgestemd worden op de mogelijkheden van de markt om tot realisatie te komen. Waarschijnlijk zal de doorlooptijd van projecten toenemen en/of de kans op geslaagde aanbestedingen afnemen. Schaarste van personeel zal een prijsopdrijvend effect hebben. Aanpassingen aan de zuiveringen worden hierdoor duurder.

ad 4 - Schaarste kan de werking van zuiveringsinstallaties belemmeren, terwijl netcongestie de beschikbaarheid van elektriciteit voor deze installaties kan beïnvloeden. We moeten (per direct) aan de slag met het organiseren van een betaalbare, betrouwbare en beschikbare energievoorziening. Dat kan door energiediversificatie (o.a. door alternatieve energiebronnen), door energie-efficiëntie (besparen, verminderen van verlies, energiezuinige technologieën); netwerkimtegratie (samenwerken met energiebedrijven en netbeheerders).

ad 5 - Voor overstorten die voor problemen zorgen, moeten we in samenwerking met de gemeenten oplossingen vinden. Bij het klimaatbestendig maken van het stedelijke gebied moeten we aandacht blijven vragen voor het afkoppelen van schoon regenwater van de gemengde riolering. Vanuit de nieuwe Richtlijn Stedelijk afvalwater zullen rioleringsplannen opgesteld moeten worden. Dit biedt mogelijkheden om dit een nieuwe impuls te geven. Het verminderen van de hoeveelheid schoon regenwater in het afvalwater vergroot ook de mogelijkheden om op termijn het afvalwater circulair te zuiveren.

ad 6 - De focus zal vooral liggen op instandhouding van bestaande rwzi's en de instrumenten voor assetmanagement zouden verder ontwikkeld moeten worden. Wanneer bestaande rwzi's qua capaciteit toch aangepast moeten worden, is dit op te vangen wanneer (grootschalige) renovatie aan de orde is.

ad 7 - Het zuiveringsproces kan nauwkeuriger gecontroleerd en gestuurd worden. Dat resulteert in een efficiënter gebruik van energie en chemicaliën. Met continue monitoring kan sneller en gericht gereageerd worden op eventuele afwijkingen of veranderingen. Er komen meer gegevens beschikbaar voor bijvoorbeeld de onderhoudsplanning en procesoptimalisatie.

ad 8 - Het maken van nieuwe stoffen uit het zuiveringsslib en het (her)gebruik van effluent zal in belang toenemen. De waterketen zal hierop aangepast moeten gaan worden, wat ook investeringen met zich meebrengt. Naast een maatschappelijke waarde van nieuwe grondstoffen zullen de (milieu)eisen die daaraan gesteld worden ook strenger worden. Dit vraagt om gedegen (voor)onderzoek, waarbij niet alleen gekeken wordt naar de mogelijke opbrengsten.

Afname- en transport

Wat willen we bereiken?

Instandhouding en optimalisatie transportsysteem

In het domein van afvalwatertransport streven we ernaar dat het door gemeenten verzamelde afvalwater op een efficiënte en betrouwbare manier wordt ingezameld. De bescherming van de volksgezondheid blijft onze hoogste prioriteit. Zowel het rioleringsstelsel (van de gemeenten) als het transportsysteem (van het waterschap) dient zorgvuldig ontworpen en onderhouden te worden om piekbelastingen op te vangen en storingen tot een minimum te beperken.

We zetten ons in voor een minimale impact op het milieu. Door lekkages en overstortingen te verminderen, voorkomen we emissies in het milieu. Door de effecten van klimaatverandering - zoals hevige regenval of droogte - wordt het afvalwatertransport steeds vaker overbelast. Het vergroot de noodzaak om gescheiden riolering aan te leggen. Het apart inzamelen en verwerken van afvalwater en regenwater voorkomt overbelasting van het afvalwaterriool.

We werken samen met andere overheden, waaronder gemeenten en drinkwaterbedrijven en met burgers om het beheer en onderhoud van afvalwatertransportsystemen te verbeteren. Educatie en burgers bewustmaken van het belang van correct gebruik van de riolering dragen bij aan het verminderen van vervuiling en verstoppingen. Zelf investeren we in onderzoek en de ontwikkeling van nieuwe technologieën voor het transporteren van afvalwater. Dit helpt om tot voorspellende analyses te komen en meer preventief onderhoud.

Wat gaan we daar voor doen?

Opstellen beleid transportsysteem

In 2025 zullen we een beleidsdocument opstellen voor nieuw rioleringsbeleid (inzameling en transport van afvalwater). Dit beleid zal aansluiten bij de Waterketenvisie die we dat jaar ontwikkelen. Het huidige beleid, vastgelegd in de 'Beleid- en beheernota Zuiveren' uit 2019, biedt onvoldoende handvatten voor effectief beheer en onderhoud van ons riooltransportsysteem. Beleid maken doen we niet alleen. We zoeken hierin de samenwerking met bijvoorbeeld gemeenten, onze leveranciers van afvalwater.

Inspecteren asbestcement persleidingen

In 2023 hebben we in Noordwolde de eerste 6 kilometer persleiding van asbestcement geïnspecteerd volgens een nieuwe onderzoeksmethode. In 2024 hebben we met succes een aanbesteding voorbereid en uitgevoerd. Er is een partij geselecteerd die ons de komende jaren gaat ondersteunen in het inspecteren van de overige asbestcement-leidingen (in totaal 16 kilometer). In het najaar van 2024 zijn de persleidingen in Kootstertille en Nes (Ameland) geïnspecteerd. Het ging hierbij in totaal om ruim 5 kilometer persleiding. De resterende ruim 10 kilometer (Sint Nicolaasga, Joure en Beetsterzwaag) inspecteren we in de jaren 2025/2026.

Het doel van deze inspecties is om de restlevensduur te bepalen van de meest kritische en kwetsbare asbestcement-leidingen. Op basis daarvan wordt een meerjarig vervangingsprogramma voor persleidingen opgesteld. De hiervoor benodigde investering(en) komen (jaarlijks) terug in de perspectiefnota.

De kunststofleidingen (PVC) zijn vanaf de jaren 70 aangelegd. Later zijn er ook leidingen van HDPE aangelegd. Onderzoek heeft uitgewezen dat PVC-leidingen een minimale levensduur van 70 jaar hebben. Dit betekent dat vanaf 2040 deze leidingen voor het eerst vervangen moeten worden. HDPE-leidingen hebben een nog langere levensduur. De verwachting is dat we over een aantal jaar ook deze kunststofleidingen van binnenuit kunnen inspecteren met deze methode.

Opstellen meerjarig vervangingsplan

We hebben leidingen van kunststof (PVC en HDPE) en leidingen van asbestcement. De oudste deel van de leidingen (het merendeel) zijn nu circa 50 jaar oud. In 2023 is vastgesteld dat de asbestcementleidingen voor het waterschap het meest kritisch zijn. Breuken komen relatief vaker voor in dit type leidingen. Daarnaast zijn deze leidingen slecht voor het milieu omdat bij het slijten (door gebruik) en bij breuken asbestvezels vrijkomen. Sinds een aantal jaren zijn we in staat om dit type leidingen van binnenuit te inspecteren. Na afronding van de inspecties, stellen we in 2025 een meerjarig vervangingsplan op.

Ook rioolgemalen bestaan uit allerlei componenten die aan slijtage onderhevig zijn. Rioolgemalen reinigen en inspecteren we jaarlijks. Als onderdeel van ons assetmanagementsysteem werken we in 2025 ook voor rioolgemalen toe naar een meerjarig vervangingsplan.

Vervangen van persleidingen

In 2025 gaan we door met het vervangen van (asbestcement) persleidingen en leidingen met een verhoogd aantal breuken. Een aantal vervangingen lopen door uit 2024 (Buitenpost, Zwaagwesteinde, Oudega/Opeinde, Veenwouden), maar er worden ook nieuwe vervangingen opgestart in Oostmahorn, Vrouwenparochie, Oudebildtzijl. Ook worden er nieuwe tracés gelegd: Sint Annaparochie / Franeker en Noordwolde / De Blesse.

Zuivering

Wat willen we bereiken?

Instandhouding en optimalisatie van het zuiveringsproces

Bij afvalwaterzuivering streven we ernaar zowel organische als anorganische verontreinigingen effectief uit het afvalwater te verwijderen. Het gaat dan om stikstofverbindingen, fosfaten, zware metalen, microverontreinigingen en microplastics. Ons doel is te voldoen aan de wetgeving en de waterkwaliteitsnormen waaraan ons waterschap zich heeft verbonden. We willen hiermee de vervuiling van oppervlakte- en grondwater tegengaan. Het verbeteren van de kwaliteit van het effluent is niet alleen gunstig voor het ontvangende oppervlaktewater, maar creëert ook mogelijkheden voor hergebruik, zoals irrigatie, industrieel gebruik of zelfs als basis voor drinkwater.

Het produceren van een uitstekende effluentkwaliteit heeft voor ons de hoogste prioriteit. Daarnaast richten we ons op het terugwinnen van waardevolle grondstoffen, zoals fosfaat, stikstof, cellulose en andere materialen. Teruggewonnen grondstoffen kunnen worden gebruikt als meststoffen in de landbouw of in diverse industriële processen.

De reductie van het energieverbruik van onze rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) wordt steeds belangrijker. De toepassing van energie-efficiënte processen en de productie van energie uit afvalwater (biogas) draagt bij aan het creëren van energie neutrale, en op termijn mogelijk zelfs energiepositieve, zuiveringsinstallaties.

We zetten ons voortdurend in voor de integratie van innovatieve en duurzame technologieën. We onderzoeken membraansystemen, geavanceerde oxidatieprocessen, anaerobe behandelingsmethoden en oplossingen gebaseerd op de natuurlijke processen. We streven ernaar om de afvalwaterstromen die tijdens het zuiveringsproces ontstaan te minimaliseren (minder slib!). Daarnaast richten we ons op het beheersen van geur- en geluidshinder om de impact op de omgeving te verminderen.

De zuivering van afvalwater vergt een aanzienlijke investering. Het is essentieel om zowel de kapitaal- als de operationele kosten te optimaliseren. We bereiken dit door procesautomatisering, real-time monitoring en preventief onderhoud toe te passen.

Wat gaan we daar voor doen?

Opstellen toekomstvisie waterzuiveren

In het Coalitieakkoord 2023 - 2027 is afgesproken dat in 2025 een toekomstvisie voor de waterketen wordt opgesteld. Vaststelling is voorzien in het eerste kwartaal 2026. De visie gaat onder andere over hoe we omgaan met noodzakelijke renovaties in combinatie met verduurzaming en de wens om grondstoffen terug te winnen. Bestuurlijk is de wens uitgesproken om een visie op te stellen met haalbare en betaalbare ambities. Door verder vooruit te kijken liggen er ook kansen in het verder verminderen van het aantal zuiveringen. Er is daarom gekozen om een 'stip' te zetten op het jaar 2050.

Nieuwbouw rwzi Franeker

Wij werken de komende jaren toe naar het samenvoegen van rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) in Franeker en Sint Annaparochie en het moderniseren van de zuivering in Franeker. In 2023 heeft het algemeen bestuur 1 miljoen euro uitgetrokken voor de verdere uitwerking van de plannen. Deze houden in dat de zuivering in Franeker volledig wordt vernieuwd en verduurzaamd. Het voornemen is dat de rwzi Sint Annaparochie op termijn verdwijnt. Er komt een nieuw rioolgemaal dat aansluit op een nieuw aan te leggen persleiding naar Franeker. Over de voortgang wordt het algemeen bestuur jaarlijks geïnformeerd via een voortgangsrapportage. Een definitief besluit over de uitvoering van het project is niet eerder dan in 2027 te verwachten. De verwachting is dat dan ook een uitvoeringskrediet wordt aangevraagd voor de aanbesteding. De uitvoering is gepland voor 2028 tot 2030.

Reduceren microverontreiniging in afvalwater

Op onze rwzi's worden microverontreinigingen, zoals bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en microplastics, gedeeltelijk uit het afvalwater verwijderd. De resterende micro's kunnen nog niet worden verwijderd en worden in het effluent geloosd op het oppervlaktewater. Dit leidt tot normoverschrijdingen van de KRW-stoffen. In de nieuwe Europese richtlijn stedelijk afvalwater wordt ingezet op de verplichte verwijdering van deze stoffen vanaf 2035.

In 2025 komen we met voorstellen over wat dit betekent voor onze zuiveringsinstallaties. Om kennis en ervaring op te doen met toepasbare technieken kijken we ook of het plaatsen van een demonstratie-installatie(s)/pilotinstallatie(s) meerwaarde heeft.

Wat willen we bereiken?

Innovatie in de waterketen

Innovaties in de (afval)waterketen richten zich op het efficiënter, duurzamer en veiliger maken van het beheer van communaal afvalwater. Ze zijn van groot belang om in te spelen op klimaatverandering, verstedelijking, en schaarste aan zoetwaterbronnen. Enkele belangrijke innovaties in de waterketen zijn:

Decentrale Waterzuivering - Kleinschalige zuiveringsinstallaties worden steeds populairder als alternatief voor grote, gecentraliseerde installaties. Deze systemen kunnen water lokaal zuiveren en geschikt maken voor bijvoorbeeld irrigatie of industrieel gebruik, waardoor de vraag naar schoon drinkwater afneemt en de ecologische voetafdruk vermindert.

Natuurlijke Waterzuiveringstechnieken - Natuurgebaseerde oplossingen, zoals helofytenfilters en kunstmatige moerassen, zuiveren water op basis van natuurlijke processen. Deze systemen zijn energiezuiniger en hebben een kleinere ecologische voetafdruk dan conventionele chemische zuiveringsmethoden. Ze bieden ook extra voordelen zoals biodiversiteit en esthetische waarde. Een vraag is nog in hoeverre natuurlijke systemen toepasbaar zijn voor het verwijderen van microverontreinigingen als medicijnresten en zwarte metalen.

AI en Machine Learning / Digital Twins - AI en machine learning worden gebruikt om de werking van waterzuiveringsinstallaties te optimaliseren. Deze technologieën kunnen helpen bij het voorspellen van pieken in waterverbruik en de kwaliteit van inkomend water en bij het detecteren van storingen of inefficiënties in het systeem. Een Digital Twin is een virtuele replica van de fysieke waterinfrastructuur. Dit concept wordt gebruikt voor simulatie, optimalisatie, en voorspellend onderhoud. Digitale tweelingen helpen waterschappen om hun systemen beter te beheren en sneller te reageren op veranderingen of problemen in de afvalwaterketen.

Circulaire Waterketen - Het concept van de circulaire waterketen richt zich op het sluiten van de waterkringloop, waarbij water, energie en grondstoffen uit afvalwater worden teruggewonnen en hergebruikt. Dit kan variëren van het terugwinnen van fosfor en stikstof uit afvalwater tot het hergebruiken van warmte die vrijkomt tijdens het zuiveringsproces. Als waterschap maken we deel uit van de Energie- en Grondstoffenfabriek (EFGF). Binnen de EFGF focussen wij ons op bioplastics. In het verleden hebben we veel gedaan aan het ontwikkelen van toepassingen van cellulose. Andere waterschappen richten zich op andere grondstoffen. De kennis die zij opdoen, gebruiken wij weer in onze beleidsontwikkelingen.

Wat gaan we daar voor doen?

Spoordok 2.0

In 2025 zal op bestuurlijk niveau samen met de gemeente Leeuwarden, Vitens en Wetsus een keuze gemaakt gaan worden over de inrichting van een circulaire waterketen in de wijk Spoordok. De gezamenlijke ambitie is om zuinig te zijn met drinkwater, zoveel mogelijk grondstoffen uit het afvalwater terug te winnen en het inzetten van gezuiverd water als zoetwaterbron. De gemeente wil in 2027 beginnen met de bouw van 2.000 nieuwe woningen in de wijk Spoordok.

Om bestuurlijk keuzes te kunnen maken met gebruiken we de kennis die we opgedaan hebben in het project Waterschoon Sneek. In september 2024 is voor dit project een LIFE subsidie aangevraagd. Als deze subsidie wordt toegekend kan in Sneek in de periode 2025-2030 het nieuwe project, SWITCH2O, worden uitgevoerd. De kosten worden gedekt uit het klimaatmitigatiebudget. De hier opgedane kennis passen we toe in Spoordok.

Wat willen we bereiken?

Evaluatie samenwerkingsonderzoek demo-installatie PHA2Use

Wetterskip Fryslân is een van de consortiumpartners in het PHA2USE-project voor de productie van bioplastics uit afvalwater. Naast ons zijn de waterschappen Brabantse Delta, Hollandse Delta, Scheldestromen en De Dommel betrokken. Ook HVC, Paques Biomaterials en Stowa zijn partners. Dit project past in de gedachte achter de Energie- en Grondstoffenfabriek waar we in Unieverband onderdeel van zijn.

In 2024 is de demonstratiefase van het project afgelopen. De demonstratie-installatie in Dordrecht is ontmanteld. Er ligt een businesscase en we weten wat de kansen voor een succesvolle vervolgfase zijn. Welke rol de waterschappen in een volgende fase gaan spelen is op dit moment nog niet duidelijk. In 2024 zijn de uitkomsten met het bestuur gedeeld en kijken we naar het vervolg en naar welke betrokkenheid gewenst is vanuit ons.

Wat gaan we daar voor doen?

Evaluatie samenwerkingsonderzoek demo-installatie PHA2Use

In 2025 kijken we onder andere naar welke kansen er zijn op rwzi Heerenveen om vetzuren te produceren, een voedingsstof voor de bioplastic-producerende bacterie.

Slibverwerking

Wat willen we bereiken?

Instandhouding en optimalisatie slibverwerkingsproces

Bij slibverwerking streven we ernaar dat bij de behandeling van zuiveringsslib effectief ziektekiemen, zware metalen en schadelijke stoffen worden verwijderd of gestabiliseerd. Dit is cruciaal om te waarborgen dat het slib zonder gevaar voor de volksgezondheid gebruikt of afgevoerd kan worden.

Tweede doel is het reduceren van het volume en gewicht van slib door ontwatering, droging en vergisting. Dit resulteert in lagere kosten voor transport en verwerking.

We streven naar maximale terugwinning van de energie bij de eindverwerking van het slib. Daarnaast focussen we op het terugwinnen van grondstoffen en nutriënten. Waardevolle nutriënten als fosfor, stikstof en kalium kunnen als meststoffen in de landbouw dienen. Vooral de fosforwinning is van belang omdat dit een schaarse, niet-hernieuwbare bron is.

Slibverwerking kan kostbaar zijn. Kostenreductie door efficiënte technologieën en een geoptimaliseerde logistiek is daarom van belang. Lokale slibverwerking kan een optie zijn om transportkosten te verminderen. Daarnaast worden gasbehandelingsinstallaties en gecontroleerde verwerkingscondities toegepast voor het beperken van geuroverlast en de uitstoot van methaan en andere broeikasgassen.

Wat gaan we daar voor doen?

slibafzetkanaal vaststellen

Over twee jaar loopt het contract met onze huidige slibeindverwerker af. In het vierde kwartaal van 2024 krijgt het algemeen bestuur de keuze voorgelegd tussen aanbesteding of aandeelhouderschap. De uitkomst is belangrijk om in 2025 ons voor te bereiden op het contracteren van de benodigde verwerkingscapaciteit.

Wat mag het kosten?

In onderstaande tabel zijn de baten en de lasten voor de opgave Waterketen opgenomen. Deze zijn per beleidsproduct weergegeven, waarbij de indeling naar beleidsproduct gelijk is aan de landelijke standaard indeling voor waterschappen.

bedragen x € 1.000

Opgave Waterketen	Actuele begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Baten						
Eigen plannen	-0	141	141	141	141	141
Getransporteerd afvalwater	3	14	14	14	14	14
Gezuiverd afvalwater	586	2.088	2.003	2.003	2.003	2.003
Ondersteunende Beheerproducten	186	195	182	185	189	189
Verwerkt slib	293	491	491	491	491	491
Totaal Baten	1.068	2.928	2.830	2.833	2.837	2.837
Lasten						
Afvalwaterbehandeling door derden	-260	-610	-610	-610	-610	-610
Eigen plannen	-932	-679	-644	-560	-576	-593
Getransporteerd afvalwater	-6.694	-7.267	-7.485	-8.098	-8.483	-8.704
Gezuiverd afvalwater	-28.046	-32.472	-32.766	-34.368	-35.797	-37.394
Ondersteunende Beheerproducten	-128	-145	-154	-159	-164	-168
Verwerkt slib	-12.782	-13.195	-15.873	-16.119	-16.380	-16.389
Totaal Lasten	-48.841	-54.366	-57.533	-59.914	-62.009	-63.858
Totaal opgave	-47.774	-51.438	-54.702	-57.081	-59.172	-61.021
Mutaties reserves						
Onttrekkingen						
Stortingen						
Totaal mutaties reserves						
Netto lasten opgave						

Toelichting op Wat mag het kosten?

Begroting 2025 in vergelijking met 2024

Anders dan voorgaande jaren worden de baten en lasten van begroting 2025 - 2029 afzonderlijk gepresenteerd. Dit was in de begroting 2024 nog niet het geval. Dat zorgt bij een aantal beleidsproducten voor een scheve vergelijking omdat de baten in 2024 gesaldeerd zijn met de lasten. Deze worden niet afzonderlijk toegelicht.

Significante afwijkingen

Naast de reguliere budgettoename ten gevolge van de loon- en prijsindexaties worden hieronder de significante afwijkingen per beleidsproducten weergegeven:

Afvalwaterbehandeling door derden

De beheerovereenkomst met waterschap Noorderzijlvest behelst het transport en zuiveren van afvalwater en verwerken van slib door waterschap Noorderzijlvest, afkomstig van lozingen uit het beheergebied van Wetterskip Fryslân. De grootschalige aanpassing van de rwzi Westerkwartier door Noorderzijlvest, brengt vanaf 2025 een begrote lastenstijging van € 350.000 met zich mee.

Getransporteerd afvalwater

In 2025 wordt het oude rioolgemaal Westereen gesloopt en wordt op een nieuwe locatie bij de Westereen een nieuw rioolgemaal geplaatst. De sloopkosten moeten uit de exploitatie worden gefinancierd en veroorzaken een toename van € 100.000 in de begrote exploitatielasten.

Gezuiverd afvalwater

De meetapparatuur voor effluent op de rioolwaterzuiveringsinstallaties worden in 2025 aangepast aan de wet- en regelgeving. Hierdoor nemen de lasten in de begroting 2025 met € 70.000 toe ten opzichte van vorig jaar. De energielasten zijn voor de opgave waterketen in de begroting 2025 met 12% toegenomen ten opzichte van de begroting 2024. In de loop van het jaar zal blijken of deze toename past bij de tariefontwikkeling van met name transportkosten, energiebelasting, de dynamische tarieven en de benodigde volumes.

Investerings 2025 - 2029

Waterketen

Investerings

(bedragen x € 1.000)

	Verzamelbesluit	2025	2026	2027	2028	2029
RWZI's	A	18.500	15.100	15.000	11.500	10.500
Transprtstelsels	A	2.800	6.600	3.500	2.500	3.000
Grootonderhoud en KAM	A	1.900	1.900	2.000	2.200	2.200
KRW-inrichtngsmaatregelen	A	500	500	500	500	500
Infrastruutur geautomatiseerde assets, WK	B	4.300	7.900	5.400	5.400	5.400
RWZI Franeker	B	2.000		51.000		
Totaal		30.000	32.000	77.400	22.100	21.600

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2025

B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Opgave Bestuur en organisatie

Portefeuillehouder(s):	Luzette Kroon, Cees Pieter van Burgsteden, Remco van Maurik, Gerben de Boer, Monique Plantinga en Frank Jorna
Organisatie:	Opgaven Strategie en Omgeving, Assetmanagement en Bedrijfsvoering

Waar zijn we van?

We zorgen ervoor dat ons bestuur en onze organisatie toegerust zijn op het uitvoeren van de taken, nu en in de toekomst. Daartoe hebben we drie opgaven ingericht, namelijk Strategie & Omgeving, Assetmanagement en Bedrijfsvoering.

Strategie & Omgeving wil bestuur en organisatie toerusten op de maatschappelijke ontwikkelingen die van betekenis zijn voor het waterschapswerk, nu en in de toekomst. Door stil te staan bij de vraag wat mogelijk over enkele jaren de agenda bepaalt, kunnen we ons tijdig én beter voorbereiden op de voor ons relevante ontwikkelingen. We bepalen de lange termijndoelen en richting van de organisatie, in nauwe verbinding met de samenleving. Kernwoorden voor deze opgave zijn: vooruitkijken, vernieuwen, samenwerken en onszelf positioneren als waterautoriteit, die spreekt namens het water.

Assetmanagement staat voor de ontwikkeling van professioneel beheer en onderhoud van onze infrastructuur waarmee we bijdragen aan de strategische (beleids-)doelen van Wetterskip Fryslân. We willen de organisatie ontwikkelen van traditionele beheersorganisatie naar een strategische assetmanagementorganisatie. We willen het mogelijk maken dat we in de toekomst op basis van betrouwbare informatie keuzes kunnen maken, waarbij we kijken naar de prestaties die van onze assets worden verwacht, naar de risico's die Wetterskip Fryslân loopt bij achterblijvende prestaties en naar de kosten die met onze assets gemoeid zijn.

Bedrijfsvoering is ondersteunend aan onze primaire opgaven. Streven is de dienstverlening in te richten op de uitdagingen waar we als Wetterskip voor staan en komen te staan. Naast het op niveau houden van de huidige diensten, steken we in 2025 daarom ook tijd en geld in de vernieuwing en verbeteringen van de processen.

Sustainable development goals

Deze opgave draagt bij aan de volgende sustainable developments goals (SDG's):

Zie voor meer informatie de paragraaf "Duurzaamheid en SDG's".

Prestatie indicatoren

Beleidsproduct	Prestatie indicator	Doelstelling vastgesteld beleid	Meetwaarde 2025
Ondersteunende beheerproducten	Betaaltermijn facturen	Binnen 30 dagen	93% binnen 30 dagen

Trends en ontwikkelingen

De opgave Bestuur en Organisatie wordt beïnvloed door de ontwikkelingen zoals deze in het hoofdstuk "Externe en interne ontwikkelingen" zijn verwoord. Deze ontwikkelingen vragen van ons dat we blijven vooruitkijken, aanpassen en vernieuwen.

De klimaatverandering heeft een grote invloed op ons werk. Om klimaatverandering tegen te gaan voeren we ons klimaatprogramma uit. Ook hebben we de Blauwe Omgevingsvisie opgesteld, waarin we onze visie geven op een klimaatrobuust watersysteem. Met de toenemende effecten van klimaatverandering is het steeds belangrijker om water en bodem sturend als uitgangspunt te nemen in de ruimtelijke ordening, zoals wij in onze BOvi hebben gedaan.

Belangrijk voor de implementatie van de BOvi was het FPLG, dat een onzeker traject is geworden nu middelen uit het Transitiefonds zijn komen te vervallen. We moeten nu een nieuwe route kiezen om onze plannen tot uitvoering te brengen. We willen aan de slag, het liefste samen met de andere overheden (als één overheid) en gebiedsgericht.

De verontreiniging van ons water is een strategisch onderwerp. We willen ons waterkwaliteitsbeleid herijken en we hebben een monitoringsvisie nodig, zodat we toegerust zijn op de nieuwe wet- en regelgeving en kunnen blijven voldoen aan de verwachtingen van onze stakeholders. We hebben ook aandacht voor energie en biodiversiteit (ter ondersteuning van onze opgaven) in deze begroting en we verwachten dat deze onderwerpen prominent op de agenda blijven staan om betrouwbaar en toekomstbestendig te kunnen zijn.

In deze tijden met meer afstand tussen burger en overheid zullen we in nauwe verbinding met onze omgeving moeten staan om draagvlak te krijgen voor de veranderingen die nodig zijn in het watersysteem. We willen erkend worden als waterautoriteit, zodat we invloed kunnen uitoefenen en de waterbelangen behartigen.

We ontwikkelen ons naar een strategische assetmanagementorganisatie om beter voorbereid te zijn op de uitdagingen zoals klimaatverandering. Het stelt ons in staat om de juiste balans tussen prestaties, risico's en kosten te hebben. Deze afweging wordt belangrijker, omdat onze opgaven en dus kosten toenemen.

De digitalisering, krapte aan grondstoffen en arbeidskrachten hebben invloed op onze organisatie. Het is essentieel om bij te blijven, zodat we digitale innovaties tot stand kunnen brengen en datagedreven kunnen werken. We verbeteren onze bestaande informatiesystemen en werken tegelijkertijd aan een digitale transformatie. Daarnaast zal er onverminderd aandacht zijn voor de security van alle systemen die wij gebruiken.

Hoewel data en technologie essentieel zijn voor ons werk, is het van cruciaal belang dat we de menselijke factor niet uit het oog verliezen. Uiteindelijk zijn het de mensen die ons werk doen. Hoe behouden we onze medewerkers en hoe zorgen we dat we een aantrekkelijke werkgever zijn?

De omgevingsscan is aanleiding voor het tegen het licht houden van de visie op onze bedrijfsvoering. De externe factoren gecombineerd met andere manieren van werken als gevolg van bijvoorbeeld procesautomatisering en inzet van Artificial Intelligence (AI), gaan invloed hebben op de manier waarop wij ons werk doen. In 2025 komen we met een visie op hoe onze organisatie zich de komende jaren gaat ontwikkelen. Vervolgens zal dit vertaald worden naar benodigd personeel, maar bijvoorbeeld ook naar benodigde bedrijfspannen en dienstauto's. Hiermee krijgen we inzicht in de kostenkant van de organisatie voor de komende jaren. Naast de omgevingsscan zijn ook vragen uit het AB gesteld over toekomstige ontwikkeling van onze organisatie o.a. over efficiëntie van de inzet van middelen en capaciteit reden geweest om een visie te ontwikkelen op onze organisatie.

Strategie en omgeving

Wat willen we bereiken?

Klimaatbestendig worden

We hebben in samenwerking met de provincie de Blauwe Omgevingsvisie (BOvi) 'Fryslân Klimaatbestendig 2050+' opgesteld. De BOvi is een langetermijnvisie voor een klimaatbestendige toekomst van het Friese watersysteem. De kaders van het Rijk over de sturende rol van water en bodem in de ruimtelijke ordening, zijn hierin vertaald naar Fryslân.

We gaan de komende jaren de BOvi concreter maken door deze te implementeren in ons beleid en in onze instrumenten. Aan het algemeen bestuur is beloofd om een BOvi-uitvoeringsprogramma te maken en dat te integreren in het Waterbeheerprogramma (WBP).

We zullen de BOvi ook inbrengen in processen van andere partijen die plannen maken voor de ruimtelijke ordening. We hebben de BOvi gebruikt als input bij de totstandkoming van het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG) en brengen deze in bij actualisering van de Provinciale Omgevingsvisie (POvi).

In 2025/2026 bepalen we in hoeverre een herijking van de BOvi opportuun is, bijvoorbeeld gezien klimaatscenario's. De BOvi geeft met name een visie op het thema "voldoende". We zullen deze visie op een later moment kunnen verbreden met "veilig" en "schoon" met een visie op waterkerende landschappen en een visie op de waterketen.

Wat gaan we daar voor doen?

Opstellen tussenbalans Waterbeheerprogramma in het licht van de BOvi

We stellen vast in hoeverre het vigerende Waterbeheerprogramma (WBP) aansluit bij de BOvi. Met deze stap maken we concreter welke stappen we de komende jaren moeten zetten. De resultaten van deze tussenevaluatie worden gebruikt in de voorbereiding voor een nieuw WBP, waarmee we de koers aangeven voor de jaren 2028 tot en met 2033.

Opstellen boezemplan

We leveren in 2025 de eerste fase van het boezemplan op. In dit nieuwe boezemplan worden de keuzes rondom vasthouden, afvoeren en bergen uitgewerkt. In deze fase geven we op basis van een modelanalyse inzicht wanneer besluitvorming rondom extra maalcapaciteit moet plaatsvinden. Daarnaast geven we inzicht in de effecten van andere enkelvoudige maatregelen zoals bijvoorbeeld bergen en maalstop. Ook brengen we de effecten van meervoudige maatregelpakketten (combinaties van enkelvoudige maatregelen) in beeld.

Opstellen leidraad weging waterbelang

We werken aan het opstellen van de Leidraad Weging Waterbelang, die in de plaats komt van de Watertoets. Deze wordt in 2025 voorgelegd aan het algemeen bestuur. Met dit instrument borgen we dat het waterbelang meeweegt in ruimtelijke plannen. We betrekken gemeentes en provincie bij het opstellen, met als doel dat zij het waterbelang vroegtijdig meenemen en niet pas achteraf als wij de toets doen aan de hand van de Leidraad.

Inbrengen BOvi in provinciale omgevingsvisie

Eén van de speerpunten van onze belangenbehartiging in 2025 zal zijn om onze BOvi te laten landen in de POvi. De provincie legt hierin vast hoe de ruimtelijke ordening zich op de lange termijn moet ontwikkelen. Onze boodschap hierbij is dat water en bodem sturend moeten zijn bij de inrichting van de ruimte.

Wat willen we bereiken?

Klimaatneutraal worden

We passen ons niet alleen aan op de gevolgen van klimaatverandering, we streven er ook naar om onze eigen impact op klimaatverandering te verkleinen. Hiertoe hebben we een klimaatprogramma opgesteld, waarmee we energieneutraal, klimaatneutraal en circulair willen worden.

We streven naar verduurzaming, terwijl we ook moeten waarborgen dat onze energievoorziening betrouwbaar, beschikbaar en betaalbaar blijft. Ons werk vraagt veel energie en dan vooral elektriciteit. Energie is een strategisch onderwerp geworden voor ons als waterschap. We hebben te maken met netcongestie en de transportkosten stijgen door de grootscheepse uitbreiding en verzwaring van het elektriciteitsnet. Ook vanwege andere ontwikkelingen is de energieprijis de afgelopen jaren lastig voorspelbaar gebleken. Om grip te krijgen op de uitdagingen op dit terrein stellen we een energievisie op.

Het rapporteren over onze impact op mens en milieu, waaronder op het klimaat, wordt steeds belangrijker. Er is een toename van wet- en regelgeving die het organisaties verplicht om hierover transparant te zijn. Ook is er een groeiende druk vanuit publiek, banken en stakeholders om opener te zijn over de duurzaamheid van de activiteiten.

Wat gaan we daar voor doen?

Uitvoeren en actualiseren klimaatprogramma

Uitvoeren klimaatprogramma

We voeren de energie- en duurzaamheidsmaatregelen uit ons klimaatprogramma uit en hanteren de uitgangspunten uit het programma voor al ons werk. We voeren daartoe de maatregelen uit die horen bij de 5 sporen van het klimaatprogramma. Via deze sporen willen we bereiken dat we:

- 1) energieneutraal worden,
- 2) fossielvrij zijn,
- 3) een klimaatneutrale en circulaire waterketen krijgen,
- 4) klimaatneutraal en circulair bouwen, beheren en onderhouden en ten slotte
- 5) samenwerken met andere partijen, zodat we van elkaar kunnen leren en gezamenlijk kunnen versnellen.

We werken door aan de invoering van duurzaam opdrachtgeverschap. Dit betekent dat we bij het opstellen, aanbesteden en uitvoeren van opdrachten duurzaamheidseisen stellen.

Een deel van de maatregelen voeren we binnen de drie primaire opgaven uit. Ze zijn daar als prestatie terug te vinden.

Energieneutraliteit is ons in de tijd meest nabije doel. We zorgen dat we vanaf 2025 energieneutraal zijn. We zijn energieneutraal wanneer we zelf evenveel energie opwekken als we gebruiken. Aandacht voor energieverbruik en investeringen in eigen duurzame opwekking zullen nodig blijven. Onze elektriciteitsvraag zal naar verwachting namelijk verder stijgen door klimaatverandering en door innovaties, zoals sensoren en nieuwe zuiveringstechnologieën. Ook zullen de aanstaande hogere normen voor waterkwaliteit en waterzuivering leiden tot een grotere elektriciteitsbehoefte.

In ons klimaatprogramma is het streven om in 2030 *klimaatneutraal* te zijn. Dat zijn we als we zo min mogelijk broeikasgassen uitstoten en de resterende uitstoot compenseren. In 2030 moet onze CO₂-uitstoot per saldo nul zijn. We brengen deze stapsgewijs omlaag. In 2025 stoten we daartoe 1/6e minder CO₂ uit dan in 2024.

Ons streven is ook om in 2050 100% *circulair* te zijn. Om dit bereiken moet alles wat we nu gebruiken straks herbruikbaar zijn: wanneer we bijvoorbeeld in 2050 een gemaal vervangen of een dijk renoveren, willen we alles wat we er nu in stoppen straks kunnen hergebruiken. Daarom is in het grondstoffenakkoord afgesproken dat we vanaf 2023 100% circulair uitvragen, vanaf 2030 100% circulair aanbesteden en 50% van de grondstoffen hergebruiken.

Actualiseren klimaatprogramma

Omdat het jaar 2030 nadert, willen de tussenbalans opmaken. Hoe staan we ervoor richting 2025 en hoe gaan we onze ambitie om klimaatneutraal te zijn in 2030 bereiken? Om dit vast te kunnen stellen maken we een routekaart 'klimaatneutraal en circulair WF' met de investeringen die nodig zijn om onze doelen te halen.

Opstellen energievisie

We stellen een energievisie en -strategie op ten behoeve van ons eigen energieverbruik, ons streven om klimaatneutraal te worden en om onze eigen rol in de energietransitie te bepalen. We werken uit hoe we ons energieverbruik kunnen verduurzamen, terwijl we tegelijkertijd onze energievoorziening betrouwbaar, beschikbaar en betaalbaar houden.

Deze energievisie wordt in 2025 aan het algemeen bestuur ter besluitvorming voorgelegd. We zullen het algemeen bestuur betrekken bij het opstellen ervan.

Opstellen aanpak implementatie CSRD

We verkennen in 2025 wat de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) kan betekenen voor Wetterskip Fryslân. Dit is een Europese richtlijn die bedrijven verplicht om te rapporteren over hun impact op mens en milieu. De CSRD is nog niet verplicht voor waterschappen. De kans bestaat dat dit de komende jaren verandert en de standaard wordt voor hoe te rapporteren over duurzaamheid. We willen vaststellen of CSRD ons kan helpen beter zicht te krijgen op onze impact op mens en milieu en welke stappen we in de komende jaren kunnen zetten om onze duurzaamheidsprestaties te verbeteren.

Bij het uitwerken van de routekaart zullen we ook onderzoeken welke andere mogelijkheden er zijn naast CSRD om te sturen op en rapporteren over duurzaamheid. We willen een lijn kiezen die past bij die van andere waterschappen en overheden.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren biodiversiteit ten behoeve van onze opgaven

We maken gebruik van ecosysteemdiensten die afhankelijk zijn van biodiversiteit. De natuur werkt voor ons. Planten zuiveren het water, houden oevers en dijken stevig en concurreren met exoten en blauwalgen. Daarmee verminderen of voorkomen ze overlast door bijvoorbeeld giftige stoffen, oeverafkalving, overmatige baggervorming, Amerikaanse rivierkreeften en grote waternevel. We laten in fysieke opgaven Waterveiligheid, Watersysteem en Waterketen zien welke maatregelen wij op het gebied van biodiversiteit nemen.

- In de opgave Watersysteem bestrijden we exoten en verbeteren en beschermen we de kwaliteit van het oppervlaktewater
- In de opgave waterveiligheid voorkomen we schade die dieren als bevers, dassen, invasieve rivierkreeften en muskusratten kunnen toebrengen aan keringen
- In de opgave Waterketen zal extra aandacht besteed worden aan het verbeteren van het onderhoud op onze eigen terreinen door Grienskip. We realiseren kansen op onze eigen gemalenterreinen en overige terreinen om de biodiversiteit te verbeteren.

Daarnaast moeten we voldoen aan wettelijke verplichtingen zoals de Kaderrichtlijn Water, beschermde soorten (Omgevingswet) en Europese Unielijst invasieve exoten. Aandacht voor biodiversiteit is daarmee onderdeel van ons reguliere werk, het draagt bij aan een effectief waterbeheer. Voor het oplossen van onze opgaven nemen we natuurlijke oplossingen mee in de afweging. We kijken dus breder dan alleen naar technische oplossingen. Biodiversiteit is een indicator voor een goede ecosysteemtoestand.

Wat gaan we daar voor doen?

Uitvoering geven aan Utfieringsplan Bioferskaat

In het Utfieringsplan Bioferskaat is omschreven welke maatregelen we nemen om de biodiversiteit te verbeteren. Daar geven we ook in 2025 verder uitvoering aan. Dit doen we onder andere door middel van kennisuitwisseling binnen de organisatie maar ook met provincies, gemeenten en andere partijen. We werken samen met andere overheden voor het realiseren van groenblauwe dooradering. We dragen onze kennis en acties uit naar buiten.

Bijstellen beleid voor waterkwaliteit en ecologie

In het Coalitieakkoord staat het voornemen om een beleidsnota Flora en Fauna op te stellen in 2025. We verbeteren ons beleid ten aanzien van exoten en plaagsoorten. Ook het waterkwaliteitsbeleid heeft op punten nog verdere uitwerking, zoals de beleidsnota ecologie en vis en de verordeningen. In 2025 geven we hier in samenhang invulling aan. Waar nodig zullen uitvoeringsplannen en werkprotocollen uitgewerkt worden zoals een plan voor de bestrijding van invasieve rivierkreeften waarin keuzes worden afgewogen tegen de kosten, inspanningen en effectiviteit van de bestrijdingsmethoden.

Opstellen monitoringsvisie

We stellen een monitoringsvisie op die de basis zal vormen voor waarom, hoe en wanneer de waterkwaliteit en waterkwantiteit worden gemonitord. We kunnen deze visie op een later moment aanvullen op het gebied van waterveiligheid. We verzamelen op regelmatige basis informatie over ons watersysteem, zodat we kunnen bepalen wat de effecten zijn van getroffen maatregelen en of we daarmee de gestelde doelen halen. Deze doelen zijn gebaseerd op Europese en landelijke wet- en regelgeving. Monitoring geeft ons informatie over de staat van het water(systeem), waardoor wij ons kunnen positioneren als waterautoriteit en de stem van het water kunnen zijn. Hierbij zal ook aandacht moeten zijn voor de uitvoerbaarheid voor de organisatie, want hoe meer we meten hoe meer we weten en vervolgacties nodig kunnen zijn.

Wat willen we bereiken?

Innovatief zijn

Innovatie zien we als wezenlijk onderdeel van het waterschapswerk. Vanuit onze rol als waterautoriteit maken we verbinding met onderwijsinstellingen, bedrijfsleven en de maatschappij om met nieuwe kennis en inzichten de wateropgaven aan te kunnen. Zo werken we onder andere samen met Wetsus en Centre of Expertise Water Technology (CEW) en innoveren we met andere waterschappen via het Waterschapshuis en de STOWA.

We ontwikkelen in 2024 een voorstel om ons innovatieprogramma verder te ontwikkelen langs drie lijnen: technologisch, data/digitaal en sociaal. We zorgen voor meer regie in ons innovatieprogramma. We vergroten de zichtbaarheid door te laten zien aan welke innovaties we werken.

Wat gaan we daar voor doen?

Ontwikkelen innovatiehub in de organisatie

Begin 2025 komen we met het advies aan het algemeen bestuur over onze verbeterde innovatiewerkwijze, om deze ook in 2025 te kunnen invoeren, waarbij er meer verbinding zal zijn tussen technologische, data/digitale en sociale innovatie. We gaan de processen borgen in de organisatie en verder professionaliseren. We versterken de samenwerking met de partners in ons externe innovatienetwerk.

We willen voor meer regie zorgen in ons innovatieprogramma door vanuit een innovatiehub te gaan werken. De precieze opzet waar nieuwe (digitale) technologieën en innovaties samenkomen, moet nog vorm krijgen. Een onderdeel ervan zal het datalab zijn met experts die samenwerken om data-gerelateerde vraagstukken te onderzoeken, nieuwe oplossingen te ontwikkelen en experimenten uit te voeren. Ook is dit de plek om nieuwe digitale technologieën te beproeven.

Wat willen we bereiken?

Versterken verbinding met de samenleving

We willen de verbinding met de samenleving versterken om effectiever, transparanter en in nauwe samenwerking met de gemeenschap te opereren. Zo komen we tot betere besluitvorming en kunnen we profiteren van kennis in de samenleving. Ook zal zo het draagvlak voor beslissingen kunnen vergroten, waardoor implementatie van beleid en projecten soepeler verlopen.

Door gebiedsgericht werken, samenwerking als één overheid en participatie in te zetten, zullen we als waterschap effectiever, responsiever en meer in lijn met de behoeften en verwachtingen van de samenleving opereren. Dit leidt tot een sterkere relatie met de gemeenschap die we dienen.

We hebben inmiddels gebiedsteams paraat waarmee we per gebied een aanspreekpunt hebben op operationeel, management en bestuurlijk niveau. We hebben zo ook zicht op de issues en gebiedsprocessen die er per gebied spelen. Wij zoeken de mogelijkheden op om in gebiedsprocessen onze wateropgaven in te brengen.

Wat gaan we daar voor doen?

Werken als één overheid en gebiedsgericht

We willen werken als één overheid, omdat we hiermee de dienstverlening aan burgers en bedrijven kunnen verbeteren door de overheid efficiënter, effectiever en coherenter te laten functioneren. Opgaven moeten ook steeds meer in samenhang en integraler worden opgepakt. We werken in de gebieden daarom nauw samen met provincie en gemeenten. Dat doen we bijvoorbeeld binnen Regiodeals, het uitvoeringsprogramma Friese IJsselmeerkust en landinrichtingen.

Samen met de betrokkenen zoeken we naar praktische en toekomstgerichte oplossingen. We gebruiken daarbij onze kennis en informatie over het watersysteem.

Daartoe werken we in 2025 samen met andere overheden onder andere aan:

FPLG

Met het wegvallen van het NPLG/FPLG, moet de realisatie van de bestaande doelen in samenwerking met provincie, gemeenten en gebieden op een andere manier zijn uitwerking krijgen. De eerste tranche van het maatregelenpakket krijgt invulling met Gebiedsgerichte Aanpak. Samen met de andere overheden moeten we duidelijkheid verkrijgen over hoe we samenwerken in dit traject en hierover afspraken maken.

FBWK

De provincie, het waterschap en de Friese gemeenten pakken in het Fries Bestuursakkoord Water en Klimaat (FBWK) gezamenlijk de regionale klimaatadaptatie op en hebben daarvoor de Friese klimaatadaptatiestrategie samengesteld. In 2025 loopt het huidige FBWK af. We ontwikkelen in 2025 met onze partners een nieuw FBWK voor de jaren 2026-2030 en spreken gezamenlijke doelen af voor het bebouwd gebied.

Elke regio telt

Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft een aantal regio's in Nederland aangewezen vanuit het onderzoek 'elke regio telt'. De aanwijzing is een soort uitbreiding van de regiodeals en gaat over leefbaarheid en de opgaven in de regio's. Voor Fryslân zijn dit twee regio's: Zuidoost en Noord-Fryslân. Het rijk wil een langdurige perspectief en samenwerking met deze regio's. In de eerste helft van 2025 wordt toegewerkt naar een agenda. Vanuit het Wetterskip willen we onze opgaven inbrengen.

Versterken participatie

We willen een goede verbinding hebben met de omgeving. Participatie is een middel om deze verbinding te bevorderen. Een onderdeel van participatie is uitdaagrecht waarbij het gaat over het overnemen van taken door groepen burgers en/of maatschappelijk organisaties. Vanaf 2027 moet elk waterschap in zijn participatieverordening aangeven op welke wijze het invulling geeft aan uitdaagrecht, waarmee het optionele karakter is komen te vervallen.

Omdat in onze huidige participatieverordening nog niets is vermeld over het uitdaagrecht, werken we dit in 2025 uit en passen we de verordening aan. De vaststelling vindt in 2026 plaats. We starten in 2025 met het breder evalueren van het participatiebeleid. De aanpassingen voortkomend uit de evaluatie en de benodigde aanpassingen inzake uitdaagrecht kunnen gelijktijdig worden verwerkt in het participatiebeleid.

Stimulearje Frysk

Wy geane fierder mei it útfieren fan it Fryske taalbelied en moedigje ús minsken oan om Frysk te praten en te antwurdzjen yn de taal dêr't wy yn oansprutsen wurde. We wolle derfoar soargje dat it taalbelied fan Wetterskip Fryslân yn line is mei dat fan de provinsje, dy't yn 2024 in nije Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer makke hat mei it Ryk en dy't de taalnota 'Fansels Frysk' presintearre hat. Wy evaluearje de útfiering fan de foarnimmens yn ús 'Beliedsplan de Fryske taal by Wetterskip Fryslân 2020-2024'

Verbeteren kwaliteit van de bestuurlijke informatievoorziening

Door de afschaffing van één van de systemen voor onze bestuurlijke stukkenstroom is vernieuwing van het bestuurlijk informatiesysteem noodzakelijk. In 2024 is hiervoor een ontwerp gemaakt. Op basis hiervan implementeren we het nieuwe proces en systeem. De herinrichting biedt de gelegenheid om de bestuurlijke informatievoorziening ook kwalitatief te verbeteren. Hiervoor wordt gewerkt aan een visie, handboek en opleiding.

Tussentijdse evaluatie coalitieakkoord

In het coalitieakkoord is opgenomen dat er begin 2025 een tussentijdse evaluatie van de bestuursperiode en de uitvoering van dit coalitieakkoord wordt opgesteld. Op basis daarvan is het mogelijk dat afspraken en doelen bijgesteld of herzien worden. Hiermee willen we bereiken dat de voortgang van de uitvoering van de afspraken uit het coalitieakkoord inzichtelijk en actueel is.

Op basis van het coalitieakkoord is een uitvoeringsagenda opgesteld en vastgesteld. Deze is in 2024, samen met een omgevingsscan, als bijlage bij de Perspectiefnota gevoegd (bijlage 3). Daarbij is de voortgang op de verschillende onderwerpen beschreven. Deze wijze van rapporteren over de voortgang van de uitvoering van de afspraken in het coalitieakkoord willen we bestendigen in 2025 en verder. Op basis van de voortgang in de uitvoeringsagenda kunnen coalitiepartijen bepalen of zij afspraken en doelen willen herzien. De resultaten van deze evaluatie zijn input voor de Perspectiefnota 2026-2030.

Wat willen we bereiken?

Positioneren als waterautoriteit

Nog meer dan voorheen is 'spreken namens water' van belang. Om water en bodem daadwerkelijk sturend te laten zijn, om de BOvi echt te laten doorwerken, zullen we op meer plekken en manieren dan voorheen het belang van water zichtbaar moeten maken. En naast spreken namens water wordt ook meedenken namens water belangrijker: we zullen meer aan de voorkant met andere overheden en maatschappelijke partijen moeten meedenken om te ontwerpen/vorm te geven hoe de ruimtelijke ordening eruit moet zien. Hierin willen wij ons positioneren als de waterautoriteit, toonaangevend bij het ontwerp van het grote watersysteem en leidend bij de realisatie daarvan.

Wat gaan we daar voor doen?

Versterken behartiging van de waterbelangen

We willen meer inzetten op belangenbehartiging, waarbij nadrukkelijk een koppeling gemaakt is met het realiseren van externe financiering. We werken nu aan een aanpak voor belangenbehartiging en lobby-agenda. Naast het blijvend actualiseren van de lobby-agenda en de uitvoering daarvan, wordt de inbedding in de organisatie opgepakt.

Voor een efficiënte organisatie van het subsidiewerk richten we een subsidiebureau in dat ondersteuning kan bieden aan medewerkers die vragen hebben over subsidies (verkenning, inventariseren, aanvragen, projectaanvragen, verlening en dergelijke). Daarnaast dient het subsidiebureau als een kennispunt als het gaat om relevante Europese fondsen en rijksmiddelen.

Herijken strategisch communicatieplan

We gaan ons strategisch communicatieplan herijken, zodat wij onze positie als waterautoriteit kunnen versterken door middel van onze communicatie.

Ontwikkelen educatiestrategie

Om educatie in te zetten als manier om Wetterskip Fryslân zichtbaarder te maken en het waterbewustzijn te vergroten, ontwikkelen we een educatiestrategie. Hierin nemen we ook mee hoe het Woudagemaal (en andere assets) nog beter kunnen worden ingezet.

Voor de realisatie van het managementplan van het UNESCO Werelderfgoed ir. D.F. Woudagemaal stellen we een uitvoeringsplan op waarin ook wordt ingegaan op de vraag hoe Wetterskip Fryslân het Woudagemaal optimaal kan inzetten als educatie- en communicatie-instrument en voor onze positionering als waterautoriteit.

We doen in 2025 mee aan een herdenking dat het 200 jaar geleden is dat een watersnood Friesland raakte. We verbinden deze herdenking aan onze boodschap dat we ons moeten aanpassen aan klimaatverandering.

Ontwikkelen beleid voor waterschapserfgoed

Erfgoed bestaat uit culturele en natuurlijke plekken en objecten die we graag willen behouden voor toekomstige generaties. In ons beheergebied zijn bijzondere bouwwerken, structuren en gewoontes die het landschap bepalen. Ze laten zien welke keuzes in het verleden zijn gemaakt. Watererfgoed zorgt voor waterbewustzijn en identiteit van regio en de mienskip. Daarnaast staat we soms voor de vraag wat we moeten doen met waterschapsobjecten als deze uit functie raken.

We gaan kaders ontwikkelen voor hoe om te gaan met het waterschapserfgoed. Eind 2025 ligt er een beleidskader en een uitvoeringsplan.

Uitvoeren Blue Deal als Dutch Water Authority

Het programma Blue Deal heeft tot doel om in 2030 20 miljoen mensen wereldwijd aan schoon, voldoende en veilig water te helpen. De waterschappen verenigt in de Dutch Water Authority (DWA) stellen zich daarbij op als een partner bij het zoeken naar oplossingen. Wetterskip Fryslân is penvoerder in het samenwerkingsprogramma Blue Deal Mozambique. Het programma ondersteunt de drie Mozambikaanse waterschappen om hun taken op het gebied van planning en administratie, waterveiligheid, watervoorziening en waterkwaliteit te verbeteren. We ondersteunen de gemeente Beira bij haar taken wat betreft sanitatie en stedelijk waterbeheer.

Naast de Blue Deal Mozambique zetten wij onze expertise in voor de partnerschappen Indonesië en Peru.

Ook vanuit andere landen komt de roep om samenwerking en kennisdeling, zoals voor Oekraïne en het Caribisch gebied. Dit biedt kansen voor een meer internationaal gerichte innovatie strategie. Het huidige beleid geeft onvoldoende houvast voor het benutten van deze kansen. In 2025 starten we daarom met het actualiseren van ons internationaal beleid.

Assetmanagement

Wat willen we bereiken?

Transitie van traditionele beheerorganisatie naar assetmanagementorganisatie

We willen zoals is beschreven in ons Strategisch Assetmanagementplan (SAMP) groeien van een traditionele, reactieve beheerorganisatie naar een volwassen assetmanagementorganisatie. Doel is om voor onze assets zo optimaal mogelijke keuzes te maken op basis van kosten, prestaties en risico's. Hierbij willen we verder vooruitkijken en rekening houden met ontwikkeling die op ons afkomen.

Deze transitie is van invloed op de manier waarop we werken en heeft directe impact op werkprocessen, organisatiecultuur en het vastleggen en inzetten van data.

Wat gaan we daar voor doen?

Definiëren basiselementen assetmanagementorganisatie

Om te werken als assetmanagementorganisatie is het nodig een aantal basiselementen te definiëren. Denk hierbij aan rollen, taken, verantwoordelijkheden en processen. Deze basiselementen en de acties die beschreven staan in het SAMP vertalen we naar een uitvoeringsplan waarmee we ons in de komende jaren stap voor stap ontwikkelen.

Implementeren proces gericht werken

Eén van de basiselementen voor de transitie naar assetmanagementorganisatie is procesgericht werken. Helderheid en inzicht in processen helpt bij het begrijpen van hoe werkzaamheden worden uitgevoerd. Dit verhoogt de transparantie en geeft goed weer wie welk rol, taak en verantwoordelijkheid heeft.

Als onderdeel van de implementatie van assetmanagement starten we in 2025 met het in kaart brengen van de beheer- en onderhoudsprocessen. Deze beschrijven en borgen we op een eenduidige manier met het WILMA -model. Dit staat voor Waterschap Informatie & Logisch Model Architectuur en wordt gezien als de referentiearchitectuur van de waterschappen. Indien de beschreven processen verschillen van de huidige praktijk, begeleiden we medewerkers bij het aanpassen van de werkwijze.

Kennisniveau assetmanagement vergroten

Om de kennis en bewustwording van assetmanagement in eigen huis te vergroten, ontplooiën we diverse activiteiten. We starten in 2025 met introductiepresentaties over assetmanagement. Voor een vervolg zijn de inzet van een serious game en uitwisselingen met andere waterschappen en organisaties die ervaring hebben met assetmanagement in beeld.

Wat willen we bereiken?

Komen tot een integraal informatiemanagement

Informatievoorziening rondom assets is belangrijk voor het maken van gefundeerde keuzes als het gaat om prestaties, kosten en risico's van assets. Dit vraagt om datagedreven werkprocessen en werkwijzen.

Omdat we worden geconfronteerd met steeds meer wetgeving en verplichtingen rondom ons informatielandschap, is de afgelopen jaren in kaart gebracht voor welke opgaven we staan. Op deze 'Routekaart Informatievoorziening (IV)' zijn verschillende doelstellingen en projecten benoemd. De ontwikkeling die wij doormaken om duurzaam datagedreven te kunnen werken sluit aan bij de bestuurlijke visie op digitale transformatie, zoals gepubliceerd in 'De Vaarkaart - Unie van Waterschappen'.

De komende jaren werken we aan de continuïteit van de informatievoorziening en nemen we afscheid van verouderde systemen en infrastructuur met een aflopende levensduur. We leggen daarmee de basis om assetmanagement verder te ontwikkelen.

Wat gaan we daar voor doen?

Uitwerken en implementeren informatiearchitectuur assetmanagement

Als basis voor datagedreven werken, werken we toe naar een integrale informatievoorziening. Het is belangrijk om hiervoor een informatiearchitectuur op te stellen en te implementeren die ons in staat stelt om data efficiënt te kunnen vastleggen, beheren en ontsluiten. Hiermee kunnen we gefundeerde keuzes maken op basis van prestaties, kosten en risico's van assets.

Implementeren nieuw geoinformatiesysteem

Een belangrijk fundament onder het waterschapswerk en assetmanagement is het geografisch informatiesysteem (GIS). Het huidige systeem bereikt in 2026 het einde van zijn technische levensduur. In een samenwerkingsverband van 5 waterschappen en een consortium werken we aan een nieuwe oplossing. Deze voldoet aan het WILMA-model en ons Informatiebeleidsplan IM 3.0 en draagt bij aan de doelstellingen voor een integrale informatievoorziening. We werken met de deelnemende waterschappen toe naar landelijke standaarden en sectorale uniformering om de uitwisseling van informatie gemakkelijker te maken en efficiëntie in beheer te behalen.

Implementeren nieuw onderhoudsmanagementsysteem

Het project herinrichten onderhoudsmanagement draagt bij aan het fundament voor het sturen op kosten, prestaties en risico's. We vervangen een verouderde applicatie voor het bijhouden van onderhoudsinformatie. Het nieuwe onderhoudsmanagementsysteem is een van de bronsystemen voor ons assetmanagement en draagt bij aan het uniform en slimmer maken van de werkprocessen.

Implementeren geautomatiseerde assets

We investeren in het optimaliseren en beheersbaar maken van de procesautomatisering en maken deze bestand tegen digitale bedreigingen. Hiervoor maken we in 2025 een plan en een investeringsplanning.

Vernieuwen informatiesysteem laboratorium

Het Laboratorium Informatie Management systeem (LIMS) vormt het fundament van de laboratoriumprocessen. We richten de administratieve processen en analysemethoden in, en koppelen de benodigde apparatuur om een naadloze workflow te garanderen.

De oplossing sluit aan op de WILMA-uitgangspunten en wordt gerealiseerd als een cloudgebaseerde Platform as a Service (PaaS) -oplossing, zoals beschreven in het Informatiebeleidsplan IM 3.0. Dit zorgt voor meer flexibiliteit en schaalbaarheid. Parallel wordt het kwaliteitsmanagementsysteem (KMS) geïmplementeerd volgens de NEN/ISO17025-norm.

Gedurende het project testen en valideren we het systeem doorlopend, zodat analysemethoden en apparatuur correct functioneren en de datamigratie succesvol verloopt.

We hanteren een gefaseerde Go-Live, waarbij eerst de administratieve functies worden uitgerold, gevolgd door analysemethoden en apparatuur. Gebruikers krijgen tijdens het hele proces training en ondersteuning.

Bedrijfsvoering

Wat willen we bereiken?

Beheersbaar en voorspelbaar zijn

Een beheersbare en voorspelbare ICT-omgeving is essentieel omdat hieraan intern en extern steeds hogere eisen worden gesteld. Om de toenemende afhankelijkheid en complexiteit van de informatievoorziening het hoofd te bieden werken we volgens een architectuurbenadering. Het helpt ons om een beheersbare, voorspelbare en veilige informatievoorziening op te bouwen die voldoen aan onze eisen.

Wat gaan we daar voor doen?

Informatievoorziening vereenvoudigen

Waar mogelijk vervangen we informatiesystemen met cloudoplossingen om de complexiteit van onderhoud te beperken. De focus komt daarmee meer op functionaliteit te liggen.

We standaardiseren en automatiseren processen.

We automatiseren en standaardiseren processen om een zo efficiënt, veilig en betrouwbaar mogelijk ICT- en informatielandschap te creëren. We vervangen systemen met nieuwe oplossingen zodat meer gegevens automatisch worden uitgewisseld en bijgewerkt.

Wat willen we bereiken?

Verslimmen en innoveren

We willen vanuit het programma Digitale Transformatie (DT) een bijdrage leveren aan het tot stand brengen van concrete innovatieve projecten en een innovatieve mindset, die bijdraagt aan vernieuwing en verbetering van werkprocessen.

Wat gaan we daar voor doen?

We zetten nieuwe digitale technologie en datagedreven oplossingen in

De afgelopen jaren hebben we vanuit het programma Digitale Transformatie (DT) gewerkt aan concrete innovatieve projecten en een innovatieve mindset, die bijdraagt aan vernieuwing en verbetering van werkprocessen. In 2025 ronden we het programma DT af en borgen we digitale innovatie in de organisatie.

We voeren experimenten uit met nieuwe digitale technologieën

Vanuit het programma DT zijn nieuwe digitale technologieën geïnitieerd en uitgewerkt. In 2025 ronden we het programma af en zorgen we dat de cultuur in de organisatie blijvend openstaat voor experimenten.

Wat willen we bereiken?

Vervangen en vereenvoudigen van verouderde Informatievoorziening

Er is een aantal verouderde systemen actief in ons ICT-landschap. De doelstelling is om verouderde applicaties en infrastructuur uit te faseren. De vervanging van een aantal informatiesystemen biedt de mogelijkheid om ontbrekende functionaliteiten toe te voegen en biedt het de kans om verouderde infrastructuur te vervangen door moderne en betrouwbare apparatuur.

Wat gaan we daar voor doen?

We vervangen verouderde applicaties

Oude applicaties en informatiesystemen worden vervangen of afgeschaft. Hiermee kunnen we verouderde software en databases opruimen en uitschakelen.

We vervangen verouderde infrastructuur

Bij het vervangen van oude softwareapplicaties ruimen we verouderde fysieke ICT-infrastructuur op en nemen we afscheid van onbetrouwbare onderdelen. De vervanging van oude ICT-systemen voor procesautomatisering biedt kansen voor een betere beveiliging en verdere automatisering.

Wat willen we bereiken?

Een toekomstbestendig en financieel gezond waterschap zijn

Het worden van een toekomstbestendig en financieel gezond waterschap is een belangrijke ambitie in ons coalitieakkoord. De dynamiek van ontwikkelingen in onze omgeving verandert. Het is belangrijk hierop zo goed mogelijk in te spelen en ons hierop aan te passen. In de Perspectiefnota 2025-2029 hebben we de bekende effecten van onzekerheden en risico's zo goed mogelijk vertaald in het effect op de nettolasten.

Wat gaan we daar voor doen?

Opzetten risicomanagement

In 2023 zijn we gestart met het professionaliseren van risicomanagement nadat het beleid hiervoor was vastgesteld door het algemeen bestuur. De professionalisering is in 2024 voortgezet en verdiept. Risico's en beheersmaatregelen zijn vastgesteld en per opgave opgenomen in een risicoregister. Hiermee sluit het risicomanagementproces aan op de P&C-cyclus. In 2025 nemen we een applicatie in gebruik om de samenhang en efficiëntie te bevorderen. We maken risicobewust werken onderdeel van het management ontwikkelprogramma.

Opstellen kaders en inrichten financiële projectadministratie

Vanwege de toenemende omvang en complexiteit van projecten is het van belang om de (financiële) sturing en beheersing waar mogelijk te verbeteren. We moeten zowel lopende als afgeronde projecten nauwlettend volgen en leren van onze ervaringen. Een goede financiële projectadministratie geeft inzicht in de kosten en baten van onze projecten, en draagt bij aan een financieel gezond en toekomstbestendig waterschap.

De kaders voor de financiële projectadministratie zijn verankerd in het integraal financieel beleid dat in 2024 vastgesteld wordt door het algemeen bestuur. In 2025 worden onze processen op basis van deze kaders ingericht. Tevens wordt in 2025 een applicatie geïmplementeerd om de projectbeheersing verder te versterken.

Actualiseren aanbestedingsbeleid

De aandacht voor diversiteit en voor regionale bedrijven trekken we door in het werk dat we inkopen en aanbesteden. Bij gebiedsgerichte aanpak werken we graag met mensen en partijen uit het gebied, om optimaal kennis en ervaring uit het gebied te benutten. We zullen ons inkoop- en aanbestedingsbeleid op dit punt herzien. Daarin leggen we ook nadruk op onder andere innovatie, verduurzaming en sociaal-maatschappelijk ondernemen. Dit inkoop- en aanbestedingsbeleid leggen we voor aan het algemeen bestuur.

Opzetten rechtmatigheidsverantwoording

Onderdeel van een toekomstbestendig financieel gezond waterschap is dat het dagelijks bestuur vanaf 2025 een zogenaamde rechtmatigheidsverantwoording levert bij de jaarstukken. In deze verklaring stelt het dagelijks bestuur dat de financiële feiten in de jaarrekening tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de geldende regelgeving. Om een onderbouwde uitspraak over rechtmatigheid te kunnen doen, borgen en controleren we de naleving van wet- en regelgeving in processen.

Aanpassen belastingstelsel

In de afgelopen jaren is veel tijd en energie gestoken in de aanpassing van het belastingstelsel voor de waterschappen. Het ontwerp van het nieuwe belastingstelsel is op 23 april 2024 door de Tweede Kamer vastgesteld. Na goedkeuring door de Eerste Kamer treedt het nieuwe stelsel naar verwachting op 1 januari 2026 in werking. In 2025 gaan we verder met de voorbereiding voor het invoeren van het nieuwe belastingstelsel. Dit houdt onder meer in het vaststellen van een nieuwe kostentoedeling voor de watersysteemheffing. Ook is het nodig verschillende verordeningen aan te passen en vast te stellen. In de loop van 2025 praten we het algemeen bestuur bij over de wijzigingen in het nieuwe belastingstelsel en de consequenties hiervan.

Wat willen we bereiken?

Een aantrekkelijke werkgever zijn met competente medewerkers

De huidige medewerkers zijn onze ambassadeurs. Als zij tevreden zijn over hun rol en hun werkgever, staat de deur voor nieuw personeel al open. Voor het huidige personeel willen we goed werkgeverschap blijven vervullen. Voor aankomende medewerkers zijn we aantrekkelijk, dat willen we zo houden.

Wat gaan we daar voor doen?

Werken aan een goed kwantitatief en kwalitatief personeelsbestand

Behoeften en verwachtingen van werknemers veranderen geleidelijk. Dit vraagt om monitoring en herijking om een aantrekkelijke werkgever te blijven. In 2025 starten wij met/ werken wij aan:

1. Een leiderschapsprogramma voor (toekomstige) leidinggevenden.
2. Optimaliseren van arbeidsmarktcommunicatie.
3. Onderzoek naar de toepassing data-analyse binnen HR (bijvoorbeeld in- en uitstroom).
4. Het herzien van het On-boarding-traject en het ontwikkelen van ondersteuning voor jonge ambtenaren.

Wat willen we bereiken?

We zijn een datagedreven organisatie

We willen meer inzicht verkrijgen door data te combineren en te analyseren. Onze organisatie hanteert een datagedreven werkwijze, waarbij we onze medewerkers het vertrouwen en de middelen geven om te experimenteren. Zo kunnen technologie effectief inzetten voor gerichte verbeteringen.

Wat gaan we daar voor doen?

Opstellen databeleid

We ontwikkelen een databeleid met kaders en uitgangspunten voor privacy, ethiek en veiligheid, en voeren richtlijnen in om deze effectief te waarborgen.

Veranderen manier van werken en samenwerkingsvormen

We voeren de Routekaart Informatievoorziening uit. Hiermee ondersteunen we de transformatie naar een datagedreven organisatie.

Op orde brengen en houden van de datahuishouding;

We zetten vervolgstappen om de data op orde te brengen en herijken processen rondom registraties, zodat we de datahuishouding optimaliseren.

Invulling geven aan samenwerking en inkoop met het Waterschapshuis

De samenwerking met het Waterschapshuis (hWh) wordt geïntensiveerd, inclusief het versterken van inkoopprocessen. Met hWh werken aan de verdere uitwerking van de strategienota en de bijbehorende themaplannen.

Wat willen we bereiken?

Zorgen voor een duurzame werkomgeving

We houden onze assets op peil. Het gaat daarbij om de instandhouding en het gebruik. Ten aanzien van huisvesting onderscheiden we technische gebouwen, zoals op de rwzi's, en overige gebouwen. Overige gebouwen zijn ons hoofdkantoor, de werkplaatsen, het bezoekerscentrum bij het Woudagemaal en (verhuurde) woningen.

Wat gaan we daar voor doen?

Ontwikkelen visie op huisvesting/ overige gebouwen

In 2025 ontwikkelen we een visie op huisvesting ten behoeve van de 'overige gebouwen'. Dit wordt de basis voor een plan voor beheer en onderhoud en voor hoe we de objecten het beste kunnen inzetten om ons werk te blijven doen en wat dit kost. Het plan is gereed in het eerste kwartaal van 2026.

Wat mag het kosten?

In onderstaande tabel zijn de baten en de lasten voor de opgave Bestuur en organisatie opgenomen. Deze zijn per beleidsproduct weergegeven, waarbij de indeling naar beleidsproduct gelijk is aan de landelijke standaardindeling voor waterschappen.

bedragen x € 1.000

Opgave Bestuur en organisatie	Actuele begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Baten						
Beheerinstrumenten watersystemen	0	124	124	124	124	124
Beheersinstrumenten waterkeringen	0	29	29	29	29	29
Belastingheffing	3	3	3	3	3	3
Bestuur	77	185	185	185	185	185
Eigen plannen	0	536	536	536	536	536
Externe communicatie	-0	440	440	440	440	440
Ondersteunende Beheerproducten	746	1.496	1.312	1.269	1.270	1.270
Plannen van derden	-0	700	700	700	700	700
Totaal Baten	826	3.513	3.329	3.286	3.288	3.288
Lasten						
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	-285	-288	-291	-294	-297	-297
Beheerinstrumenten watersystemen	-1.354	-1.709	-1.759	-1.802	-1.856	-1.897
Beheersinstrumenten waterkeringen	-473	-566	-577	-596	-607	-617
Belastingheffing	-3.486	-3.449	-3.729	-3.826	-3.839	-3.850
Bestuur	-5.765	-6.562	-6.728	-6.898	-7.073	-7.208
Eigen plannen	-2.378	-4.547	-4.274	-4.264	-4.192	-4.253
Externe communicatie	-96	-535	-546	-557	-569	-569
Invordering	-1.922	-1.882	-2.048	-2.101	-2.101	-2.101
Ondersteunende Beheerproducten	-38.858	-37.637	-37.437	-38.018	-38.499	-39.198
Plannen van derden	-728	-1.022	-1.035	-1.048	-1.062	-1.071
Totaal Lasten	-55.344	-58.196	-58.423	-59.404	-60.094	-61.060
Totaal opgave	-54.518	-54.683	-55.094	-56.118	-56.807	-57.772
Mutaties reserves						
Onttrekkingen						
Stortingen						
Totaal mutaties reserves						
Netto lasten opgave						

Toelichting op Wat mag het kosten?

Begroting 2025 in vergelijking met 2024

Anders dan voorgaande jaren worden de baten en lasten van begroting 2025 - 2029 afzonderlijk gepresenteerd. Dit was in de begroting 2024 nog niet het geval. Dat zorgt bij een aantal beleidsproducten voor een scheve vergelijking omdat de baten in 2024 gesaldeerd zijn met de lasten. Deze worden niet afzonderlijk toegelicht.

Significante afwijkingen

Naast de reguliere budgettoename ten gevolge van de loon- en prijsindexaties worden hieronder de significante afwijkingen per beleidsproducten weergegeven:

Eigen Plannen

Deltaplan Agrarisch Waterbeheer

De oorsprong van dit project gaat terug naar 2016. Destijds is besloten om de jaarlijkse bijdrage van € 100.000 uit het innovatiebudget te financieren. Feitelijk beschouwd gaat het DAW (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer) niet om innovatie. Door het DAW te financieren naast het innovatiebudget ontstaat weer ruimte voor innovatieprojecten. Het DAW wordt in 2027 afgerond.

Opstellen Visie op de waterketen

De Visie op de Waterketen vervangt de in 2019 vastgestelde Beleid- en beheernota waterzuiveren. In deze nieuwe Visie voor de Waterketen wordt de gehele waterketen meegenomen. Dit betekent dat ook onze waterpartners (waterbedrijf, gemeenten en de provincie) worden betrokken. Daarnaast ontwikkelen we een strategie (hoe we de visie bereiken) en een uitvoeringsagenda (wat we hiervoor gaan doen). In de visie verwerken we de herziene EU-richtlijn Stedelijke afvalwater. Daarnaast blijft de KRW (ook na 2027) een rol spelen als het gaat om hoe om te gaan met zeer –zorgwekkende stoffen (waaronder zware metalen en bestrijdingsmiddelen) en medicijnresten. De visie wordt in 2026 afgerond. In 2025 gaat het om € 150.000.

PHA2Scale Transitiefase

Caleyda is een waardevol product, waarvoor de waterschappen de belangrijkste grondstof PHA kunnen leveren. Wetterskip Fryslân heeft hierin geïnvesteerd met vier andere waterschappen. Het project heeft ons naast (technologische) kennis, ook veel aanzien opgeleverd. Het project wordt niet alleen in Nederland, maar ook ver daarbuiten gevolgd door potentiële afnemers.

Deze ruimtevrager brengt het project de laatste stap die nodig is om een productiefaciliteit te realiseren zodat het product een marktintroductie kan krijgen. Voor deze laatste stap wordt € 200.000 ingezet.

Ondersteunende beheerproducten

Brandstofprijzen

Zowel het groot materieel, bestaande uit tractors, kranen en dergelijke als de werkbussen, gebruiken HV-100 als brandstof, passend bij de duurzaamheidsdoelstellingen. De lasten in de begroting jaar 2025 nemen met € 200.000 toe ten opzichte van de vorige begroting door de hogere marktprijs.

Veilig werken

Strengere regelgeving vraagt om meer onderzoek voorafgaand aan het uitvoeren van werkzaamheden aan elektrische installaties. De lasten in de begroting jaar 2025 nemen met € 75.000 toe als gevolg van de aangescherpte veiligheidseisen.

Informatieveiligheid

In 2025 verbeteren we de continuïteit en de bedrijfszekerheid van de geautomatiseerde installaties in het kader van informatieveiligheid. Het proactief beschermen tegen cyberdreigingen, het voldoen aan wet- en regelgeving zoals de AVG, WPG, BIO en CSIR-normen¹, en het naleven van de herziene NIS²-richtlijn zijn essentiële maatregelen om de vertrouwelijkheid, integriteit en beschikbaarheid van informatie te waarborgen. Hiermee is een lastenstijging van € 445.000 gemoeid.

Circulaire bedrijfsvoering

Het inkopen van goederen, diensten en werken is onderdeel van onze bedrijfsvoering. Met de keuzes die we hierbij maken, kunnen we een belangrijke bijdrage leveren aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen en het duurzaam (her)gebruik van materialen. Hiervoor is in 2024 een uitvoeringsprogramma circulaire bedrijfsvoering gemaakt. Met de uitvoering daarvan voldoen we aan de afspraken uit de landelijke transitieagenda circulaire economie. De coördinator van het uitvoeringsprogramma verzorgt de verankering van de duurzame doelen in het inkoopbeleid. Het gaat om het aansturen van het uitvoeringsprogramma circulaire bedrijfsvoering, het coördineren van onderwerpen die gerelateerd zijn aan inkoop en aanbesteding gerelateerde onderwerpen en de samenwerking met anderen zoals de Vereniging Circulair Friesland. Voor de coördinator is jaarlijks € 60.000 beschikbaar.

Focus op energie

De energietransitie en de energiecrisis door geopolitieke ontwikkelingen hebben invloed op de energievoorziening in Nederland. Dit maakt de energievoorziening, samen met de afhankelijkheid van energie, tot een strategische asset voor de waterschappen. In het E3B-project van de Unie van Waterschappen is geconcludeerd dat de waterschappen per direct aan de slag moeten met het organiseren van een betaalbare, betrouwbare en beschikbare energievoorziening. In 2025 maken we daarvoor een energievisie met bijbehorend uitvoeringsprogramma. Het is belangrijk de uitvoering daarvan goed te organiseren. Daarvoor stellen we een energieteam samen met een duidelijke opdracht en inbedding in de organisatie. Hiervoor is jaarlijks € 120.000 beschikbaar.

Investeringen 2025 - 2029

Investerings

(bedragen x € 1.000)

	Verzamelbesluit	2025	2026	2027	2028	2029
Emissie loos, energie neutraal en duurzaam	A	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Klimaatadaptatiepad	B	500	1.000	2.500	9.000	12.500
Klimaatadaptatiepad GLB-NSP	A	500	1.000	2.500		
Vervanging hard- en software	A	410	410	410	410	410
ICT actualisatie omgevingswet	A		300			
Vervanging materieel, voertuigen en overig	A	1.037	467	1.932	65	265
Laboratorium	A	216	270	270	270	270
Totaal		7.663	8.447	12.612	14.745	18.445

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2025

B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Overzicht van dekkingsmiddelen

Overzicht dekkingsmiddelen

bedragen x € 1.000

Overzicht dekkingsmiddelen	Actuele begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Baten						
Belastingopbrengst	202.443	211.979	222.160	231.235	240.635	245.688
Opbrengst' kwijtschelding en oninbaarverklaring	-4.845	-4.845	-4.845	-4.845	-4.845	-4.845
Dividenden en overige algemene opbrengsten	2.960	3.710	3.725	3.740	3.756	3.772
Totaal Baten	200.558	210.844	221.040	230.130	239.546	244.615
Lasten						
Dividenden en overige algemene opbrengsten	-691	-708	-722	-747	-754	-754
Totaal Lasten	-691	-708	-722	-747	-754	-754
Totaal opgave	199.867	210.136	220.318	229.383	238.793	243.861

De belastingopbrengsten

In onderstaande tabel zijn de belastingopbrengsten weergegeven per belastingcategorie.

bedragen x € 1.000

Belastingopbrengsten	Actuele begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Opbrengst verontreinigingsheffing	2.087	2.170	2.308	2.386	2.448	2.505
Opbrengst watersysteem- en wegenbeheer gebouwd	64.084	85.257	88.839	92.568	96.753	98.557
Opbrengst watersysteem- en wegenbeheer ingezetenen	37.578	28.133	29.306	30.571	31.955	32.464
Opbrengst watersysteem- en wegenbeheer natuur	537	422	439	459	479	487
Opbrengst watersysteem- en wegenbeheer ongebouwd	32.339	26.868	27.988	29.195	30.518	31.003
Opbrengst zuiveringsbeheer bedrijven	20.937	21.979	23.166	23.954	24.577	25.166
Opbrengst zuiveringsbeheer huishoudens	44.881	47.151	50.113	52.102	53.905	55.506
Totaal belastingopbrengsten	202.443	211.979	222.160	231.235	240.635	245.688

Het saldo van de financieringsfunctie

Het saldo van de financieringsfunctie betreft het saldo van de te betalen rente, te ontvangen rente en de toegerekende rente aan de beleidsproducten.

In de begroting is het saldo van de financieringsfunctie altijd gelijk aan nul.

De overige algemene opbrengsten

Onder de categorie overige algemene opbrengsten vallen de opbrengsten uit verkoop van grond, opbrengsten uit diensten voor derden (ruimtebieder bij de perspectiefnota) en de bijdragen van derden.

Onvoorzien

Jaarlijks wordt een bedrag voor onvoorziene lasten opgenomen voor de begroting in zijn geheel. Voor 2025 bedraagt dit € 150.000. Deze "reservering" maakt het mogelijk om gedurende het begrotingsjaar onvoorziene (niet begrote) uitgaven die onvermijdbaar en onuitstelbaar zijn op te vangen. De post onvoorzien is dus uitsluitend bedoeld voor dekking van onvoorziene lasten.

bedragen x € 1.000

Onvoorzien	Actuele begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten						
Onvoorzien	-150	-150	-150	-150	-150	-150
Totaal Lasten	-150	-150	-150	-150	-150	-150

Raming belastingopbrengsten en toelichting

Criteria, grondslagen en kwijtscheldingsbeleid

Objectieve, bedrijfseconomische criteria toerekening van kosten aan de taken

Het algemeen bestuur bepaalt hoe de kosten per werkplanproduct worden toegerekend aan de taken. We sluiten daarbij aan bij de BBP-systematiek zoals die door de waterschappen in het algemeen wordt gebruikt. Deze systematiek bepaalt voor een groot deel van de werkplanproducten al aan welke taak deze moeten worden toegerekend. Daar waar werkplanproducten betrekking hebben op beide taken, wordt de verdeling bepaald op basis van de volgende criteria:

- historische kostenverdeling
- toerekening van uren op basis van uren schrijven
- werkplanningen

Bovenstaande systematiek leidt tot een tabel met verdeelpercentages die periodiek door het algemeen bestuur wordt vastgesteld. Voor het laatst is dit in 2023 gedaan bij het vaststellen van de begroting 2024.

Kwantitatieve grondslagen

Het doel van de kostentoe rekening is de kosten via (hulp)kostenplaatsen toe te rekenen aan de diverse werkplanproducten. De werkplanproducten rekenen we aan de twee taken (kostendragers) watersysteembeheer en zuiveringsbeheer van het waterschap toe. De kosten op de taken vormen de basis voor de op te leggen waterschapsbelastingen.

Voor de verdeling van de kosten van de diverse (hulp)kostenplaatsen hanteren we verschillende verdeelsleutels. Per (hulp)kostenplaats is een verdeelsleutel toegepast die het beste past bij het karakter van de betreffende kostenplaats. Deze methodiek sluit aan bij de BBP-systematiek zoals waterschappen die in het algemeen gebruiken. Hierna geven we de verdeelsleutel per (hulp)kostenplaatsen aan.

Hulpkostenplaats	Verdeelsleutel
Rente	Boekwaarde van de activa
Werkplaatsen	Procentueel
Laboratorium	Procentueel
Ondersteunende vakgroepen	Procentueel
Overhead	Totale lasten per taak

De meeste werkplanproducten hebben een duidelijke relatie met de kostendragers (taken) van het waterschap. Deze werkplanproducten rekenen we voor 100% toe aan de kostendrager waarmee ze een duidelijke relatie hebben. De werkplanproducten die geen eenduidige relatie hebben met een kostendrager rekenen we op basis van, door het algemeen bestuur vastgestelde verdeelsleutels, toe aan de kostendragers (taken).

Beschrijving kwijtscheldingsbeleid

Over het kwijtscheldingsbeleid hanteert Wetterskip Fryslân sinds de begroting 2022 een 100%-norm. Dit wil zeggen dat Wetterskip Fryslân ervan uitgaat dat een inkomen op bijstandsniveau minimale ruimte biedt om naast de bestaanskosten de lokale lasten, waaronder de waterschapsbelastingen, te voldoen.

De kwijtscheldingsregeling (opgenomen in de heffingsverordeningen en kwijtscheldingsverordening) is alleen van toepassing op woonruimten en betreft de belastingaanslagen voor de verontreinigingsheffing, zuiveringsheffing en de ingezetenenomslag van de watersysteemheffing. Kwijtschelding wordt verleend, als de middelen om een aanslag te betalen ontbreken en ook niet binnen afzienbare tijd kunnen worden verwacht. Om te beoordelen of voldaan is aan bovengenoemde voorwaarden, vindt een individuele toetsing plaats.

Op grond van de Regeling kwijtschelding belasting medeoverheden kunnen wij er voor kiezen om personen die voor kwijtschelding in aanmerking komen, toe te staan dat zij over wat extra financiële middelen (bijv. spaargeld) mogen beschikken zonder dat dit hun recht op kwijtschelding in de weg staat. Sinds 2023 houden we bij de kwijtschelding rekening met deze verruiming van de vermogensnorm. Ook ondernemers kunnen voor hun privé-waterschapsbelastingaanslag in aanmerking komen voor kwijtschelding. Voor de ondernemer gelden dezelfde eisen als voor de particulier voor betalingscapaciteit en vermogen.

Watersysteembeheer

Raming van belastingopbrengsten

In onderstaande tabel is weergegeven hoe we tot de geraamde belastingopbrengsten komen. Tevens is aangegeven wat de mate van kostendekkendheid is.

In de eerste jaren zijn de geraamde belastingopbrengsten niet geheel kostendekkend. Dit heeft te maken met het uitgangspunt dat we incidentele ruimtevragers dekken uit de algemene reserve, mits de hoogte van de reserve dat toelaat.

bedragen x € 1.000

Watersysteembeheer	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Toegerekende kosten	-147.298	-151.829	-156.228	-162.347	-165.097
Onvoorzien	-75	-75	-75	-75	-75
Kwijtschelding	-1.983	-1.983	-1.983	-1.983	-1.983
Oninbaar	-598	-598	-598	-598	-598
Dividenden	2.900	2.900	2.900	2.900	2.900
Overige algemene opbrengsten	-163	-163	-163	-163	-163
Verwachte opbrengsten uit belastingheffing	142.849	148.881	155.179	162.154	165.015
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	4.367	2.867	968	112	
Resultaat	0	0	0	0	0
Mate van kostendekkendheid	97%	98%	99%	100%	100%

Ontwikkeling van de tarieven

	2025	2026	2027	2028	2029
Watersysteembeheer	4,8%	4,2%	4,3%	4,5%	1,6%

De vaststelling van de daadwerkelijk belastingtarieven vindt plaats in het algemeen bestuur van december 2024.

Lastendruk

Onderstaande bedragen zijn indicatieve bedragen, gebaseerd op deze begroting en de gegevens die nu bekend zijn.

De definitieve tarieven worden in de vergadering van 17 december 2024 door het algemeen bestuur vastgesteld middels de belastingverordeningen. In 2023 is afgesproken dat we de belastingverordeningen zo laat mogelijk in het jaar laten vaststellen, zodat hierin de meest actuele cijfers zijn verwerkt.

Lastendruk	Begroting 2025	Begroting 2024	Stijging in €	Stijging in %
Eenpersoonshuishouden (eigen woning)	€ 382,90	€ 368,89	€ 14,00	3,8%
Eenpersoonshuishouden (huurwoning)	€ 166,75	€ 160,03	€ 6,72	4,2%
Meerpersoons huishouden (eigen woning)	€ 526,88	€ 506,81	€ 20,06	4,0%
Meerpersoons huishouden (huurwoning)	€ 310,73	€ 297,95	€ 12,78	4,3%
Agrarisch bedrijf	€ 7.035,26	€ 6.742,60	€ 292,67	4,3%
1 hectare binnendijs bemaal	€ 108,72	€ 104,16	€ 4,56	4,4%
MKB-bedrijf (zonder woning)	€ 1.132,57	€ 1.089,58	€ 42,99	3,9%
Natuur	€ 161,40	€ 152,20	€ 9,20	6,0%
Wegbeheerder	€ 163.076,43	€ 156.245,58	€ 6.830,85	4,4%
Meetbedrijf (> 1.000 ve)	€ 371.757,11	€ 356.209,32	€ 15.547,79	4,4%

Zuiveringsbeheer

Raming van belastingopbrengsten

In onderstaande tabel is weergegeven hoe we tot de geraamde belastingopbrengsten komen. Ook is aangegeven wat de mate van kostendekkendheid is.

In de eerste jaren zijn de geraamde belastingopbrengsten niet geheel kostendekkend. Dit heeft te maken met het uitgangspunt dat we incidentele ruimtevragers dekken uit de algemene reserve, mits de hoogte van de reserve dat toelaat.

bedragen x € 1.000

Zuiveringsbeheer	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Toegerekende kosten	-68.365	-71.408	-73.982	-76.067	-78.183
Onvoorzien	-75	-75	-75	-75	-75
Kwijtschelding	-1.983	-1.983	-1.983	-1.983	-1.983
Oninbaar	-281	-281	-281	-281	-281
Dividenden	0	0	0	0	0
Overige algemene opbrengsten	-150	-150	-150	-150	-150
Verwachte opbrengsten uit belastingheffing	69.130	73.279	76.056	78.481	80.672
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	1.725	618	415	75	0
Resultaat	0	0	0	0	0
Mate van kostendekkendheid	98%	99%	99%	100%	100%

Ontwikkeling van de tarieven

	2025	2026	2027	2028	2029
Zuiveringsbeheer	4,4%	5,4%	3,4%	2,6%	2,4%

De vaststelling van de daadwerkelijk belastingtarieven vindt plaats in het algemeen bestuur van december 2024.

[Lastendruk](#)

Zie onder Watersysteembeheer

Paragrafen

Uiteenzetting van de financiële positie

Financiering

Treasury

Wetterskip Fryslân heeft een groot deel van haar bezit gefinancierd met vreemd vermogen. Financiering is aangetrokken door middel van leningen bij banken en één lening bij de provincie Limburg. Op basis van de begroting heeft Wetterskip Fryslân te maken met een structurele financieringsbehoefte. Dit wordt veroorzaakt door voorgenomen investeringsplannen en aflossingsverplichtingen op de lopende leningen. Bij treasury draait het om het aantrekken van voldoende middelen om aan alle verplichtingen te voldoen. Hierbij moet worden voorkomen dat er overschotten ontstaan. Verder moet dit tegen zo laag mogelijke kosten (rente) gebeuren en moeten de risico's binnen de afgesproken normen (onder andere Wet FIDO en treasurywet) blijven.

De treasurycommissie komt minimaal vier keer per jaar samen. Besluiten die passen binnen het treasurywet en het treasuryjaarplan worden vastgelegd door middel van schriftelijke transactievoorstellen. Hiermee is 'het beheer van middelen' voldoende ingericht. Volgens het treasurywet van Wetterskip Fryslân wordt jaarlijks, als onderdeel van de begrotingscyclus, een treasuryjaarplan opgesteld. Dit jaarplan plaatst het treasurybeleid in een meerjarig perspectief en beschrijft de treasurydoelstellingen voor het begrotingsjaar.

Rentelasten

Bedragen x € 1.000

Rentelasten	Begroting 2025	Begroting 2024
Rente leningen lang	11.208	11.376
Rente leningen kort	854	450
Totaal	12.062	11.826

Renterisiconorm

(bedragen x € 1.000)

Renterisiconorm	2025	2026	2027	2028	2029
1. Begrotingstotaal	230.150	237.153	244.104	252.331	257.215
2. Vastgesteld percentage	30%	30%	30%	30%	30%
3. Renterisiconorm (30% van 1.)	69.045	71.146	73.231	75.699	77.164
4. Renterisico op de vaste schuld	9.970	9.970	9.970	24.970	9.970
Ruimte (3-4)	59.075	61.176	63.261	50.729	67.194

Financieringsbehoefte

bedragen x € 1.000

Voorzien in financieringsbehoefte	
Kasstroomoverzicht	
Totaal opbrengsten	225.065
Storting reeds afgesloten leningen	-
Cash in flow	225.065
Totaal kosten	-230.150
Afschrijvingen	43.500
Cash flow investeringen	-62.407
Aflossingen bestaande leningen	-9.970
Cash out flow	-259.026
Raming liquiditeitspositie	
Liquiditeit 1-1-2025	-17.415
Cash in flow	225.065
Cash out flow	-259.026
Liquiditeiten 31-12-2025	-51.377
De financiering vindt als volgt plaats:	
Rekening courant (kasgeld-limiet)	52.934
Nieuwe langlopende leningen (> 1 jaar)	-
Totale financiering	52.934

Kasgeldlimiet

Kortlopende vordering/schuld kasgeldlimiet

bedragen x € 1.000

Ultimo kwartaal	Gemiddelde kortlopende schuld (A)	Kasgeld limiet (B)	Ruimte onder kasgeldlimiet (B-A)
I	-25.104	52.934	27.830
II	-40.205	52.934	12.729
III	-33.486	52.934	19.448
IV	-37.807	52.934	15.127

Weerstandvermogen en risicobeheersing

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit wordt gevormd door de algemene reserves en ziet er als volgt uit:

bedragen x € 1.000

	2025	2026	2027	2028	2029
Algemene reserve	15.364	11.991	10.608	10.421	10.421

Risico's

De risicoparagraaf geeft een overzicht van de risico's. Dit zijn risico's die van belang kunnen zijn voor de financiële positie van Wetterskip Fryslân. Bij het in kaart brengen van deze risico's maken we een onderscheid in verschillende categorieën:

Risicovolle ontwikkelingen: bestuurlijk relevante ontwikkelingen die aanzienlijke risico's inhouden voor de taakuitvoering van het waterschap op termijn maar waarvan de aard en omvang van het financiële effect nog erg onzeker zijn. Vaak gaat het om de lange termijn.

Strategische risico's: risico's die van invloed zijn op het behalen van strategische doelen. Hieraan valt merendeels (nog) geen bedrag te koppelen. Vaak spelen deze risico's op de middellange termijn.

Operationele risico's: risico's die in het komende begrotingsjaar kunnen optreden met een aanzienlijk financieel effect (meer dan € 100.000). Deze risico's worden zo goed als mogelijk gekwantificeerd meegenomen bij het bepalen van de minimale weerstandscapaciteit.

Risicovolle ontwikkelingen

De voornaamste ontwikkelingen die van belang zijn, geven we hieronder weer.

Onvoldoende draagvlak van de omgeving voor wateropgaven

De relatie tussen het waterschap en de samenleving is heel belangrijk voor goed waterbeheer en beleid. We zetten in op participatie en betrokkenheid van burgers, bedrijven en andere belanghebbenden. Dit doen we via inspraakprocedures en adviesorganen, met als doel meer draagvlak en vertrouwen te creëren. In een gepolariseerde maatschappij is het behoud van draagvlak cruciaal, omdat gebrek hieraan kan leiden tot weerstand en verminderde effectiviteit van projecten. Transparante communicatie en het zoeken naar overeenstemming zijn daarom belangrijk om een constructieve relatie met stakeholders te houden. Daarnaast vraagt de complexiteit van hedendaagse maatschappelijke uitdagingen om een gezamenlijke aanpak van waterbeheer, waarbij overheden samenwerken als één geheel. Ook publiek-private samenwerkingen worden steeds belangrijker om oplossingen te vinden voor bijvoorbeeld de groeiende vraag naar expertise door klimaatverandering en de gevolgen daarvan, zoals veranderende waterbehoeften en toenemende risico's op overstromingen.

Verjuridisering van de maatschappij

We merken dat er steeds wetgeving komt op onze werkterreinen. Daarnaast zien we in onze omgeving dat stakeholders steeds meer gebruik maken van de mogelijkheden die de wet biedt, om zicht te krijgen in stukken. Dit zien we in de toename van het aantal de aard van WOO-verzoeken. We sluiten niet uit, dat in toekomst we meer inzet moeten gaan plegen om te kunnen blijven voldoen aan de wettelijke plichten die voor ons gelden.

Toxicologische verontreiniging

Een andere ontwikkeling is de toename van toxicologische verontreinigingen, zoals PFAS en medicijnresten. Door verbeterde meetmethoden wordt de aanwezigheid van schadelijke stoffen steeds zichtbaarder. Deze stoffen hebben impact op zowel de natuur, biodiversiteit als de volksgezondheid. Onze uitdaging ligt in het ontwikkelen van regelgeving en innovatieve zuiveringstechnieken om de waterkwaliteit te verbeteren. Hierbij is samenwerking met diverse sectoren nodig om tot duurzame oplossingen te komen.

- *Jelsumer Feart*

Begin maart 2024 werd een hoge concentratie PFAS vastgesteld in het oppervlaktewater van de Jelsumer Feart. De bijna 2 kilometer lange Jelsumer Feart ligt tussen de Vliegbasis Leeuwarden en de Dokkumer Ie. De kosten die wij moeten maken ten aanzien van deze calamiteit, zijn niet voorzien in de begroting 2025. De verwachte kosten die samenhangen met deze calamiteit gaan we verhalen op de vervuiler, in eerste instantie is de intentie om er gezamenlijk met de vervuiler uit te komen. Ondertussen completeren we het juridische dossier met onze interne en externe adviseurs.

Europese regelgeving

Europese regelgeving speelt een grote rol in het werk van waterschappen. Richtlijnen zoals de Kaderrichtlijn Water en de Richtlijn Stedelijk Afvalwaterbeheer leggen strenge eisen op voor waterkwaliteit. Niet voldoen aan deze richtlijnen kan leiden tot boetes en het verlies van financiering. De verwachting is dat de Europese regelgeving verder zal toenemen en strikter wordt, wat een grotere uitdaging betekent voor het uitvoeren van onze waterschapstaken.

Klimaatverandering

De ontwikkelingen door klimaatverandering zijn duidelijk. Hogere temperaturen, stijgende zeespiegel en extreem weer, zoals lange periodes van droogte en hevige regenval, maken het nodig om voortdurend te investeren in waterkeringen en aanpassingen van watersystemen. Deze ontwikkelingen hebben ook invloed op ecologie en biodiversiteit, waardoor extra maatregelen nodig zijn om de veerkracht van watersystemen te vergroten.

Energie

De energietransitie betekent dat we overstappen naar duurzamere energiebronnen, maar dat brengt ook nieuwe problemen met zich mee, zoals overbelasting van het elektriciteitsnet (netcongestie). Netcongestie gebeurt wanneer er op bepaalde momenten meer elektriciteit wordt gevraagd dan geleverd kan worden, of andersom. Dit kan ervoor zorgen dat het stroomnet overbelast raakt. Door klimaatveranderingen, zoals meer regen, komen er vaker pieken in de vraag naar elektriciteit, wat het probleem verergert. Omdat veel processen afhankelijk zijn van elektriciteit, kan netcongestie vertragingen of zelfs uitval van belangrijke systemen veroorzaken, zoals waterzuiveringsinstallaties die veel stroom gebruiken. Hierdoor kan de waterkwaliteit in gevaar komen. Ook het beheersen van waterstanden en het voorkomen van wateroverlast is afhankelijk van een stabiele stroomvoorziening.

Circulariteit

In de komende tien jaar krijgen we te maken met toenemende schaarste aan grondstoffen. Dit heeft gevolgen voor de aanleg en het onderhoud van infrastructuur. De vraag naar materialen neemt toe, terwijl de beschikbaarheid beperkt wordt door uitputting van bronnen en geopolitieke spanningen. Dit kan leiden tot hogere prijzen en moeilijker toegang tot essentiële bouwmaterialen. Voor investeringsprojecten betekent dit dat planning, uitvoering en kosten complexer kunnen worden.

Tegelijkertijd groeit de aandacht voor circulariteit. Dit betekent dat materialen efficiënter worden gebruikt en afval wordt verminderd. Nederland wil in 2050 volledig circulair zijn en ook wij streven hiernaar. Voor waterschappen biedt dit kansen om innovatieve, circulaire oplossingen te gebruiken, zoals het hergebruiken van materialen en het toepassen van duurzame ontwerp- en productiemethoden. Dit vermindert niet alleen de afhankelijkheid van schaarse grondstoffen, maar zorgt ook voor een duurzamere en kostenefficiëntere waterinfrastructuur.

Daarnaast speelt de energietransitie een belangrijke rol. Door te investeren in energie-efficiënte technologieën verkleinen we onze ecologische voetafdruk en verminderen we de afhankelijkheid van traditionele grondstoffen.

Digitalisering

Digitalisering en kunstmatige intelligentie bieden kansen om efficiënter te werken en op een betere manier beslissingen te nemen, maar brengen ook risico's mee, zoals cyberaanvallen. De inzet van AI kan bijvoorbeeld helpen om wateroverlast te voorspellen en preventieve maatregelen te nemen. Op de lange termijn zullen digitalisering en automatisering grote invloed hebben op de manier waarop waterschappen werken. Deze ontwikkelingen vragen ook om aanpassingen in personeelsbeleid en investeringen in scholing.

Arbeidsmarkt

De krapte op de arbeidsmarkt belemmert de taakuitvoering van waterschappen, vooral door een tekort aan technisch en ICT-personeel. Dit leidt tot vertragingen, lagere efficiëntie en hogere wervingskosten. De situatie zal erger worden door de vergrijzing en toenemende vraag naar technisch personeel, waardoor ook aannemers te maken krijgen met personeelstekorten en stijgende kosten. Arbeidsmigratie kan een oplossing zijn, maar brengt uitdagingen zoals culturele verschillen en concurrentie met andere sectoren.

Strategische risico's

Als gevolg van	Kan het gebeuren dat	Met mogelijk gevolg dat	Beheersmaatregelen
Personeel			

Krapte op de arbeidsmarkt, vergrijzing en onderbezetting	Er onvoldoende en/of onvoldoende geschoold en deskundig personeel beschikbaar is	De continuïteit van de bedrijfsvoering in gevaar komt; er vertragingen in werkzaamheden optreedt; de kwaliteit van de uitvoering van taken achteruit gaat; wettelijke taken niet uitgevoerd kunnen worden.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Strategische personeelsplanning 2. Ontwikkeling nieuwe arbeidsmarkt communicatie-strategie 3. Continue aandacht voor het wervingsproces
Groene dijk is niet vergunbaar			
Ruimtebeslag van Natura 2000 gebied in het kader van VKA Groene dijk	Groene dijk niet vergunbaar is	VKA herzien moet worden en er een traditionele dijk uitgewerkt moet worden wat extra kosten met zich mee brengt, de doorlooptijd beïnvloed en het imago van Wetterskip Fryslan schaadt	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inzet op verzachten randen en verrijken gebied door middel van het IIP (loopt tot maart 2025) 2. Dossievorming op orde (doorlopend) 3. Juridische waakhond toevoegen aan projectteams 4. Lobbyen bij het Europees Parlement om de speelruimte te verkennen en te vergroten en vanuit het algemeen bestuur invloed aanwenden in landelijke politiek
Onvoldoende samenwerking overheden inzake slib- en grondstromen			
De aanpak vraagt om integrale aanpak en samenwerking van overheden	De samenwerking onvoldoende lukt	Vertraging van de uitvoering en substantiële stijging van de kosten	Er is opdracht verstrekt aan het HWBP om hier beleid op vast te stellen

Onvoldoende snelheid realiseren bergings- en retentiegebieden

Het lang duren van procedures om te komen tot realisatie (onvoldoende draagvlak)

Vertraging in het realiseren van bergings- en retentiegebieden

Toenemende kans op overstromingen

1. Er wordt continue met betrokken partijen gesproken om eerder gemaakte afspraken door te laten gaan
2. De benodigde hoeveelheid retentiegebieden worden geanalyseerd

Ongewenste stoffen in zuiveringen

Onvoldoende instrumenten voor de bronaanpak voor ongewenste lozingen

Er onnodig veel ongewenste stoffen op zuiveringen komen

Het zuiveringsproces verstoord wordt en de kwaliteit afneemt

Er wordt, naast bestuurlijke deelname aan de FUMO, periodiek overlegd met de FUMO om het belang onder de aandacht te houden

Operationele risico's met mogelijk effect van meer dan € 100.000

Hieronder vindt u een overzicht van de operationele risico's die een mogelijk effect hebben van meer dan € 100.000. Het gaat hierbij om het restrisico dat overblijft na implementatie van beheersmaatregelen.

Begroting*	Risico	Kans**	Mogelijk financieel effect in €	Risicobedrag in € ***
WS	Maatschappelijke schade door nalatig handelen in waterbeheer	L	10.000.000	2.000.000
WS/WK	Afwijkingen t.o.v. aannames gehanteerd voor salariskosten als gevolg van CAO-ontwikkelingen	L	3.000.000	600.000
WK	Wetterskip Fryslân moet claims betalen vanwege toerekening opbrengsten door effluentheffing	H	800.000	720.000
WK	Afvoer afvalwater bij uitval zuivering	L	2.500.000	500.000

WK	Uitval slibontwateringsinstallatie	M	2.500.000	1.250.000
WS/WK	Digitale veiligheid: als gevolg van bijvoorbeeld een ransomware aanval, hacking telemetrie kan het gebeuren dat onze processen uitvallen en/of data gestolen wordt	M	2.000.000	1.000.000
WS/WK	Hogere werkelijke inflatie (Goederen en diensten) dan geraamd in begroting	M	1.100.000	550.000
WK	Processen kunnen geen doorgang vinden als gevolg van verouderde procesautomatisering	M	1.000.000	500.000
WS/WK	Prijstijging contracten	M	1.000.000	500.000
WS/WK	Stijging energiekosten	M	2.000.000	1.000.000
Totaal				8.620.000

*) Begroting

Wetterskip Fryslân kent een afzonderlijke begroting voor de taken: Watersystemen en Waterketen. Aangegeven wordt voor welke begroting het risico speelt. Indien het voor beide begrotingen speelt wordt het risico verdeeld conform de verhouding in omvang van de begroting: 2/3 Watersystemen (WS) en 1/3 Waterketen (WK). Deze berekening gebruiken we om de benodigde weerstandsvormogen per taak uit te rekenen.

**) Betekenis Kans

H: hoog: het risico heeft een grote kans van voordoen en wordt voor 90% meegenomen (vermenigvuldigingsfactor 0,9). Bij een hoge kans is de inschatting meer dan 70% dat het risico zich het komende begrotingsjaar voordoet.

M: midden: het risico heeft een middelgrote kans van voordoen en wordt voor 50% meegenomen (vermenigvuldigingsfactor 0,5). Bij een midden kans is de inschatting tussen de 30% en 70% dat het risico zich het komende begrotingsjaar voordoet

L: laag: het risico heeft een kleine kans van voordoen en wordt voor 20% meegenomen (vermenigvuldigingsfactor 0,2). Bij een lage kans is de inschatting minder dan 30% dat het risico zich het komende begrotingsjaar voordoet

***) Risicobedrag

Het risicobedrag ontstaat door het effect te vermenigvuldigen met de kans corresponderende vermenigvuldigingsfactor

Op basis van een inschatting op kans en impact bedragen de mogelijke effecten van de operationele risico's € 8.620.000

Dit bedrag wordt gecorrigeerd voor samenloopfactor van 0,9. Hiermee bedraagt de minimale weerstandscapaciteit voor Wetterskip Fryslân € 7.758.000

Opgesplitst naar taak is dit:

Taak	Bedrag
Watersysteembeheer	3.990.000
Zuiveringsbeheer	3.768.000

Beleid omtrent weerstandscapaciteit en risico's

Het 'weerstandsvermogen' is het vermogen van het waterschap om (financiële) tegenvallers op te vangen zonder dat de continuïteit van het waterschap in gevaar komt. Het weerstandsvermogen wordt weergegeven als ratio. De weerstandsratio wordt bepaald als verhoudingsgetal tussen enerzijds weerstandscapaciteit en anderzijds de financiële risico's. De weerstandscapaciteit is de omvang van de financiële middelen die vrijgemaakt kunnen worden om onverwachte financiële tegenvallers op te vangen. De weerstandscapaciteit wordt gevormd door de algemene reserves.

De (financiële) risico's (na het nemen van beheersmaatregelen) brengen we jaarlijks in kaart. Bij de bepaling van de weerstandsratio houden we rekening met het feit dat risico's nooit allemaal met een maximale omvang voorkomen. Daarom bepalen we de kans dat ze zich voordoen. Alleen bedragen boven de € 100.000 nemen we mee in de bepaling van de weerstandsratio. Daarbij houden we ook rekening met het feit dat de risico's niet allemaal in hetzelfde jaar tot incidenten leiden: het samenlooperpercentage. Dit samenlooperpercentage is, zoals gebruikelijk binnen de overheid, vastgesteld op 90%.

In formule ziet dit er als volgt uit: weerstandsratio = weerstandscapaciteit / (0,9 x risico's)

We streven naar een weerstandsratio die als voldoende wordt beschouwd.

Daarbij wordt gebruik gemaakt van de onderstaande tabel. In dit model wordt een oordeel gekoppeld aan het verhoudingsgetal weerstandsratio.

Waardering weerstandsratio		
Waarderingcijfer	Weerstandsratio	Betekenis
A	2,0	Uitstekend
B	1,4 - 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 - 1,4	Voldoende
D	0,8 - 1,0	Matig
E	0,6 - 0,8	Onvoldoende
F	< 0,6	Ruim onvoldoende

Dit betekent dat we streven naar een weerstandsratio van minimaal 1,0. Als bij de actualisatie van de risico's blijkt dat het weerstandsratio onder deze grens komt, overweegt het bestuur om de algemene reserve te verhogen. Alleen een ondergrens voor de weerstandsratio aanhouden zorgt ervoor dat de omvang van de algemene reserve niet elk jaar schommelt.

Weerstandsratio

De weerstandsratio wordt dus berekend door de weerstandscapaciteit te delen op de waarde van de risico's. Op basis van bovenstaande risico-inventarisatie komt de weerstandsratio van deze begroting 2025 uit op: (€ 15.364.000 / 7.758.000) = 1,98%.

Meerjarig blijven we, op basis van het huidige risicoprofiel, met onze reserves boven de minimale norm.

Bestemmingsreserves

Onderstaande tabel toont onze bestemmingsreserves weer zoals deze zijn vastgesteld door het algemeen bestuur bij de afgelopen jaarrekeningen. De toewijzing van resultaten gebeurt vooral tijdens de vaststelling van de jaarstukken.

Bedragen x € 1.000

Overige bestemmingsreserves	Balans per 31-12-2023	Toevoeging (+) 2025	Onttrekking / vrijval (-) 2025	Balans per 31-12-2024
<i>Langdurige bestemmingsreserves</i>				
Generatiebeleid	369	0	0	369
Innovatie	646	0	0	646
Renovatie sluisen Lauwersoog	556	0	274	282
HWBP	1.636	0	0	1.636
Overdracht/ onderhoud Noorderpier	627	0	47	580
<i>Subtotaal langdurige bestemmingsreserves</i>	<i>3.834</i>	<i>0</i>	<i>321</i>	<i>3.513</i>
<i>Bestemmingsreserves met korte looptijd</i>				
Veiligheidstoetsing Keringen	538	0	0	538
Bestemmingsres Bez.Centrum WG	157	0	0	157
Bezuinigingstaakstelling organisatie (2021)	300	0	0	300
Bezuinigingstaakstelling organisatie (2022)	400	0	0	400
Waterconservering zandgronden	123	0	0	123
Opstellen biodiversiteitsplan	175	0	0	175
Aanvalplan exotenbestrijding	600	0	0	600
<i>Subtotaal bestemmingsreserves met korte looptijd</i>	<i>1.692</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>1.692</i>
<i>Bestemmingsreserves met karakter overlopende post</i>				
Baggeren achterstallig onderhoud stedelijk water	2.056	0	0	2.056
Huur centrifuge	124	0	0	124
Baggeren grote vaarten	428	0	0	428
KRW	235	0	0	235
Project financiële administratie	310	0	0	310
<i>Subtotaal bestemmingsreserves met karakter overlopende post</i>	<i>3.153</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>3.153</i>
Totaal bestemmingsreserves	8.680	0	321	8.359

Voorzieningen

Voorzieningen nemen we in onze balans op (zie ook hoofdstuk geprognosticeerde balans)

Pensioenvoorziening voormalig bestuur

De pensioenen van de (oud-)bestuursleden komen ten laste van Wetterskip Fryslân ('eigen beheer'). Voor deze toekomstige, constant gemaakte verplichtingen is een voorziening gevormd. De basis voor deze voorziening is een actuariële berekening van de pensioenrechten. De voorziening geldt voor zowel voormalige bestuursleden die al met pensioen zijn als voor degenen die de pensioengerechtigde leeftijd nog niet hebben bereikt.

Wachtgeld voormalig bestuur

Na de verkiezingen van 2015, 2019 en 2023 zijn nieuwe besturen aangetreden. Vanuit oude dagelijkse besturen namen diverse leden weer zitting in het nieuwe dagelijks bestuur. Andere leden zijn een andere functie gaan vervullen of zijn met pensioen gegaan. De berekening is gebaseerd op huidige wet- en regelgeving en het geldende overgangsrecht. De totale wachtgeldverplichting is toegevoegd aan een voorziening. Inkomsten uit een nieuwe betrekking trekken we af van de uitkering en de voorziening.

Voormalig personeel

Deze voorziening is voor medewerkers waarvoor wij wettelijk gezien risicodragers voor de ww zijn. Voor de ontstane aanspraken is een voorziening gevormd.

Voorziening gratificatie jubilea

Dit is een voorziening voor alle jubilea-uitkeringen die werknemers en bestuursleden volgens de geldende arbeidsvoorwaarden hebben opgebouwd. De voorziening geldt voor de huidige werknemers en bestuurders. We houden er rekening mee dat iemand kan vertrekken.

Persoonsgebonden basisbudget

In de cao voor de waterschappen is een persoonsgebonden basisbudget (PBB) opgenomen. Het PBB bedraagt met ingang van 2021 € 6.000 per medewerker. Medewerkers kunnen dit budget in een periode van vijf jaar inzetten voor loopbaanontwikkeling. Administratief gaan we ervan uit dat per medewerker jaarlijks gemiddeld € 1.200 beschikbaar is. De bedragen die niet zijn ingezet, houden we voor volgende jaren beschikbaar. Om aan deze toekomstige verplichting te kunnen voldoen, hebben we een voorziening PBB ingesteld. Bij het bepalen van de omvang van deze voorziening gaan we ervan uit dat onze medewerkers 80% van € 6.000 gaan gebruiken.

Thuiswerkplek

FNV Overheid heeft een akkoord met de andere cao-partijen bereikt over thuiswerken. De overeengekomen afspraken gaan over twee punten: een thuiswerkbudget en een thuiswerkvergoeding. De afspraken gelden vanaf 1 april 2020 tot 1 april 2025 en zijn onderdeel van de cao Waterschappen. Voor elke medewerker die structureel thuiswerkt is een budget beschikbaar. De medewerker kan hiervoor op declaratiebasis middelen voor een arbo-en ergonomisch verantwoorde thuiswerkplek aanschaffen (zoals een bureau of een stoel). Dit budget is niet bedoeld voor hardware (zoals een computer, laptop of een beeldscherm). Niet alle medewerkers die hiervoor in aanmerking komen hebben in de afgelopen jaren middelen aangeschaft en gedeclareerd. De verwachting is dat deze medewerkers dat alsnog in de periode 2024 tot 1 april 2025 gaan doen.

De hoogte van de voorzieningen in deze begroting is voldoende. De meerjarige onttrekkingen zijn in beeld. Bij de jaarrekening herijken we de stand van de voorzieningen en vullen deze aan indien nodig, of we gebruiken het overschot voor de exploitatie.

Kengetallen

De kengetallen zijn gebaseerd op de geprognosticeerde balans, zoals deze in het betreffende hoofdstuk is opgenomen.

Weerstandsvermogen

Definitie: Weerstandsvermogen is de relatie tussen:

1. de weerstandscapaciteit: de middelen en mogelijkheden waarover het waterschap beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken.
2. alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie.

Op basis van de geprognosticeerde balans en onze risicoschatting ontwikkeld het weerstandsvermogen zich de komende jaren als volgt:

	2025	2026	2027	2028	2029
Weerstandsvermogen	1,98%	1,55%	1,37%	1,34%	1,34%

Netto schuldquote

Definitie: Verhouding tussen de omvang van de netto schuld en de totale opbrengsten

	2025	2026	2027	2028	2029
Netto schuld	566.858	600.413	630.383	691.270	733.206
Totale opbrengsten	211.979	222.160	231.235	240.635	245.688
Netto schuldquote	2,67	2,70	2,73	2,87	2,98

EMU-saldo

Definitie: Geraamde onderscheidenlijk gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een waterschap, berekend op transactie-basis en volgens de voorschriften van het Europese systeem van nationale en regionale rekeningen in de Europese Unie. Zie paragraaf EMU-saldo.

Wendbaarheid van de begroting

Definitie: Verhouding tussen de totale kapitaallasten en de totale bruto-exploitatiekosten

	2025	2026	2027	2028	2029
Totale kapitaallasten	55.562	58.697	61.596	65.719	68.496
Bruto exploitatiekosten	230.450	237.453	244.404	252.631	257.515
Wendbaarheid van de begroting	24,11%	24,72%	25,20%	26,01%	26,60%

Lastendruk

Definitie: Hoogte lastendruk van een meerpersoonshuishouden met een eigen woning in vergelijking met het landelijk gemiddelde

Voor inzicht in de lastendruk, verwijzen we naar het hoofdstuk "Raming belastingopbrengsten en toelichting".

EMU-saldo

Het EMU-saldo is het verschil tussen de inkomsten en uitgaven (op transactiebasis) van het waterschap met andere partijen in een bepaalde periode. Eenvoudig gezegd laat het EMU-saldo zien of er in een bepaald jaar met reële transacties meer geld uitgegeven is dan er binnenkwam, of dat er netto geld over is. Het EMU-saldo is daarmee een indicatie voor de ontwikkeling van de liquiditeits- en financiële positie (eigen vermogen en schulden) van het waterschap.

Het EMU-saldo van één jaar zegt relatief weinig. Een structureel negatief EMU-saldo is echter wel reden tot zorg; dit geeft aan dat het waterschap jaar-op-jaar meer geld uitgeeft dan dat het ontvangt. Andersom kan het ook onwenselijk zijn dat het EMU-saldo enkele jaren op rij een flink positief saldo vertoont. Dit geeft immers aan dat de organisatie mogelijk onnodig geld oppot, terwijl het geld besteed kan worden aan voorzieningen in ons beheergebied.

Het EMU-saldo speelt een rol bij de Europese afspraken over het toegestane maximale tekort ervan op nationaal niveau om de overheidsfinanciën in de Eurozone sterk te houden.

De Wet houdbare overheidsfinanciën bepaalt dat een nieuw kabinet aan het begin van zijn regeerperiode, na overleg met de koepels van de decentrale overheden, de EMU-ruimte voor de gemeenten, provincies en waterschappen in deze periode vaststelt. Dit overleg moet nog plaatsvinden. In de berekening van de EMU-referentiewaarden van de waterschappen is aangenomen dat de decentrale overheden de met het vorige kabinet voor de periode 2024 t/m 2026 afgesproken ruimte van 0,5% BBP t/m 2029 behouden en dat de ruimte van de waterschappen daarbinnen 0,06% BBP blijft.

Voor Wetterskip Fryslân gelden de volgende EMU-referentiewaarden. Deze waarden zijn niet verplicht, we hoeven hier niet aan te voldoen, maar geven wel richting.

bedragen x € 1.000

EMU-exploitatiesaldo	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Bruto exploitatiesaldo	-5.579	-5.085	-2.948	-946	0	0
Investeringsuitgaven	-75.835	-62.407	-76.914	-113.154	-115.514	-103.889
Investeringsbijdragen	-	-	-	-	-	-
Verkoop van vaste activa	-	-	-	-	-	-
Afschrijvingslasten	43.634	43.500	46.000	47.500	49.500	50.500
	450	450	450	450	450	450
Toevoegingen aan voorzieningen en onvoorzien t.l.v. exploitatie	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	-	-	-	-	-	-
Betalingen rechtstreeks uit de voorzieningen	-700	-800	-770	-745	-720	-720
Deelnemingen en aandelen	-	-	-	-	-	-
EMU saldo	-38.030	-24.342	-34.182	-66.895	-66.284	-53.659
EMU-norm (referentiewaarde)	-32.800	-34.800	-36.300	-37.600	-39.000	-39.400
Overschrijding EMU referentiewaarde	5.230	-10.458	-2.118	29.295	27.284	14.259

Vier scenario's uitgelegd

Bij de waterschappen kunnen zich vier scenario's voordoen. Hierbij benadrukken we dat het bij het beoordelen van de scenario's vooral gaat om de meerjarige ontwikkeling van het EMU-saldo.

1. Het EMU-saldo is positief:
Het waterschap krijgt via reële transacties meer geld binnen dan dat ze uitgeeft. Dit schiept ruimte om schulden af te lossen, te sparen en de reservepositie te verhogen. Daarmee draagt het waterschap positief bij aan het EMU-saldo van Nederland.
2. Het EMU-saldo grenst aan 0:
Het waterschap krijgt via reële transacties ongeveer evenveel geld binnen als dat er wordt uitgegeven.
3. Het EMU-saldo is negatief:
Het waterschap geeft via reële transacties meer geld uit dan dat er binnen komt. Het waterschap zal schulden moeten maken, leningen moeten aantrekken, of het gespaarde geld moeten aanspreken. Ook kan het zijn dat het eigen vermogen (reserves) afneemt. Hierdoor draagt het waterschap negatief bij aan het EMU-saldo van Nederland.
Maar blijft onder de referentiewaarde: aangezien het EMU-saldo onder de referentiewaarde valt, is de bijdrage van het waterschap aan het EMU-saldo geen aandachtspunt mits de andere overheden zich ook aan hun referentiewaarden houden.
4. Het EMU saldo overschrijdt de referentiewaarde:
Aangezien het EMU-saldo boven de referentiewaarde uitstijgt, is de bijdrage van het waterschap aan het landelijke EMU-saldo een aandachtspunt.

[Renteoverzicht](#)

[Rentepercentages](#)

[Paragraaf assetmanagement](#)

[Inleiding paragraaf assetmanagement](#)

De primaire taken van Wetterskip Fryslân zijn het zorgen voor schoon water, voor voldoende water en voor veiligheid. Om deze te kunnen uitvoeren beschikken we over een fysieke infrastructuur die bestaat uit duizenden onderdelen, onze assets. Het gaat dan om kleine onderdelen zoals stuwen, inlaten en duikers, maar ook om grote objecten als de rioolwaterzuiveringen, het hoofdkantoor en zeedijken. Sommige onderdelen zijn nieuw, andere hebben we geërfd van de talrijke voorlopers van ons waterschap, met als blikvanger ons meer dan 100 jaar oude Woudagemaal.

Met assetmanagement zijn we op weg om op een gestructureerde wijze grip te krijgen op het beheer van al deze bezittingen.

Gezien het belang van goed onderhoud van kapitaalgoederen (assets) en de steeds grotere aandacht voor assetmanagement bij de waterschappen, is nu ook in het Waterschapsbesluit een paragraaf assetmanagement voorgeschreven in de beleidsbegroting en het jaarverslag.

Watergangen, waterkwantiteitskunstwerken en gemalen

De actieve kunstwerken

De actieve kunstwerken zijn assets (=middelen) waarmee (mede) een opgave kan worden behaald. Peilbeheer is één van de bekendste opgaven maar ook het verbeteren van de vismigratie is een opgave.

Het is één van de taken van de assetcoördinator om te zorgen dat de rayonbeheerder goed onderhoud en veilige assets heeft en behoudt. Met deze assets kan de rayonbeheerder op zijn beurt de verschillende functies in haar/zijn rayon goed bedienen. Die functies zijn divers, o.a. landbouw, natuur en bebouwd.

Beleidskader

Waterbeheerplan (WPB)

Coalitieakkoord

Nota peilbeheer, peilbesluiten

Beschikbaarheid / kwaliteitsnormen

De normen voor beschikbaarheid komen uit de peilbesluiten die bestuurlijk zijn vastgesteld. De hydrologische uitgangspunten vertalen we naar een capaciteitsnorm voor afvoer van water uit peilgebieden via gemalen naar de boezem. Hierbij houden we rekening met de wateraanvoer, het verhard gebied, de functie en de grondsoort. Zo wordt een gemaalcapaciteit bepaald. De ontwerp levensduur van gemalen is op basis van vakmanschap bepaald.

Eens in de 5 jaar moeten we wettelijk een risico-inventarisatie en evaluatie doen. De betrouwbaarheid van actieve kunstwerken hangt samen met de beschikbaarheidsnormen. De norm is afhankelijk van efficiëntie.

Areaal kapitaalgoederen actieve kunstwerken

Objecten			
Geautomatiseerde kunstwerken	Gemalen	Boezemgemalen	3 stuks
		Poldergemalen	568 stuks
		Opmalingen	126 stuks
		Onderbemalingen	87 stuks
	Meetpunten	Stuwen	138 stuks
		Inlaten	41 stuks
		Uitlaten	2 stuks
		Meetpunt boezem	43 stuks
		Meetpunt polder	40 stuks
		Reinigers onderleiders	1 stuks
vispassages	Spuiseinen (keer)	2 stuks	
	Sluizen	14 stuks	
	Coupure Harlingen		
	SAS Harlingen		
		vispassages	18 stuks
Niet geautomatiseerde kunstwerken	Stuwen	± 5700 stuks	
	Inlaten	± 5100 stuks	
	Sluizen	± 5 stuks	
	Windmolens	± 7 stuks	
	Coupures	13 stuks	
	vispassages	65 stuks	

Overige assets		Bruggen Informatieborden	13 stuks
Duikers			13.070 stuks
Dammen			16.325 stuks
Sifons			675 stuks
Beschoeiingen			ntb
Hoofdwateren			6.000 (landelijk gebied) en 150 kilometer (bebouwd gebied)
Secundair water bebouwd gebied			550 kilometer
Schouwwateren			12.000 kilometer

Beheer & Onderhoud

Informatiemanagement

Alle actieve kunstwerken zijn opgenomen in de legger

Beheerplannen

Het beheerplan voeren we uit in de vorm van een de instandhoudingcyclus. De cyclus "In stand houden van Actieve Kunstwerken" vormt de kapstok voor het beheer- en onderhoudsplan. Hierbij werken we volgens het Plan, Do, Check, Act principe.

Geef aan hoe de beheerplannen tot een (materieel) goede inschatting van de lasten in de jaarrekening en/of begroting leiden?

En hoe wordt dit intern gemonitord?

Voor alle geautomatiseerde assets in het watersysteem ligt een preventief onderhoudsschema (in het onderhoudsmanagementsysteem) ten grondslag. Elk schema heeft zijn eigen tijdsinterval en verschillende werkzaamheden. De bevindingen van het preventief onderhoudswerk wordt vastgelegd en beoordeeld door de assetcoördinator. De werkzaamheden die uit de beoordeling komen worden begroot en ingepland. Het doel van de preventieve onderhoudswerkzaamheden is om beter grip te krijgen op de asset, minder (ver)storingen en een beter planmatige inzet van middelen en personeel. Voor de handbediende assets (vooral stuwen en inlaten, ruim 10.000 stuks) is de conditie bekend. Op basis van de conditie plannen we vervangingsopdrachten in.

Financiën in de begroting actieve kunstwerken

bedragen x € 1.000

Type onderhoud	Begroting 2025
Civiel, elektrotechnisch en werktuigbouwkundig onderhoud en veiligheidsvoorzieningen	€ 9.708
Totaal	€ 9.708

Waterlopen & passieve kunstwerken

Het doel van de instandhouding van waterlopen en passieve kunstwerken is het borgen van de waterstaatkundige functie: de instandhouding zorgt ervoor dat we verschillende maatschappelijke functies goed en veilig kunnen bedienen, met aanvaardbare risico's en kostenniveaus.

Beleidskader

Waterbeheerplan (WPB)

Coalitieakkoord

Nota peilbeheer, peilbesluiten

Beschikbaarheid / kwaliteitsnormen

De normen voor beschikbaarheid komen uit de peilbesluiten die bestuurlijk zijn vastgesteld. De hydrologische uitgangspunten vertalen we naar een capaciteitsnorm voor afvoer van water uit peilgebieden via gemalen naar de boezem. Hierbij houden we rekening met de wateraanvoer, het verhard gebied, de functie en de grondsoort. Zo wordt een gemealcapaciteit bepaald. De ontwerp levensduur van gemalen is op basis van vakmanschap bepaald.

Duikers	Via inspectie van rayonbeheer komt er een signaal, waarna we besluiten tot reparatie of vervanging.
Dammen	Via inspectie van rayonbeheer komt er een signaal, waarna we besluiten tot reparatie of vervanging.
Sifons	Er zijn nog geen kwaliteitsnormen vastgesteld. De programmatische aanpak wordt in 2024 opgesteld.
Beschoeiingen	Er zijn nog geen kwaliteitsnormen vastgesteld. Er is nog geen inzicht in eigendom en beheer- en onderhoudsplicht van de beschoeiingen.
Hoofdwateren	Jaarlijks cyclisch onderhoud landelijk gebied (laag, basis, hoog) en cyclisch baggeren conform beheer- en onderhoudsplan BOP 2.0 voor verbetering van waterveiligheid, waterkwaliteit en water aan- en afvoer. Jaarlijks cyclisch onderhoud bebouwd gebied overeenkomstig overeenkomsten overdracht stedelijk water.
Achterstallig onderhoud bebouwd gebied	Volgens de overeenkomsten overdracht stedelijk water voeren we achterstallig onderhoud uit op het gebied van baggeren, beschoeiingen en kunstwerken. In de overeenkomsten staat waar het achterstallig onderhoud moet worden uitgevoerd. De gemeente voert het werk uit. Wetterskip Fryslân draagt financieel bij. Na uitvoering komt dit in onderhoud bij Wetterskip Fryslân.
Schouwwateren	Voldoen aan de schouwplicht volgens de onderhoudsverordening.

Areaal kapitaalgoederen waterlopen & passieve kunstwerken

Objecten	Gegevens
Duikers	13.070 stuks
Dammen	16.325 stuks
Sifons	675 stuks
Beschoeiingen	ntb
Hoofdwateren	6.000 (landelijk gebied) en 150 kilometer (bebouwd gebied)
Secundair water bebouwd gebied	550 kilometer
Schouwwateren	12.000 kilometer

Beheer & Onderhoud

Informatiemanagement	Onze waterstaatswerken staan in de legger, beschoeiingen zijn geen waterstaatswerken en staan niet in de legger en zijn niet in beeld.
Beheerplannen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voor dammen en duikers werken we met het vakmanschap van onze rayonbeheerders. Zij constateren in het veld wanneer er reparaties of vervangingen nodig zijn. 2. Voor het onderhoud van de hoofdwatgangen hebben wij een beheer- en onderhoudsplan. 3. De uitvoering van de watgangen in bebouwd gebied wordt uitgevoerd conform de overeenkomsten overdracht stedelijk water. 4. Voor de sifons werken we aan een beheersplan. 5. Voor de beschoeiingen is nog geen beheerplan beschikbaar.
Geef aan hoe de beheersplannen tot een (materieel) goede inschatting van de lasten in de jaarrekening en/of begroting leiden? En hoe wordt dit intern gemonitord?	Het budget voor gedifferentieerd onderhoud hoofdwatgangen is afgestemd op het beheerregime. Het budget voor het onderhoud aan de watgangen in bebouwd gebied is conform de afspraken in de overeenkomsten overdracht stedelijk water. Onderhoud aan de overige assets zijn financieel gelimiteerd.

Financiën in de begroting waterlopen en passieve kunstwerken

bedragen x € 1.000

Type onderhoud	Begroting 2025
Civiel onderhoud (passieve kunstwerken + sifons)	€ 2.469
Gedifferentieerd onderhoud hoofdwatgangen (inclusief beschoeiingen)	€ 7.381
Onderhoud waterlopen bebouwd gebied	€ 3.882
Baggeren	€ 4.308
Baggeren achterstallig onderhoud	€ 200

Waterkeringen en bijbehorende kunstwerken

De primaire en secundaire keringen

De primaire en secundaire keringen beschermen ons tegen hoogwater op het IJsselmeer, de Waddenzee en het Lauwersmeer.

Beleidskader

Sinds 2017 gelden er nieuwe veiligheidsnormen voor dijken, dammen en duinen. Deze staan in het Deltaprogramma. Tot en met 2050 hebben de waterschappen en Rijkswaterstaat de tijd om de dijken en duinen te versterken.

Zorgplicht primaire keringen
Coalitieakkoord
Beleidsregels legger
Ambysje Bioferskaat

Kwaliteitsnormen

Sinds 2017 gelden er nieuwe veiligheidsnormen voor dijken, dammen en duinen. Deze staan in het Deltaprogramma. Tot en met 2050 hebben de waterschappen en Rijkswaterstaat de tijd om de dijken en duinen te versterken.

Areaal kapitaalgoederen primaire keringen

Objecten	Gegevens
Primaire keringen	
<ul style="list-style-type: none"> IJsselmeerkering Waddenzeekering Zandige keringen eilanden (momenteel alleen Schiermonnikoog) Harde keringen eilanden	62,1 kilometer 75,9 kilometer 9,2 kilometer 34,4 kilometer
Secundaire keringen	60,3 kilometer
Overige waterkeringen	

Beheer & Onderhoud

Informatiemanagement

De volgende programma's en applicaties worden gebruikt:

- Inspectieapp primaire keringen voor de inspecties.
- Maximo voor het onderhoud.
- Erpx voor de financiële afhandeling van facturen en bestellingen.
- Verschillende geoweb omgevingen voor de legger en het beheer register.
- Assetdossiers voor procesgegevens.
- Zaaksysteem voor aanvragen en vergunningen.
- P8 voor de pachtcontracten op de dijk.
- Zorgplicht dashboard voor overzicht in de zorgplicht activiteiten.
- Daarnaast nog verscheidene maatwerk oplossingen voor zaken die niet binnen de systemen te vatten zijn.

Beheerplannen

Er is een beheer-, onderhoud-, en inspectieplan waarin staat binnen welke kaders we werken, welke beheer- en onderhoudsvormen we toepassen en hoe we het onderhoud en de inspecties planmatig hebben vormgegeven.

Geef aan hoe de beheerplannen tot een (materieel) goede inschatting van de lasten in de jaarrekening en/of begroting leiden? En hoe wordt dit intern gemonitord?

Op basis van de beheerplannen worden inspecties uitgevoerd op de dijk. De schades die in het veld geconstateerd worden, herstellen we voor de start van het stormseizoen. Vooraf maken we per onderhoudspost een inschatting van de benodigde budgetten. Deze monitoren we gedurende het jaar.

Financiën in de begroting primaire keringen

bedragen x € 1.000

Type onderhoud	Begroting in €
Beheer en onderhoud primaire waterkeringen onderverdeeld in de volgende posten: - Beheer zeedijken - Onderhoud zeedijken - Onderhoud grasmat - Onderhoud vloedmerk - Onderhoud verharde glooiingen - Onderhoud zomerkade/kapwerk - Onderhoud dijkmeubilair - Onderhoud dijkvaart/beschoeiingen - Onderhoud wegen/opritten	5.100
Dijk bewaking en calamiteiten bestrijding	100
Totaal	5.200

Regionale en lokale keringen

De Regionale- en Overige- of Lokale waterkeringen zijn waterstaatskundige objecten die liggen langs de Friese boezem, overige boezemsystemen of in de beekdalen. Zij zijn bepalend voor de inrichting van de boezemsystemen en beschermen de poldergebieden tegen wateroverlast. De boezemsystemen functioneren ook als waterbuffer. Langs deze waterkeringen liggen op verschillende plaatsen ook natuurvriendelijke zones ter ondersteuning van de ecologische waterkwaliteit. Samen met de RWK en LWK maken zij een onderdeel uit van de waterstaatskundige inrichting van onze boezemsystemen. Een deel van de Friese wateren heeft ook een functie als vaarweg. Wetterskip Fryslân beheert de vaarwegklassen E en F .

Beleidskader

Wet- en regelgeving: de provincies Groningen en Fryslân zijn Toezichthouder op de taken van het waterschap. In de provinciale Omgevingsverordening zijn de Regionale waterkeringen (RWK) benoemd en genormeerd. De provincies Groningen en Fryslân dragen het waterschap op om deze RWK te beheren en onderhouden volgens de gestelde normering. De Lokale waterkeringen (LWK) zijn niet door de provincie aangewezen en genormeerd. Wetterskip Fryslân heeft in een eigen beleidsstuk vastgesteld dat de hoogte van de LWK op basis van de Algemene Hoogte Nederland (AHN) gegevens van 2014, in stand gehouden moet worden.

Kwaliteitsnormen

Conform de provinciale verordeningen beoordelen we elke 6 jaar de RWK op hoogte en stabiliteit. Als de RWK of delen daarvan niet meer voldoen dan leidt dit tot een nieuwe opgave voor de instandhouding van deze keringen.

Areaal kapitaalgoederen regionale en lokale keringen

Objecten	
----------	--

Regionale keringen	3443 kilometer
Lokale keringen	713 kilometer
Beschoeiing in boezemsystemen langs Vaarwegen	380 kilometer
Beschoeiing in boezemsystemen overig	650 kilometer
Natuurvriendelijke zones	324 kilometer

Beheer & Onderhoud

<p>Informatiemanagement</p>	<p>Door te werken aan een betere informatievoorziening werkt de Assetgroep Boezem aan het vergroten van de voorspelbaarheid van de jaarlijkse Instandhoudingsopgave. Voor de RWK en LWK splitsen we hiervoor het areaal op in dijkvakken. Elk dijkvak is een afzonderlijke asset met een specifieke opbouw.</p> <p>Een totale dijkkring rond een polder kan voor een deel zijn voorzien van een zachte oever of van een harde oeverconstructie of er ligt wel of geen teensloot langs het binnentalud van de waterkering. Op basis van deze opdeling is het toekomstig onderhoud in de tijd en in termen van kosten en risico beter in te plannen. De voorspelbaarheid van het werk en de benodigde budgetten nemen hierdoor toe.</p> <p>Het areaal aan harde oeverconstructies komt expliciet in het Beheerregister.</p> <p>Het areaal Lokale waterkeringen is divers. Daarom is er behoefte aan een herziening van het beleid en een nadere duiding en onderverdeling naar afzonderlijke assets.</p> <p>Tijdens de dagelijkse werkzaamheden constateren we afwijkingen tussen de aangetroffen werkelijke inrichting en hetgeen we op de GIS-informatie aantreffen. Via jaarlijkse leggerwijzingen voeren we de correcties door en werken we continue om de data op orde te krijgen en te houden.</p>
<p>Beheerplannen</p>	<p>Voor het areaal van de E- en F-Vaarwegen en van de Oevers langs Vaarwegen dienen we nog een Beheerplan op te stellen. De bestaande Beheerplannen voor de RWK en LWK dienen we te herzien nadat de opsplitsing in dijkvakken heeft plaatsgevonden en er een betere decompositie is van het totale areaal.</p>
<p>Geef aan hoe de beheerplannen tot een (materieel) goede inschatting van de lasten in de jaarrekening en/of begroting leiden? En hoe wordt dit intern gemonitord?</p>	<p>De RWK, LWK en de NVZ-onderdelen worden jaarlijks geïnspecteerd. Op basis van de inspectieresultaten stellen we vast welk onderhoud noodzakelijk is voor de instandhouding van de assets of assetonderdelen.</p> <p>Van het areaal aan oeverconstructies met een levensduur van minder dan 10 jaar doen we elke 5 jaar een technische opname gedaan. Het areaal met een rest-levensduur kleiner dan 5 jaar wordt vervolgens geprogrammeerd.</p> <p>Het totale areaal van de RWK moet iedere 6 jaar worden beoordeeld op hoogte en stabiliteit. De resultaten hiervan zijn de basis voor de programmering van grootschalige renovaties van de waterkeringen.</p>
<p>Aandachtspunten</p>	<p>Door een integrale afstemming met de resultaten van de technische opname van de oeverconstructies die in beheer zijn bij Wetterskip Fryslân of bij een andere Friese overheid kunnen we grotere herstelwerkzaamheden beter op elkaar afstemmen. Het op diepte houden van de E- en F-Vaarwegen voert het baggerteam uit.</p>

Financiën in de begroting regionale en lokale keringen

bedragen x € 1.000

Type onderhoud	Begroting 2025
Inspectie en Onderhoud RWK -jaarlijks	1.000
Inspectie en Onderhoud LWK -jaarlijks	200
Onderhoud Rietoevers RWK/LWK -jaarlijks	200
Inspectie en Onderhoud NVZ -jaarlijks	500
Technische Beoordeling Oeverconstructies (2025)	500
(Beoordeling RWK)	100
Ophogen te lage waterkeringen (Herstelprogramma, jaarlijks voor 2025/2026/2027)	2.000
Baggeren E- en F-vaarwegen -jaarlijks	200
Vervanging Oeverconstructies Vaarwegen -jaarlijks (groeit naar 1300)	900
Totaal	5.600

Zuiveringstechnische werken

De rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's), rioolgemalen (rg's) en slibontwateringsinstallatie (soil)

De rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's), rioolgemalen (rg's) en slibontwateringsinstallatie (soi) zijn assets ten dienste van het maatschappelijk doel "bescherming van volksgezondheid en milieu".

Bij de rwzi's ligt de focus op zuiveren (effluentnormen), bij de rioolgemalen op afvoer van afvalwater (afnameverplichting) en bij de soi op ontwateren. Deze keten van assets zorgt voor zuivering van afvalwater afkomstig uit de rioolstelsels van gemeenten en brengt het gezuiverde afvalwater terug in het oppervlaktewater.

Beleidskader

Zuivering van stedelijk afvalwater gebracht in een openbaar vuilwaterriool gebeurt in een zuiveringsinstallatie onder de zorg van het waterschap, dat geregeld is in de Waterwet art. 3.4.

De voorschriften voor het lozen vanuit rwzi's (onder meer de normen voor het effluent) staan in het Activiteitenbesluit Milieubeheer par. 3.1.4a art. 3.5e t/m 3.55 en in de Activiteitenregeling par. 3.1.2. art. 3.49a tot en met 3.4 gd.

Het bestuur van Wetterskip Fryslân heeft een Beleids- en Beheernota Zuiveren vastgesteld met de opgaven bóven normaal beheer en instandhouding. Het gaat onder meer om eigen beleid om de last van stikstof en fosfaat extra terug te brengen, dus onder de wettelijke norm.

De lozingseisen voor de rwzi's liggen vast in vergunningen. Wetterskip Fryslân is ISO-gecertificeerd voor het transport en zuiveren van afvalwater en het verwerken van het zuiverings-slib volgens NEN-EN-ISO 14001 (milieuzorgsysteem). Voor de rioolgemalen is de afnameverplichting vastgelegd in overeenkomsten met gemeenten.

Het energiebeleid vormt het uitgangspunt voor investeringsbeslissingen waarbij een elektriciteitsvraag aan de orde is.

Kwaliteitsnormen

De assetgroep waterketen heeft een volwassenheidsscore van 3,4. De normen die hierboven zijn genoemd vormen de basis voor de score van deze assetgroep. Dit getal zegt enkel iets over de volwassenheid binnen de waterketen.

We hebben een milieu certificering voor transport, zuiveren en slibverwerking (ISO 14001). Dat betekent dat het overgrote deel van de processen is beschreven en periodiek door de TÜV wordt geauditeerd.

Areaal kapitaalgoederen zuiveringstechnische werken

Objecten	
Persleidingen in beheer en onderhoud WF	826 kilometer
Persleidingen in beheer en onderhoud gemeentes	23 kilometer
Rioolgemalen	275 stuks afnamecapaciteit: 42.500 m ³ per uur
Rwzi's	27 stuks ontwerpcapaciteit: 1,3 miljoen VE (TZV-150)
Slibontwateringsinstallatie	1 slibontwateringsinstallatie

Beheer & Onderhoud

Informatiemanagement	Het uitvoeren van de instandhouding valt en staat met correcte informatie. We hebben aandacht voor "data op orde", zodat er bij aanvang of tijdens werkzaamheden de informatie volledig en up-to-date is.
Beheerplannen	De beheerplannen worden uitgevoerd in de vorm van een instandhoudingcyclus. De cyclus 'In stand houden van rwzi's, rioolgemalen, persleidingen en slibontwatering' vormt de kapstok voor het beheer- en onderhoudsplan. Hierbij werken we volgens het plan, do, check, act-principe.
Geef aan hoe de beheerplannen tot een (materieel) goede inschatting van de lasten in de jaarrekening en/of begroting leiden? En hoe wordt dit intern gemonitord?	Alle assets binnen de waterketen hebben een preventief onderhoudsschema. Ieder met zijn eigen tijdsinterval, maar ook met verschillende werkzaamheden. De bevindingen van het preventief onderhoudswerk leggen we vast. Assetbeheer beoordeelt de uitkomsten. De werkzaamheden die uit de beoordeling komen worden vervolgens begroot en ingepland. Het doel van het preventieve onderhoud is om minder storingen te hebben en de inzet van middelen en personeel beter te plannen.

Financiën in de begroting zuiveringstechnische werken

bedragen x € 1.000

Type onderhoud	Begroting 2025
Transportstelsel	2.350
Rwzi's	5.800
Meetapparatuur	460
SOI	560
Totaal	9.170

Paragraaf bedrijfsvoering

Beleidsvoornemens ten aanzien van de bedrijfsvoering

Rechtmatigheidsverantwoording

Ons waterschap moet bij de uitvoering van onze taken handelen volgens wettelijke richtlijnen. Het gaat hierbij om de rechtmatigheid van beheershandelingen die tot financiële transacties leiden. Deze financiële transacties verantwoorden we in de jaarrekening. Daarbij worden via interne controle de verordeningen op juistheid van handelen en rechtmatige totstandkoming getoetst. De kaders en belangrijkste activiteiten op het gebied van rechtmatigheid zijn vastgelegd in het integraal financieel beleid en het controleplan Verbijzonderde Interne Controle (VIC). Het beleid biedt aanknopingspunten om de interne beheersing verder te ontwikkelen. Het dagelijks bestuur moet met ingang van het verslagjaar 2025 een rechtmatigheidsverantwoording opnemen in de jaarrekening. De invoering hiervan in de organisatie wordt stapsgewijs aangepakt.

Met ingang van 2025 wordt de invulling van de accountantscontrole gewijzigd. Het dagelijks bestuur legt met ingang van het verslagjaar 2025 verantwoording af over de financiële rechtmatigheid. In de rechtmatigheidsverantwoording geeft het dagelijks bestuur aan dat het waterschap bij alle (financiële) beheershandelingen en transacties de wet- en regelgeving naleeft. Om dit te waarborgen moet gesteund worden op een adequaat functionerend systeem van interne beheersing en -controle. De rechtmatigheidsverantwoording valt, als onderdeel van de jaarrekening, onder het getrouwheidsoordeel van de accountant.

Financiële rechtmatigheid

Onder financiële rechtmatigheid wordt verstaan het voldoen aan wet- en regelgeving bij het uitvoeren van financiële beheershandelingen. Dus bij die handelingen waaruit financiële gevolgen voortkomen die als baten, lasten en/of balansmutaties in de jaarrekening verantwoord dienen te worden.

Het kader van de (financiële) rechtmatigheidsverantwoording bestaat uit de volgende criteria:

- begrotingscriterium
- voorwaardencriterium
- misbruik en oneigenlijk gebruik (M&O)

In 2025 gaan we aan de slag om onze processen en systemen zo in te richten dat we over 2025 (en volgende jaren) voldoende inzicht en grip hebben op de rechtmatigheid van onze financiële handelingen.

Maatregelen die wij nemen om afwijkingen van de financiële rechtmatigheid te voorkomen

In 2024 zijn de lokale regelgeving en beleid in lijn gebracht met de landelijke wetgeving die per 1-1-2025 van kracht is. In 2025 gaan we onze processen en systemen inrichten en bijstellen in lijn met de nieuwe wet- en regelgeving. In ons controleplan Verbijzonderde Interne Controle (VIC) beschrijven we welke controles we uitvoeren en hoe we vroegtijdig onrechtmatigheden kunnen identificeren en ondervangen. We stemmen ons beleid en onze processen af met onze accountant en laten deze toetsen om vast te stellen of we op goede weg zijn.

Via de voortgangsrapportages houden we het algemeen bestuur op de hoogte.

Verbonden partijen

Wij hebben een aantal taken ondergebracht in samenwerkingsverbanden waarin meerdere waterschappen en/of andere instellingen participeren. Het gaat hier om deelnemingen in vennootschappen, gemeenschappelijke regelingen en stichtingen. De samenwerkingsvormen duiden we aan met het begrip 'verbonden partijen'. Hieronder verstaan we een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin het waterschap een bestuurlijk en een financieel belang heeft.

Met bestuurlijk belang bedoelen we: het waterschap heeft zeggenschap door vertegenwoordiging in het bestuur of door stemrecht.

Onder financieel belang verstaan we: het bedrag dat ter beschikking is gesteld en dat niet verhaalbaar is of waarvoor aansprakelijkheid bestaat als de verbonden partij failliet gaat of haar verplichtingen niet nakomt.

Visie op verbonden partijen

We werken op vele manieren samen met andere organisaties. We verwachten op deze manier meer rendement voor onszelf en de Mienskip te behalen. Eén van deze samenwerkingsvormen is het deelnemen aan verbonden partijen. Deze vorm van samenwerking vraagt om een goede balans van bevoegdheden, verantwoordelijkheden en verantwoording.

Wanneer de vraag opkomt of het wenselijk is een samenwerking aan te gaan, om op deze manier een taak van het waterschap op afstand te organiseren, vraagt dit een goede afweging.

Onderstaande uitgangspunten zijn van toepassing bij het maken van een afweging over het al dan niet toetreden tot een verbonden partij en de inrichting ervan:

1. Er worden alleen activiteiten overgedragen aan een verbonden partij als deze zich hiervoor lenen.
2. Voor samenwerking in een verbonden partij wordt de best passende bestuurlijke, organisatorische en juridische vorm gekozen. De keuze tussen een publiek- of privaatrechtelijke samenwerking wordt per geval gemaakt. Er wordt gekozen voor een samenwerkingsvorm die zo eenvoudig mogelijk is.
3. Bij besluitvorming over samenwerking in een verbonden partij wordt naast een voorstel voor de rechtsvorm, ook aandacht besteed aan risico's en beheersmaatregelen, governance, informatievoorziening en evaluatiemomenten en een exit-strategie.

Zeggenschap

Het waterschap kan invloed uitoefenen met:

- het besturen van stichtingen en gemeenschappelijke regelingen
- een vergadering van aandeelhouders
- een raad van commissarissen
- toezicht

Sinds 1 juli 2022 is de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) gewijzigd. Deze wijziging heeft als doel om de positie, de besluitvorming en de controlerende rol van het waterschap te versterken.

Wij wenden onze invloed aan als het gaat om sturing op onder andere financiën, risico's en toekomstvisie. Het zijn vormen van verlengd lokaal bestuur. Hierdoor is de directe invloed per definitie beperkt. Bij een meerderheid voor een voorstel zal de minderheid zich moeten schikken. De democratische controle op de verbonden partijen ligt bij het algemeen bestuur. Leden van het dagelijks bestuur die deel uitmaken van een bestuur van een verbonden partij, leggen verantwoording af aan het algemeen bestuur.

Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV, Leeuwarden

Rechtsvorm	Besloten vennootschap (B.V.)
Deelnemende partijen	Wetterskip Fryslân (100%)
Doel verbonden partij (openbaar belang)	De activiteiten van de holding bestaan met name uit het deelnemen in, zich financieel interesseren in, toezicht uitoefenen op en het bestuur voeren uitsluitend voor andere ondernemingen en vennootschappen met bepaalde doelen. De holding neemt voor 50% deel in de voorzuivering afvalwater Workum V.O.F.; 50% in Grienskip B.V.; 33,3% in de Ballumerbocht Ameland B.V. en 50% in Nij Hiddum-Houw.
Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Toezicht uitoefenen op het bestuur van de dochter ondernemingen van Wetterskip Fryslân Deelnemingen B.V.
Prestaties	Zie toelichting bij de voorzuivering Workum V.O.F. , Grienskip B.V., Ballumerbocht Ameland B.V. en Nij Hiddum-Houw.

Financiële situatie verbonden partij	Per 31-12-2022 bedraagt het Enkelvoudig eigen vermogen € 692.935 Enkelvoudig vreemd vermogen € 9.661 Enkelvoudig resultaat na belasting € 113.350
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	De directie bestaat uit de secretaris-directeur en de adjunct-secretaris directeur. Zij leggen verantwoording af aan het dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân.
Financieel belang Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân is 100% aandeelhouder van Wetterskip Deelnemingen B.V.
Risico's	Zie toelichting bij de voorzuivering Workum V.O.F., Grienskip B.V., Ballumerbocht B.V. en Nij Hiddum-Houw
Exit strategie	n.v.t.
Ontwikkelingen/bijzonderheden	Op 15 februari 2022 stelde het algemeen bestuur het beleidskader verbonden partijen vast op basis waarvan de afweging kan worden gemaakt om wel of niet samen te werken via een verbonden partij. Hetzij via een privaatrechtelijke deelneming, een publiekrechtelijke samenwerking via een gemeenschappelijke regeling of een publieke private samenwerking.

Voorzuivering Zuivelafvalwater Workum V.O.F., Leeuwarden

Rechtsvorm	Vennootschap onder Firma
Deelnemende partijen	Wetterskip Fryslân Deelnemingen B.V. Friesland Campina
Doel verbonden partij (openbaar belang)	Een duurzame en doelmatige werking van de waterketen
Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Een doelmatige werking van rwzi Workum
Prestaties	Het komende jaar stellen we een meerjaren investeringsbegroting op. Hiermee willen we ook voor de komende jaren duidelijk krijgen welke investeringen noodzakelijk zijn voor een toekomstbestendige VZW (Voorzuivering Zuivelafvalwater Workum).

Financiële situatie verbonden partij	Per 31-12-2023 bedraagt het Eigen vermogen € 910.000 Vreemd vermogen € 660.000 (netto) begrotingstotaal € 1.300.000
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	De dijkgraaf is bestuurlijk betrokken vanuit ons waterschap en de directie vanuit Wetterskip Fryslân Deelnemingen B.V.
Financieel belang Wetterskip Fryslân	<i>Wat is de omvang van het financiële belang van Wetterskip Fryslân?</i> <i>Wat is ons aandeel in begroting verbonden partij (relatief en absoluut). Hoe groot is ons aandelenbelang, wat betaalt of ontvangt Wetterskip Fryslân jaarlijks</i> belastingopbrengsten jaarlijks € 280.000 het financieel belang van Wetterskip is 50% van het eigen vermogen van de voorzuivering.
Risico's	Als de VZW de operationele doelen niet haalt heeft dit mogelijk gevolgen voor de doelmatige werking van rwzi Workum en daarmee op de lozingen van de rwzi op het oppervlaktewater. Het niet functioneren van de samenwerking kan leiden tot milieuschade en hogere kosten voor de bedrijfsvoering van de eigen rwzi. Beëindiging van de samenwerking geeft op langere termijn een extra investeringsopgave voor één van beide deelnemers en kan afhaken/verlies van belastingopbrengsten van een grote lozer met zich meebrengen.
Exit strategie	Er zijn in de oprichtingsovereenkomst afspraken gemaakt over ontbindingsvoorwaarden.
Ontwikkelingen/bijzonderheden	De VZW gaat onderzoeken welke stappen het kan nemen om op termijn energie en klimaatneutraal te worden.

Grienskip BV, Leeuwarden

Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Deelnemende partijen	Caparis NV, Empatec NV, Wetterskip Fryslân Deelnemingen B.V.
Doel verbonden partij (openbaar belang)	Het bevorderen van arbeidsparticipatie voor mensen met achterstand op de arbeidsmarkt.
Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Doel is het uitvoeren van groenonderhoud in het beheergebied van Wetterskip Fryslân en invulling geven aan de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de organisatie door dit werk te laten verrichten door mensen met achterstand op de arbeidsmarkt.

Prestaties	Het jaarlijks conform dienstverleningsovereenkomst uitvoeren van het groen onderhoud, de distelbestrijding en exoten bestrijding in het beheergebied van Wetterskip Fryslân.
Financiële situatie verbonden partij	Per 31-12-2023 bedraagt het Eigen vermogen € 270.600 (kort) vreemd vermogen € 554.500 Begrotingstotaal € 2.026.500
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	De secretaris-directeur en de adjunct-directeur zijn als bestuurder van Wetterskip Fryslân Deelnemingen B.V. betrokken. Deelnemingen B.V. bezit een meerderheidsaandeel van 52% en heeft daarmee invloed op de BV
Financieel belang Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân Deelnemingen B.V. bezit 52% van de aandelen van de B.V. Winst en verlies wordt jaarlijks op basis van het aandelenpercentage betaald of doorbelast aan de deelnemende partijen.
Risico's	Er bestaat een beperkt operationeel risico voor Wetterskip Fryslân als Grienskip het groenonderhoud niet conform afspraken uitvoert. Wetterskip Fryslân is daarnaast mede risicodragers voor mogelijke verliezen van de onderneming.
Exit strategie	Er zijn in de oprichtingsakte afspraken gemaakt over ontbindingsvoorwaarden.
Ontwikkelingen/bijzonderheden	Grienskip gaat de mogelijke samenwerking met andere overheidspartijen onderzoeken.

Energiepark Ballumerbocht BV

Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Deelnemende partijen	Gemeente Ameland, Ameland Energie Coöperatie en Wetterskip Fryslân Deelnemingen B.V.
Doel verbonden partij (openbaar belang)	Het realiseren van een slim en toekomstbestendig energiesysteem voor Ameland.
Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Wetterskip Fryslân wil met de deelname de energie voor de waterschapstaken op Ameland duurzaam opwekken.
Prestaties	Er dient voor het aantrekken van het vreemd vermogen een sluitende businesscase te zijn.

Financiële situatie verbonden partij	Het door Wetterskip Fryslân ingebrachte vermogen, door een kapitaalstoring voor de aandelen, bedraagt € 100.000. Er is op dit moment nog geen vreemd vermogen aangetrokken voor de realisatie van het energiepark.
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	Namens Wetterskip Fryslân zijn de secretaris-directeur en de adjunct-directeur als bestuurder van Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV betrokken.
Financieel belang Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân heeft met een kapitaalstoring van € 100.000 een belang van 33,3% in de onderneming.
Risico's	In de realisatie van het project zijn er risico's op het gebied van vergunningen, technische problemen en netcongestie problematiek. In de uitvoeringsfase en de exploitatiefase van het park zijn we mede risicodragers van de B.V.
Exit strategie	In de oprichtingsakte zijn ontbindingsvoorwaarden opgesteld voor de deelnemende partijen.
Ontwikkelingen/bijzonderheden	Indien Wetterskip Fryslân samen met de Gemeente Ameland garant staan, kan de B.V. onder gunstigere voorwaarden vreemd vermogen aantrekken.

Nij Hiddum-Houw

Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Deelnemende partijen	Gemeente Súdwest-Fryslân en Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV
Doel verbonden partij (openbaar belang)	Het opwekken en verkopen van groene stroom
Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Wetterskip Fryslân wil met de deelname de energie voor de waterschapstaken op duurzaam opwekken en daarmee voldoen aan de ambitie om in 2030 klimaat neutraal te zijn.
Prestaties	Opwekken van groene stroom
Financiële situatie verbonden partij	Het door Wetterskip Fryslân ingebrachte vermogen, door een kapitaalstoring voor de aandelen, bedraagt € 4.792.715. Tevens heeft de BV een langlopende lening bij de NWB voor een nominaal bedrag van € 27 miljoen waar de beide aandeelhouders garant staan.

Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	Namens Wetterskip Fryslân zijn de secretaris directeur en de adjunct directeur als bestuurder van Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV betrokken.
Financieel belang Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân heeft Wetterskip Deelnemingen een lening verstrekt voor € 4.792.715 zodat zij 50% van de aandelen kon verwerven. Het financieel belang loopt via WF Deelnemingen BV.
Risico's	Door sterk wisselende stroomprijzen kunnen de opbrengsten fluctueren en daarmee kan de dividendopbrengst per jaar wisselen.
Exit strategie	In de overeenkomsten zijn voorwaarden opgesteld voor de deelnemende partijen onder welke condities de aandelen kunnen worden verkocht.
Ontwikkelingen/bijzonderheden	

Het Noordelijk Belastingkantoor, Haren

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Deelnemende partijen	Wetterskip Fryslân, Waterschap Noorderzijlvest, Waterschap Hunze en Aa's en gemeente Groningen
Doel verbonden partij (openbaar belang)	Het Noordelijk Belastingkantoor wil door de bundeling van kennis en tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten de lokale overheden vernieuwend en efficiënt ondersteunen bij de uitvoering van hun belastingtaken, nu en in de toekomst.
Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Wetterskip Fryslân is uit overwegingen van kwaliteit, continuïteit en efficiency toegetreden tot de Gemeenschappelijke Regeling. Het Noordelijk Belastingkantoor verzorgt voor de deelnemers de heffing en invordering van de waterschapsbelasting en gemeentelijke belastingen. Dit specialistische werk kan beter vanuit een gespecialiseerde organisatie plaatsvinden.
Prestaties	De op te leveren producten en prestaties zijn vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA). Deze SLA is in 2022 herzien en deze gewijzigde SLA is op 1 januari 2023 in werking getreden.
Financiële situatie verbonden partij	Per 31-12-2022 bedraagt het Eigen vermogen € 70.000 (Kort) vreemd vermogen € 6.083.302 Begrotingstotaal € 14.832.000

Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	Een lid van het dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân heeft zitting in het bestuur. Elke deelnemer heeft één afgevaardigde in het bestuur met een gelijke stem.
Financieel belang Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân betaalde in 2022 een bedrag van € 3.923.000. Dit is 26,4% van de totale exploitatiekosten van het Noordelijk Belastingkantoor.
Risico's	Als de doelen niet worden gehaald worden er geen aanslagen verzonden en ingevorderd. Dit betekent dat Wetterskip Fryslân geen financiële middelen ontvangt. Omdat het waterschap voor de inkomsten bijna 100% afhankelijk is van de waterschapsbelastingen belooft het financieel risico de begrote opbrengst belastingen. Voor 2023 is de netto belastingopbrengst geraamd op een bedrag van € 164 miljoen. Als het waterschap geen geld ontvangt kan de uitvoering van de wettelijke taken in het geding komen. Dit kan in het uiterste geval leiden tot schadeclaims in verband met wateroverlast-/tekort en lozing van ongezuiverd water.
Exit strategie	De regeling is met ingang van 1 januari 2018 in werking getreden en is voor onbepaalde tijd getroffen. Gedurende vijf jaar na de datum van toetreding tot de regeling is uittreding niet mogelijk.
Ontwikkelingen/bijzonderheden	Door het Noordelijk Belastingkantoor is actief bezig om de diensten op het gebied van belastingen voor steeds meer gemeenten uit te voeren. Door deze uitbreiding worden de vaste kosten verdeeld over meer overheden waardoor de kosten per deelnemer dalen.

Het Waterschapshuis, Amersfoort

Rechtsvorm	Publieke rechtspersoon
Deelnemende partijen	Alle waterschappen, Rijkswaterstaat, provincies.
Doel verbonden partij (openbaar belang)	Het Waterschapshuis (hWh) is een gemeenschappelijke regeling waarin de waterschappen een deel van hun activiteiten voor de gegevenshuishouding en informatievoorziening hebben samengebracht. Binnen het Waterschapshuis zijn twee afzonderlijke onderdelen opgezet waarin de collectieve en facultatieve taken zijn ondergebracht.
Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Het Waterschapshuis bevordert dat waterschappen samenwerken aan het datagedreven waterschap van de toekomst om gezamenlijk voordeel te behalen. Hij vervult de wensen van waterschappen, inventariseert of er samenwerking mogelijk is en vindt oplossingen voor problemen.

Prestaties	De te leveren prestaties door hWh worden vastgelegd in een DVO (dienstverleningsovereenkomst). Per dienst/prestatie wordt een DVO opgesteld en deze wordt ter begroting gebracht.
Financiële situatie verbonden partij	Per 31-12-2023 bedraagt het Eigen vermogen: € 0 Vreemd vermogen: € 196.399 (Netto) begrotingstotaal : € 37.801.805 (geactualiseerde begroting 2024)
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	Frank Jorna is lid van het algemeen bestuur. Hij heeft daar 1 stem van de in totaal 21 stemmen. Hij kan daarmee invloed uitoefenen op de begroting en het algemeen te voeren beleid van hWh.
Financieel belang Wetterskip Fryslân	Financiële belang van Wetterskip Fryslân: € 1.556.000 begroot in begroting 2023. Relatief aandeel Wetterskip Fryslân in begroting hWh: 4,74% Absoluut aandeel Wetterskip Fryslân in begroting hWh: € 1.556.000
Risico's	Wetterskip Fryslân loopt een beperkt risico op het moment dat hWh zijn doelen niet behaalt. Sturing op het behalen van de doelen is geregeld via de reguliere P&C-cyclus. Daar waar het behalen van doelstellingen financieel uit de pas loopt, loopt Wetterskip Fryslân het risico dat er geen dekking is in de eigen begroting. Dit risico wordt beperkt, omdat de P&C-cyclus hWh is afgestemd op de interne P&C-cyclus bij Wetterskip Fryslân.
Exit strategie	In de vastgestelde gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis, d.d. 1-4-2017, is in artikel 45 vastgelegd op welke wijze een deelnemende partij kan uittreden.
Ontwikkelingen/bijzonderheden	hWh is ingericht als uitvoeringsorganisatie. De toename van complexiteit door andere maatschappelijke verwachtingen, (Europese) wetgeving en bestuurlijke afspraken zorgt voor een andere behoefte richting hWh. Om invulling te geven aan deze nieuwe positie werd gestart met het opstellen van een nieuwe strategienota die werd afgerond in 2023.

Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing, Grou

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Deelnemende partijen	Friese gemeenten, provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân.
Doel verbonden partij (openbaar belang)	De FUMO voert de vergunningverlening, toezicht en handhaving van complexere inrichting uit voor alle Friese gemeenten en de provincie. Daarnaast voert zij de plustaken op het gebied van VTH voor het waterschap uit.

Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Invloed uitoefenen op de indirecte lozingen waarvoor Wetterskip Fryslân geen bevoegd gezag meer is na inwerkingtreding van de Waterwet. Wetterskip Fryslân heeft een groot belang om te voorkomen dat indirecte lozers het zuiveringsproces op een rwzi ontregelen.
Prestaties	Kwalitatief hoogstaand toezicht en handhaving op indirecte lozingen. Verlenen van Omgevingswetvergunningen met daarin opgenomen het overgenomen advies van Wetterskip Fryslân.
Financiële situatie verbonden partij	Per 31-12-2022 bedraagt het Eigen vermogen € 1.235.420 Vreemd vermogen € 3.795.042 Exploitatieomvang € 17.329.022
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	<i>Mw. M. Plantinga is DB-lid bij de FUMO.</i>
Financieel belang Wetterskip Fryslân	<i>Wij betalen jaarlijks € 56.571 voor de dienstverlening van de FUMO ten behoeve van Wetterskip Fryslân.</i>
Risico's	<i>n.v.t.</i>
Exit strategie	<i>n.v.t.</i>
Ontwikkelingen/bijzonderheden	<i>n.v.t.</i>

De Nederlandse Waterschapsbank N.V., Den Haag

Rechtsvorm	Naamloze vennootschap
Deelnemende partijen	De aandeelhouders. 21 waterschappen, 9 provincies en Rijksoverheid.
Doel verbonden partij (openbaar belang)	Verstrekken van financiering in de breedste zin aan overheden en semi-overheden. De Nederlandse Waterschapsbank (NWB Bank) is een bank van en voor de publieke sector met bijzondere aandacht voor water en duurzaamheid. Met de AAA/Aaa-ratings trekken ze op een goedkope en duurzame manier geld aan voor de klanten. Zo blijven de lasten voor burgers laag en de verduurzaming betaalbaar.

Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Vanuit het verleden is het waterschap aandeelhouder geworden. Voor de financiering van de vele investeringen door het waterschap moet geld worden geleend. De Nederlandse Waterschapsbank is hiervoor een zeer geschikte partner waardoor de rentekosten voor Wetterskip Fryslân op een laag niveau kunnen worden gehouden.
Prestaties	Er zijn geen specifieke prestaties met de bank gemaakt.
Financiële situatie verbonden partij	Per 31-12-2022 bedraagt het Eigen vermogen € 1.995.000.000 Vreemd vermogen € 70.964.000.000 Totale inkomsten € 272.000.000
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	Op basis van het aandeelhouderschap is het waterschap gerechtigd om de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering te bezoeken. Hier kan mee worden gestemd over het beleid van de bank.
Financieel belang Wetterskip Fryslân	Het waterschap heeft een belang van ongeveer € 426.500 in de Nederlandse Waterschapsbank, wat overeen komt met een percentage van 4,4% van het totale aandelenkapitaal. Jaarlijks wordt ongeveer een bedrag van € 2,9 miljoen aan dividend ontvangen.
Risico's	Als de Nederlandse Waterschapsbank niet kan voldoen aan de diverse financiële ratio's kan worden besloten om geen dividend uit te keren. Dit zou voor Wetterskip Fryslân een financieel nadeel opleveren.
Exit strategie	Er zijn geen afspraken gemaakt over beëindiging van de deelneming.
Ontwikkelingen/bijzonderheden	Er zijn op dit moment geen ontwikkelingen die invloed hebben op doel en bestaan van de verbonden partij.

Vereniging Waterketen Onderzoek Noord, Glimmen

Rechtsvorm	Vereniging
Deelnemende partijen	Waterschap Noorderzijlvest, Waterschap Hunze en Aa's, Waterbedrijf Groningen, WMD water en Wetterskip Fryslân.
Doel verbonden partij (openbaar belang)	Het bundelen van onderzoeksactiviteiten in de waterketen.

Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Inhoudelijke samenwerking met andere water gerelateerde organisaties in het uitvoeren van waterketen onderzoeken in het noorden van Nederland.
Prestaties	Er zijn geen specifieke prestatie afspraken gemaakt met de vereniging. De onderzoeksresultaten worden intern gedeeld.
Financiële situatie verbonden partij	Per 31-12-2023 bedraagt het Eigen vermogen € 9.600 Vreemd vermogen € 22.500 Het begrotingstotaal € 212.000.
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân is ambtelijk in het bestuur van de vereniging vertegenwoordigd. De portefeuillehouder Waterketen is als DB-lid betrokken.
Financieel belang Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân draagt financieel bij in het lidmaatschap van de vereniging en in de financiering van de uit te voeren onderzoeken.
Risico's	Het risico voor Wetterskip Fryslân in deze verenigingsdeelname is zeer beperkt.
Exit strategie	Er zijn geen afspraken gemaakt over de voorwaarden van beëindiging van het lidmaatschap van de vereniging.
Ontwikkelingen/bijzonderheden	Geen bestuurlijk relevante ontwikkelingen.

Centre of Expertise Watertechnology, Leeuwarden

Rechtsvorm	Het CEW is een stichting zonder winstoogmerk.
Deelnemende partijen	De founding partners zijn: Van Hall Larenstein; NHL Stenden; Wetsus; Vitens; WLN; Wetterskip Fryslân; Well, PBT.
Doel verbonden partij (openbaar belang)	Het Centre of Expertise Water Technology (CEW) is hét kennis- en innovatiecentrum voor toegepast onderzoek en productontwikkeling op het gebied van watertechnologie. Het CEW bundelt expertise van onderwijs, onderzoek, overheden en ondernemingen. Wij zijn uw partner op het gebied van toegepast onderzoek, productontwikkeling en onderzoeksfaciliteiten.
Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Wetterskip Fryslân is als eindgebruiker van technologie afhankelijk van de innovatiekracht die er is bij het MKB-bedrijf. Het MKB wordt hierbij geholpen door het CEW, enerzijds door het onderwijs en de hier opgeleide studenten te verbinden aan het bedrijfsleven. Anderzijds krijgt het MBK toegang tot ontwikkel subsidies via het CEW. Wetterskip Fryslân ondersteunt dit graag.

Prestaties	In 2022 zijn er (mondelinge) afspraken gemaakt met het CEW over het opleiden van net of bijna afgestudeerde zuiveringstechnologen in de dagelijkse praktijk. In 2023 werd de samenwerkingsovereenkomst uit 2012 geactualiseerd tot een nieuwe overeenkomst.
Financiële situatie verbonden partij	Per 31-12-2021 bedraagt het Eigen vermogen € 2.646.967 (Kort) vreemd vermogen € 845.973
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	Bestuurlijke vertegenwoordiging mw. L. Kroon
Financieel belang Wetterskip Fryslân	2012 t/m 2017 € 50.000 per jaar in-kind. De overeenkomst is tot op heden steeds met een jaar verlengd, waarbij de in-kind bijdrage is afgebouwd.
Risico's	geen
Exit strategie	Het contract is sinds 2017 per jaar opzegbaar.
Ontwikkelingen/bijzonderheden	Op dit moment wordt gewerkt aan een nieuwe overeenkomst.

Unie van Waterschappen

GRechtsvorm	Vereniging (overkoepelend)
Deelnemende partijen	Alle 21 waterschappen.
Doel verbonden partij (openbaar belang)	De Unie van Waterschappen vertegenwoordigt de waterschappen in het nationale en internationale speelveld, behartigt de belangen van de waterschappen en stimuleert kennisuitwisseling en samenwerking.
Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Het doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan deze verbonden partij is dat de Unie van Waterschappen als onze koepelorganisatie namens de 21 waterschappen haar belangen behartigt bij de Rijksoverheid en in Europa; door onze krachten als waterschappen te bundelen zijn wij in het nationale en internationale krachtenveld een steviger bestuurslaag.

Prestaties	In zijn algemeenheid behartigt de Unie van Waterschappen de belangen van de waterschappen in Den Haag en Brussel en zorgt zij voor kennis- en ervaringsuitwisseling tussen de waterschappen. De concrete plannen van de Unie van Waterschappen voor een bepaald jaar zijn opgenomen in de begroting, die binnen de vereniging wordt behandeld en uiteindelijk door de Ledenvergadering wordt vastgesteld. De begroting voor het jaar 2022 werd vastgesteld op 8 oktober 2021.
Financiële situatie verbonden partij	Kerncijfers uit de jaarrekening 2022 zijn onder meer: Eigen vermogen € 2.697.666 Vreemd vermogen € 25.275.248 Exploitatie resultaat +/- € 437.044 Voor meer informatie: https://unievanwaterschappen.nl/publicaties/jaarrekening-unie-van-waterschappen-2022/
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	Ieder lid van het dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân is voor zijn/ haar portefeuille betrokken bij werkgroepen van de Unie. De invloed, op bijvoorbeeld de stemverdeling, is voor alle andere 21 leden (waterschappen) gelijk.
Financieel belang Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân betaalde in 2022 € 537.118 contributie. Daarnaast betaalde Wetterskip verschillende bijdragen, onder andere in het kader van de verkiezingen (€ 27.349).
Risico's	Geen
Exit strategie	De statuten van de Unie van Waterschappen bepalen de procedure die een waterschap moet doorlopen om zijn lidmaatschap van de vereniging op te zeggen. Dezelfde statuten bevatten de procedure voor een eventuele ontbinding van de vereniging als geheel.
Ontwikkelingen/bijzonderheden	Bestuurlijk relevant om te weten is welke nieuwe wetgeving er in de pijplijn zit; welke inspanningen en kosten dat voor een waterschap met zich mee zou kunnen brengen; welke mogelijke subsidiestromen er aangeboord kunnen worden; welke issues er spelen in de koepel overleggen tussen de Unie van Waterschappen, het VNG en het IPO en tussen genoemde koepelorganisaties en het Rijk.

Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA), Amersfoort

Rechtsvorm	Stichting (KvK 41152257)
Deelnemende partijen	Het bestuur bestaat uit vertegenwoordigers van de in STOWA deelnemende partijen: waterschappen, provincies en het Rijk.

Doel verbonden partij (openbaar belang)	De stichting stelt zich ten doel het (doen) verrichten van toegepast onderzoek ten dienste van instellingen belast met het beheer van watersystemen en waterketen, alsmede het vergaren en verankeren van deze kennis bij de deelnemers. (art 4. statuten)
Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Toegang hebben tot de kennis die wij als waterbeheerder nodig hebben om de opgaven waar wij in ons werk voor staan, goed uit te kunnen voeren.
Prestaties	Doen van onderzoek volgens de door de programmacommissies vastgestelde agenda. Het verzamelen, verspreiden en kosteloos te beschikking stellen aan deelnemers van kennis en informatie.
Financiële situatie verbonden partij	Realisatie 2022 € 21 miljoen. Hiervan is € 19 miljoen besteed aan onderzoek en ontwikkeling. Begroting 2024: verwachte uitgaven € 19 miljoen, waarvan € 16,5 miljoen aan onderzoek en € 0,5 miljoen aan informatie en dienstverlening. € 2 miljoen bureau- en algemene kosten. Solvabiliteit 65% (jaarrekening 2022).
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân is ambtelijk vertegenwoordigd in de programmacommissies Alvalwatersystemen en Waterkeren.
Financieel belang Wetterskip Fryslân	Jaarlijkse bijdrage van € 456.000 (2024)
Risico's	geen
Exit strategie	geen
Ontwikkelingen/bijzonderheden	Er zijn geen bijzonderheden en/of ontwikkelingen.

Coöperatie Openbare Verlichting en Energie Fryslân (OVEF)

Rechtsvorm	Coöperatie
Deelnemende partijen	Alle Friese gemeenten, provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân
Doel verbonden partij (openbaar belang)	OVEF is oorspronkelijk opgericht ten behoeve van het als Friese overheden gezamenlijk kunnen beheren van de openbare verlichting in Fryslân. Daarnaast beheert OVEF de openbare laadpalen in Friesland. Sinds 2024 is OVEF energieleverancier voor haar eigen leden en afnemers.
Doel dat Wetterskip Fryslân nastreeft met deelname aan verbonden partij	Eigen en regionaal duurzaam opgewekte electriciteit doorleveren aan onze eigen assets en andere afnemers binnen Friesland.

Prestaties	Met ingang van 1-1-2024 is OVEF de energy service provider (ESP) voor inkoop van electriciteit door middel van zelflevering.
Financiële situatie verbonden partij	Kerncijfers zijn onder meer: Begrotingsomvang € 50.780.000 (2024) Eigen vermogen € 129.000 (31-12-2023) Vreemd vermogen € 635.000 (31-12-2023) Exploitatieresultaat: -/- € 237.000 (2023)
Bestuurlijke betrokkenheid Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân is lid van de coöperatie. De portefeuillehouder waterketen vertegenwoordigt onze organisatie in de algemene ledenvergadering.
Financieel belang Wetterskip Fryslân	
Risico's	Niet van toepassing
Exit strategie	Deze is in ontwikkeling
Ontwikkelingen/bijzonderheden	Er is een statutenwijziging in ontwikkeling, die in 2025 door de deelnemende partijen bekrachtigd moet gaan worden. Deze wijziging speelt in op de ontwikkelingen in de energiemarkt en moet de bestuurlijke vertegenwoordiging koppelen aan het (financieel) belang dat de individuele lokale overheid heeft in de OVEF.

[Incidentele baten en lasten](#)

[Overzicht van incidentele baten en lasten](#)

bedragen x € 1.000

	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Perspectiefnota 2025- 2029						
Monsternemingskosten effluent rwzi's aanpassen aan nieuwe eisen		70				
Deltaplan Agrarisch Waterbeheer		100	100	100		
Oefensoftware draaiploeg Woudagemaal		150				
Invulling geven aan beleidsnotitie Mijnbouw		112	112	112	112	
Strategisch assetmanagement plan implementeren		150	150	150		
Opstellen waterketenvisie		150	100			
PHA2Scale Transitiefase		200				
Assetbeheer gebouwen		75	75	75	75	
Kaderbrief 2024-2028						
Integrale informatievoorziening	1.684	1.574	1.136	946		
Oeverconstructies	450	450				
Project waterschoon verlenging	50	50				
Inspectie asbestcement persleidingen	150	150	100			
Begroting 2023						
Slibafzet (begroting 2023)	400	500				
Exotenbestrijding (begroting 2023)	1.500	1.500	1.500			
Financieel pakket, inclusief datapakhuis	500					
Boezemplan	40	240	50			
Better wetter	50	50	50			
Risicomanagement	200	200				
Programma Harlingen	50					
Upgrade telemetrie	300	50				
Totaal incidentele budgetten	5.374	5.771	3.373	1.383	187	0

Verschil structurele en incidentele baten en lasten

Verschil structurele en incidentele baten en lasten

Voor het bepalen van het structureel evenwicht van de begroting is het van belang om te weten wanneer uitgaven als structureel of als incidenteel worden beschouwd. Omdat het waterschap structurele taken uitvoert, zijn structurele baten en lasten de regel. Incidentele baten en lasten zijn de uitzondering. De uitzonderingen van incidentele baten en lasten nemen we volledig op in het overzicht van incidentele baten en lasten. Zowel in de begroting en de meerjarenraming als in de jaarrekening.

Bij het bepalen of een post als incidenteel aangemerkt kan worden, hanteren we de uitgangspunten van het BBVw en lichten we ze toe. In de toelichting nemen we daarom tenminste het volgende op:

- Waarom deze begrotingspost naar de aard van de raming als incidenteel aangemerkt is;
- De duur waarvoor de begrotingspost geraamd is, waarbij er sprake moet zijn van een duidelijke en onvoorwaardelijke einddatum.

Toelichting op incidentele en structurele baten en lasten

Monsternemingskosten effluent rwzi's aanpassen aan nieuwe eisen

De werkwijze voor het nemen van monsters van in- en effluenten van onze rwzi's wordt zodanig gewijzigd dat er aanpassingen nodig zijn aan de bemonsteringskosten. De vanuit de Nationale Rioolwater Surveillance aangeschafte kasten voor bemonstering van het influent voldoen aan de nieuwe eisen. De bemonsteringskosten voor het effluent voldoen (nog) niet aan de nieuwe eisen. Deze effluentkasten moeten we aanpassen. De kosten hiervoor komen voor alle rioolwaterzuiveringen neer op een totaal van € 70.000 eenmalig voor 2025.

Deltaplan agrarisch waterbeheer

In december 2023 hebben we een nieuwe samenwerkingsovereenkomst getekend met de Provincie Fryslân en LTO Noord om gezamenlijk te blijven werken aan het verbeteren van de water- en bodemkwaliteit in het agrarisch gebied. De oorsprong van dit project gaat terug naar 2016. Destijds is besloten om de jaarlijkse bijdrage vanuit het Wetterskip van € 100.000 uit het innovatiebudget te financieren. Doel van deze incidentele ruimtevrager is om het DAW tot en met 2027 niet meer te financieren uit het innovatiebudget, zodat de ruimte voor de innovatie weer gebruikt kan worden voor innovatieprojecten.

In de samenwerkingsovereenkomst voor DAW tot en met 2027 ligt de focus op het ontwikkelen en uitvoeren van bodem- en waterprojecten gericht op goed bodembeheer en het optimaliseren van nutriëntenbenutting en een actieve samenwerking tussen landbouworganisaties, overheden en andere gebiedspartners. Partijen vinden het belangrijk dat boeren en tuinders blijven werken aan verbetering van de kwantiteit en kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater vanwege de toenemende droogte en verzilting in Fryslân en de verscherpte richtlijnen zoals de verplichting van bufferstroken en verlies van derogatie vanuit de overheid.

Oefensoftware draaiploeg Woudagemaal

Afgelopen winter heeft het Woudagemaal tussen begin november en half januari in totaal 27 dagen gedraaid. Gezien de klimaatverandering is te verwachten dat we het Woudagemaal de komende jaren vaker langdurig moeten inzetten voor het waterbeheer. Om te voorkomen dat we komende jaren wederom dispensatie van de arbeidstijdenwet moeten aanvragen, is het wenselijk om de draaiploeg uit te breiden van 3 naar 4 ploegen. Met 4 ploegen kan 27 dagen achtereen gedraaid worden. Om een grotere draaiploeg goed getraind te houden, zijn meer trainingsmogelijkheden noodzakelijk. Dit kan door het aantal oefenweken uit te breiden van 2 naar 3. Een oefenweek kost echter € 60.000 aan brandstof en is vanuit milieuoogpunt niet wenselijk. Een alternatief is het trainen met oefensoftware (een digital twin van het Woudagemaal). De kosten hiervoor bedragen eenmalig € 150.000 en er is geen sprake van brandstofgebruik. Een ander voordeel van oefensoftware is dat het mogelijk uitgebreid kan worden voor gebruik in het bezoekerscentrum. Risico bij niet honoreren: de draaiploeg kan niet uitgebreid worden. Dan kan in de komende jaren de situatie ontstaan dat voor het waterbeheer het noodzakelijk is dat we het Woudagemaal langere periodes moeten inzetten, terwijl de arbeidstijdenwetgeving niet toelaat dat meer dan 7 dagen gedraaid wordt.

Invulling geven aan beleidsnotitie mijnbouw

In het coalitieakkoord is afgesproken dat we tegen elke uitbreiding van gaswinning zijn die leidt tot een versnelde daling van de bodem. We hebben daarom een beleidsnotitie mijnbouw opgesteld, die naar het algemeen bestuur zal gaan, waarin staat dat we de beïnvloedingsmogelijkheden met betrekking tot gaswinning maximaal willen inzetten. Er is capaciteitsuitbreiding nodig voor de jaren 2025 tot en met 2028 om bezwaar te kunnen maken tegen nieuwe activiteiten, onder andere in het veenweidegebied, en voor de lobbyactiviteiten gericht op landelijk beleidsontwikkeling. Er is tijdelijk 1 fte extra nodig op het vlak van juridische- en coördinatorcapaciteit die voor rekening van het waterschap komen.

Strategisch assetmanagement plan implementeren

Het strategisch assetmanagement plan is 24 januari 2023 vastgesteld door het dagelijks bestuur. We willen van een traditionele beheersorganisatie ontwikkelen naar een strategische assetmanagementorganisatie, waarbij we keuzes kunnen maken aan de hand van scenario's op basis van inzicht in risico's, prestaties en kosten. We willen de komende jaren (externe) strategische denkkracht en kennis op het gebied van assetmanagement en ISO55000 binnenhalen om ons te helpen deze ontwikkeling verder vorm te geven. We hebben kennis nodig op het gebied van de assetmanagementsystematiek en voor informatiemanagement ten behoeve van de assetmanagementontwikkeling. De huidige rollen binnen de organisatie zullen de komende jaren transformeren naar nieuwe rollen die passen bij een strategische assetmanagementorganisatie.

Opstellen waterketenvisie

In het coalitieakkoord 2023 - 2027 is afgesproken dat in 2025 een Visie op de waterketen wordt vastgesteld, waarin we afspreken hoe we omgaan met noodzakelijke renovaties in combinatie met verduurzaming en de wens om grondstoffen terug te winnen. Voor het opstellen van deze visie is in de begroting geen budget opgenomen. Een (goede) visie op waterzuiveren binnen het waterschap opstellen is belangrijk voor het succes van het gehele waterschap. Een visie zorgt voor focus, zowel bestuurlijk als ambtelijk. Het wordt een brede visie, waarin we de gehele waterketen meenemen, dus ook alle waterpartners betrekken bij het opstellen ervan. De visie vervangt de in 2019 vastgestelde Beleid- en beheernota waterzuiveren. De visie krijgt een tijdshorizon van 25 jaar. Het streven is om eind 2025 een visie te hebben die past bij het waterschap en bij haar ambities.

PHA2Scale transitiefase

De doelstellingen van de Rijksoverheid en de waterschappen voor een transitie naar een circulaire samenleving zijn ambitieus. In 2050 moeten al onze rwzi's 100% circulair zijn. Het PHA2USE project streeft naar de grootschalige productie van Caleyda, een plasticvervanger, uit organische afvalstromen zoals zuiverings-slib. Het Wetterskip is hierin één van de vijf deelnemende waterschappen, naast een aantal bedrijven.

Voor de zomer 2024 ronden we het project PHA2USE af. De conclusie is dat de ontwikkeling beloftevol is, maar dat er ook aandachtspunten en risico's zijn die de keuze voor de vervolgstap bepalen. In de stuurgroep PHARIO/PHA2USE, waarin alle partners zitting hebben, is geconstateerd dat een transitiefase nodig is om daarna een investeringsbesluit te kunnen nemen om een grootschalige productiefaciliteit op te kunnen zetten. Deze stap kan gezet worden als een transitiefase (als tussenfase) ingebouwd wordt. Voor het slagen daarvan is het nodig dat we als samenwerkende waterschappen deze transitiefase samen doorlopen. In deze transitiefase wordt ook gekeken naar andere waterschappen om het project te steunen.

Assetbeheer gebouwen

Afgelopen jaren was het beheer van de 'overige assets' zoals hoofdkantoor, werkplaatsen, woningen en steunpunten reactief. Er is voor gekozen om alle overige assets de komende periode in beeld te brengen, te beoordelen op hun functie en meerjarenonderhoudsplanningen op te stellen. De eerste analyse heeft inzicht gegeven in het achterstallige onderhoud. Er is op sommige locaties een inhaalslag nodig om te voldoen aan de RI&E's. Zo kunnen we blijven voldoen aan veiligheidsvoorschriften en wetgeving.

Integrale informatievoorziening

De lopende en de te starten initiatieven op het gebied van de informatievoorziening zijn sterk van elkaar afhankelijk en hebben een logische volgorde en samenhang nodig in de uitvoering. De regie op de trajecten en daarmee de afstemming op de schaarse capaciteit ontbreekt. We stellen een programma in dat ervoor zorgt dat er regie komt op deze projecten en doelstellingen. De regie richt zich op het tijdig realiseren van de doelstelling vanuit IM 3.0 om te "sturen op continu inzicht". Onderdeel van dit programma is het vervangen van het onderhoudsmanagementsysteem (OMS) Maximo. De inmiddels verouderde inrichting hiervan dateert uit 2004 en de ondersteuning vanuit de leverancier verloopt per september 2025. Daarmee voldoet het niet meer aan de eisen van de organisatie. Deze noodzakelijke vernieuwing maakt het mogelijk om te sturen op kosten, prestaties en risico's en het vormgegeven van het voorspellend onderhoud.

Het Geografisch Informatiesysteem (GIS) wordt niet meer ondersteund vanaf 2026 waardoor we dit systeem ook dienen te vervangen. Daarnaast moeten gegevens steeds meer op een veilige manier worden gedeeld met externe partijen door veranderende wetgeving zoals de Wet Open Overheid (WOO) en maatschappelijke ontwikkelingen zoals het gebiedsgericht werken. Hiertoe is de huidige inrichting niet afdoende en zal het GIS landschap moeten worden gemoderniseerd.

Oeverconstructies

In april 2023 is het eerder door ons dagelijks bestuur en Provinciale Staten goedgekeurde plan voor de toedeling van de beheertaak van de Oeverconstructies langs Vaarwegen (TOV) ter inzage gelegd. De planning is om na verwerking van de zienswijzen dit plan definitief vast te laten stellen door Gedeputeerde Staten in het vierde kwartaal van 2023. De beheertaken van Wetterskip Fryslân zullen vervolgens per 1-1-2024 toenemen. Vanuit de TOV wordt Wetterskip Fryslân verantwoordelijk voor de instandhouding van circa 900 kilometer van de oeverconstructies van het totale areaal van circa 1.700 kilometer Oevers Vaarwegen (kanalen met een vaarwegfunctie). Om het toekomstig onderhoud van deze assets goed te kunnen programmeren is het noodzakelijk om van het areaal basisgegevens vast te leggen zoals type constructie, materiaalsoort en eigenschappen en verwachte (rest-)levensduur. De noodzakelijke nulmeting maakt deel uit van Real Time Data. Deze data zijn voorwaardelijk om het onderhoud systematisch te programmeren. In een voorspelbare en betrouwbare manier van werken en dekking van de kosten kan dan worden voorzien.

Project Waterschoon verlening

In november 2023 eindigde de samenwerkingsovereenkomst met Stowa, gemeente Súdwest Fryslân, Elkien en Desah bv. De huidige infrastructuur met de vacuüm toiletten, groenvermalers en het inzamelen van het grijs en zwart afvalwater blijft ook na 2023 in gebruik. De wens van het Waterschoon consortium is om ook de zuiveringsinstallatie na 2023 in bedrijf te houden. Momenteel wordt een LIFE subsidie aanvraag voorbereid om het onderzoek bij Waterschoon voort te zetten voor 6 à 10 jaar. Wetterskip Fryslân is eigenaar van de installatie en moet hier formeel over besluiten. De planning was om in juli 2023 hier separaat krediet voor aan te vragen bij het algemeen bestuur. Omdat een toekenning van LIFE subsidie mogelijk nog 1 tot 2 jaar kan duren, is het mogelijk dat we pas kunnen starten in 2025 met het vervolgonderzoek. Bovendien lopen er op dit moment ook nog onderzoeken bij Waterschoon (o.a. project BAK met biologische actief kool filtratie van effluent en project KNAP met toepassing van nutriënten en slib in de landbouw). Met deze ruimtevrager willen we in ieder geval de eerste twee jaar overbruggen tot november 2025. Voor het in bedrijf houden zijn de jaarlijkse beheer- en onderhoudskosten begroot op €50.000 per jaar.

Inspectie asbestcement persleidingen

We beheren 814 kilometer persleidingen en 278 rioolgemalen in het afvalwater-transportstelsel. De oudste persleidingen zijn nu circa 55 jaar oud. Er ligt nog ongeveer 22 kilometer aan asbestcement persleidingen. Er wordt algemeen aangenomen dat bij AC-leidingen het einde van de levensduur bij 50 jaar wordt bereikt, maar uit onze ervaringen in de praktijk blijkt dat dit heel wisselend is. De gedachte is om de staat van de asbestcementleidingen goed in beeld te brengen door een inline inspectie om daarmee de vervangingstermijn en risico's te bepalen. In de begroting 2023 en verder zijn een aantal vervangingsinvesteringen opgenomen. Dit neemt een deel van de risico's op breuken weg, maar gelijktijdig neemt het overall risico toe door het verder verouderen van het stelsel. De rest van ons areaal bestaat uit kunststof leidingen die een levensduur hebben van 70 jaar (en wellicht langer). Hiervoor is geen inline inspectie nodig omdat aantasting niet van binnenuit plaatsvindt. Met nieuwe onderzoeksmethoden willen we de restlevensduur van de meest kritische en kwetsbare asbestcement persleidingen in kaart brengen. Op basis daarvan stellen we een meerjarig vervangingsprogramma voor persleidingen op.

Slibafzet

De aangeleverde vervuilingseenheden (VE) zijn de afgelopen jaren toegenomen, hetgeen extra belastinginkomsten genereert, maar hierdoor zijn ook de kosten voor afzet van het slib verhoogd. De kosten zijn in de afgelopen jaren tot € 500.000 boven het beschikbare budget gegroeid en steeds als overschrijding gerapporteerd. Deze ruimtevrager wordt gedekt door het hogere aantal VE's dat hier aan de inkomstenkant tegenover staat. Omdat het huidige contract afloopt in 2026 is er gestart met de slibstudie, waaruit moet gaan blijken hoe we na 2025 omgaan met de verwerking van ons slib. Uitgangspunt bij deze studie is hoe we ons slib op een optimale manier circulair gebruiken, waardoor er minder verwerkt hoeft te worden.

Financieel pakket, inclusief datapakhuis

Van onze leverancier hebben we te horen gekregen dat de ondersteuning voor ons financieel pakket Decade met ingang van 2024 niet meer ondersteund wordt. Dit betekent dat we op zoek zijn naar een nieuw pakket. Dit wordt een cloud oplossing. Volgens voorschriften mag dit niet geactiveerd en afgeschreven worden. Dit betekent een ruimtevrager voor 2023 van € 1.500.000 en voor 2024 van € 500.000.

Boezemplan

In 2023 is er een bestuurlijke keuze gemaakt over de langetermijn-adaptatierichting van de Friese boezem. Om invulling te kunnen geven aan de concretisering hiervan zijn we vanaf 2024 aan de slag met het opstellen van het Boezemplan. Dit wordt een combinatie van de uitwerking en concretisering van de gekozen adaptatierichting voor de eigen planvorming en de opvolger van het huidige Veiligheidsplan II. Vanaf 2024, met het zwaartepunt in 2025, voeren we op basis van de nieuwe klimaatscenario's van het KNMI een nieuwe toetsing van het boezemwatersysteem uit. Dit is vergelijkbaar met de analyses van het voorgaande veiligheidsplan. Daarnaast werken we nu vanuit de gekozen adaptatierichting van de Friese boezem voor de komende jaren de te realiseren maatregelen uit.

Hierbij kan het gaan om kaderverbetering, realiseren van berging/retentiegebieden, uitbreiding boezemoppervlak of uitbreiding gemaalcapaciteit. Dit vormt de langjarige doelstelling (in ha, m³, kilometers) voor onze planvorming en projecten. Deze doelstelling voorzien we van een goede financiële onderbouwing en fasering in tijd voor onze planvorming en projecten.

Om deze langjarige doelstellingen concreet genoeg te maken is het nodig om met een realistische boezemmodel te kunnen rekenen. In 2024 starten we met het "bouwen" van dit model. In 2025 rekenen we verschillende maatregelpakketten hiermee door. Dit verklaart waarom de grootste financiële uitgave in 2025 is gepland. Vervolgens is voor de afronding in 2026 nog een klein deel van de middelen nodig. Naast de financiële middelen die in 2021 reeds beschikbaar zijn gesteld, zijn aanvullende financiële middelen nodig.

Better wetter

Better wetter is hét innovatie platform voor opgaven in het toekomstig waterbeheer. Het samenwerkingsverband is opgebouwd uit de triple helix en heeft landelijke naamsbekendheid. Zo is de lisdodde teelt voor o.a. bouwmaterialen ontwikkeld in better wetter verband. Gemeente Dantumadiel kan geen trekker meer zijn in verband met projecten buiten de gemeentegrenzen, wat Wetterskip een unieke kans geeft om de regisseur te worden van dit platform. Er zijn nogal wat uitdagingen op het gebied van waterbeheer in de toekomst waar better wetter bij kan helpen.

Risicomanagement

We tillen ons risicomanagement naar een hoger niveau. Daarvoor is incidenteel budget beschikbaar gesteld.

[Openbaarheidsparagraaf](#)

Wet open overheid

De Wet open overheid (Woo) regelt het recht op informatie over alles wat de overheid doet. De Woo moet ervoor zorgen dat overheidsinformatie beter vindbaar, uitwisselbaar, eenvoudig te ontsluiten en goed te archiveren is. Artikel 3.5 van de Woo schrijft voor dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting aandacht besteedt aan de beleidsvoornemens wat betreft de uitvoering van de Woo.

Wat gaan we doen in 2025?

In 2025 gaan we aan de slag met de uitrol van de bewustwordingscampagne die in 2024 ontwikkeld is. We gaan verder aan de slag met het actief openbaar maken van de informatiecategorieën die landelijk aangewezen worden om als eerste op te pakken. Verder kijken we naar software die ons kan helpen om het publicatieproces van de informatiecategorieën efficiënter in te richten.

[Paragraaf duurzaamheid en SDG's](#)

[Inleiding](#)

In deze bijlage laten we zien hoe Wetterskip Fryslân tegemoetkomt aan de 17 Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties. Deze duurzame ontwikkelingsdoelen hebben tot doel de wereld tot 'een betere plek te maken in 2030', en gaan zowel over het milieu, mensen en de welvaart van de maatschappij. Door de SDG's te koppelen aan de begroting kan Wetterskip Fryslân laten zien hoe en op welke terreinen we bijdragen aan de duurzame ontwikkelingsdoelen.

We blijven de komende jaren werken aan het aanpakken van ons aandeel in de klimaatverandering en het terugbrengen van de balans in het systeem van economie, maatschappij en biosfeer. Wij werken aan klimaatadaptatie en -mitigatie. Ook het beperken van grondstoffengebruik, het bevorderen van biodiversiteit en het verbeteren van de oppervlaktewaterkwaliteit zijn topprioriteit voor een leefbare provincie voor de volgende generaties. Dit doen we door onze werkprocessen slimmer in te richten, zodat we duurzaam opdrachtgever- en -nemerschap en de aanpak Duurzaam GWW (Grond-, Weg en Waterbouw) vanzelfsprekend toepassen in onze beleidsontwikkeling, plannen en uitvoeringsprojecten.

Duurzaamheidsdoelen Wetterskip Fryslân

- We houden vast aan de klimaatdoelen (energieneutraal in 2025 en klimaatneutraal en 50% circulair werken in 2030);
- We dragen bij aan het verbeteren van de waterkwaliteit en biodiversiteit (schoon water is essentieel);
- We richten onze processen en werkmethoden in op duurzaam opdrachtgever- en nemerschap.
- We werken mee aan (recreatief-)maatschappelijke ontwikkelingen.

SDG's en bijpassende opgaven Wetterskip Fryslân

Door de gehele organisatie heen, voor alle organisatieonderdelen en activiteiten, gelden deze duurzaamheidsdoelen en -afspraken. Dit is een overzicht van activiteiten die invulling geven aan de 17 SDG's die in de komende jaren behaald dienen te worden. Het overzicht bevat ook kansen voor verbetering in de richting van de SDG's.

SDG	SDG-doel	Beleidsdoel WF passend bij SDG	Wat doen we hier o.a. voor?
	Einde aan armoede	Geen specifiek beleid	
	Einde aan honger	Geen specifiek beleid	
	Gezondheid en welzijn	Arbo en Veiligheid, HR-beleid, KRW, waterkwaliteit	Verbeteren waterkwaliteit i.r.t. volksgezondheid Veilig en gezond werken, zowel op kantoor als in het veld, en bij de gemalen en rwzi's
	Goed onderwijs	Wetterskip Fryslân Campus, Een leven lang leren, educatie	
	Vrouwen en mannen gelijk	Geen specifiek beleid	
	Schoon water en sanitatie	KRW, waterkwaliteit, beleid- en beheernota waterzuiveren, internationaal beleid	Verbeteren waterkwaliteit, o.a. voor waterconservering en zwemwater Versterken lobby voor bronaanpak Opstellen visie op de waterketen Delen kennis internationaal als Water Authority

SDG	SDG-doel	Beleidsdoel WF passend bij SDG	Wat doen we hier o.a. voor?
 7 Duurzame en betaalbare energie	Duurzame en betaalbare energie	Programma klimaatneutraal en circulair	Gebuiken van duurzame energie en emissieloos bouwen. Optimaliseren (pompen) (energiezuinig) Opwekken van duurzame energie Bufferen van energie (in verband met netcongestie) Zuinig zijn met energie in onze bedrijfsgebouwen
 8 Fatsoenlijke banen en economische groei	Fatsoenlijke banen en economische groei	Geen specifiek beleid (brede welvaart)	
 9 Innovatie, duurzame infrastructuur	Innovatie en duurzame infrastructuur	Programma-plan klimaatneutraal en circulair 2030, Duurzaam opdrachtgeverschap, Aanpak Duurzame GWW (Grond-, weg- en waterbouw)	Instandhouden en verbeteren zeedijken, regionale en lokale waterkeringen Kansen voor de ontwikkeling van circulair materiaalgebruik Optimaliseren van het proces waardoor bv. minder chemicaliën nodig zijn Slimmer bouwen (modulair) en circulair materiaalgebruik Hoe assetmanagement te optimaliseren ten gunste van duurzame instandhouding
 10 Minder ongelijkheid	Minder ongelijkheid	Geen specifiek beleid	
 11 Duurzame steden en gemeenschappen	Duurzame steden en gemeenschappen	Friese klimaatadaptatiestrategie, Fryslân Klimaatbestendig 2050+, BOVI	Instandhouden en verbeteren zeedijken, regionale en lokale waterkeringen Toekomstbestendig maken watersysteem Uitdragen water en bodem sturend naar overheden, woningbouwontwikkelaars etc.
 12 Duurzame consumptie en productie	Duurzame consumptie en productie	Actieplan MVI	Kansen voor de ontwikkeling van circulair materiaalgebruik Slim en duurzaam assetmanagement Inkopen van duurzame en lokale catering, circulair kantoormeubilair, etc.
 13 Klimaatactie	Klimaatactie	Programma klimaatneutraal en circulair, Friese klimaatadaptatiestrategie, Fryslân Klimaatbestendig 2050+, BOVI	Verlagen voetafdruk Instandhouden en verbetering zeedijken, regionale en lokale waterkeringen Toekomstbestendig maken watersysteem Zijn de assets bestendig tegen weersextremen?
 14 Leven in het water	Leven in het water	KRW, waterkwaliteit Beleid- en beheernota zuiveren Utfieringsplan Bioferskat	Uitvoeren maatregelen Bioferskaat Verbeteren waterkwaliteit
 15 Leven op het land	Leven op het land	KRW Biodiversiteitspact	Uitvoeren maatregelen Bioferskaat

SDG	SDG-doel	Beleidsdoel WF passend bij SDG	Wat doen we hier o.a. voor?
	Vrede, veiligheid en rechtvaardigheid	Geen specifiek beleid	
	Partnerschappen voor de doelen	Participatie Internationaal beleid	Ontwikkelen samenwerkingsverbanden en delen kennis als Water Authority

Openbaarheidsparagraaf

Financiële begroting

Uiteenzetting van de gehanteerde uitgangspunten en normen

Autonome salarisontwikkelingen

De personeelslasten stijgen als gevolg van cao-verhogingen en een stijging van de werkgeverslasten. Voor 2024 was uitgegaan van een verhoging van 3%. Uit de cao 2024, die pas eind december 2023 is vastgesteld, blijkt het percentage van 3% achteraf te laag. Zo is de loonsverhoging hoger dan verwacht (5%) en zijn aanvullende afspraken gemaakt, die de kosten ook verhogen (1,2%). Dit betekent 3,2% extra ten opzichte van meerjarenraming. Voor 2026 tot en met 2029 rekenen we wel met 3%.

Overige uitgangspunten en normen

Inflatie (prijsstijging)

Na jaren van hoge inflatie lijkt de inflatie zich volgens de Europe Centrale Bank (ECB) voor de komende jaren te stabiliseren op het door de ECB nagestreefde niveau van 2%. Dat is dan ook het percentage waar we vooralsnog mee rekenen. Indien er aanleiding toe is, passen we het inflatiepercentage bij de begroting aan.

Jaar	2025	2026	2027	2028	2029
Inflatie	2,8%	2,3%	2,3%	2,3%	2,1%

Rente

De gehanteerde rentepercentages voor de komende jaren zijn gebaseerd op de meest recente inzichten van onze treasury adviseur en wat lager dan in de begroting 2024.

Jaar	2025	2026	2027	2028	2029
Lange rente (vanaf 1 jaar)	2,95%	2,95%	2,95%	2,95%	2,95%
Korte rente	2,50%	2,30%	2,10%	2,20%	2,30%

Kosten van energie

Ons werk vraagt veel energie en dan met name elektriciteit. Voor zowel het transport en zuiveren van afvalwater, het verpompen van overtollig water uit de poldersystemen naar de boezem als afvoer vanuit de boezem is veel energie nodig. De grootscheepse uitbreiding en verzwaring van het elektriciteitsnet in Nederland brengt de komende jaren een forse tariefstijging voor de transportkosten bij de regionale netbeheerder met zich mee. Ook vanwege andere ontwikkelingen is de energieprijis de afgelopen jaren lastig voorspelbaar gebleken en gestegen. Mede daarom zoeken we continu naar mogelijkheden om het energieverbruik terug te dringen en onze energiebehoefte duurzaam zelf op te wekken. De onvoorspelbaarheid van de ontwikkelingen maakt dat de post energie lastig te begroten is. Hier zijn we uitgegaan van een stijging van € 1,4 miljoen ten opzichte van 2024, wat gelijk staat aan een procentuele toename van 12%.

De 12% stijging komt voort uit het meenemen van de vaste jaarlijkse kosten van de OVEF in de begroting. Met deze afdracht hadden we nog geen rekening gehouden in de begroting 2024. Ook de stijging van de transportkosten met naar verwachting 10% leidt tot een stijging van de energiekosten. Qua verbruik en elektriciteitsprijs verwachten we een lichte stijging ten opzichte van de begroting 2024, maar dat effect is niet groot. Tegelijkertijd is de onzekerheid rondom ons verbruik en de elektriciteitsprijs wel relatief groot. We gaan uit van een elektriciteitsprijs van € 0,11 per kWh (exclusief belastingen) als gemiddelde inkoopprijs voor 2025. De daadwerkelijke prijs kan anders zijn, omdat we inkopen onder een inkoopcontract met dynamische prijzen.

Overzicht van baten en lasten

bedragen x € 1.000

Staat van baten en lasten	Actuele begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Baten						
Opgave						
Waterveiligheid	377	2.083	2.083	2.083	2.083	2.083
Watersysteem	1.946	4.990	4.686	4.689	4.691	4.693
Waterketen	1.068	2.928	2.830	2.833	2.837	2.837
Bestuur en organisatie	826	3.513	3.329	3.286	3.288	3.288
Dekkingsmiddelen	200.558	210.844	221.040	230.130	239.546	244.615
Vennootschapsbelasting	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Onvoorzien	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Mutaties 2e voortgangsrapportage 2024	1.904					
Totaal baten	206.679	224.358	233.969	243.021	252.444	257.515
Lasten						
Opgave						
Waterveiligheid	-32.741	-35.509	-35.394	-36.617	-38.564	-38.159
Watersysteem	-74.543	-81.521	-85.231	-87.571	-91.060	-93.533
Waterketen	-48.841	-54.366	-57.533	-59.914	-62.009	-63.858
Bestuur en organisatie	-51.858	-54.747	-54.694	-55.578	-56.256	-57.210
Belastingheffing	-3.486	-3.449	-3.729	-3.826	-3.839	-3.850
Dekkingsmiddelen	-691	-708	-722	-747	-754	-754
Vennootschapsbelasting	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Onvoorzien	-150	-150	-150	-150	-150	-150
Totaal Lasten	-213.547	-230.450	-237.453	-244.404	-252.631	-257.515
Mutaties reserves						
Onttrekkingen						
Onttrekkingen algemene reserve		1.007	537	437	187	
Onttrekking bestemmingsreserves	1.238	321	112			
Onttrekking algemene reserve begroting 2024 en 2023	5.374	4.764	2.836	946		
Stortingen						
Totaal mutaties reserves	6.612	6.092	3.485	1.383	187	-0
Begrotingssaldo	-256	-0	-0	-0	0	-0
Saldo incidenteel (niet gedekt door onttrekking reserve)	0	0	0	0	0	0
Saldo structureel begrotingsevenwicht	-256	0	0	0	0	0

Overzicht van voorgenomen investeringen

Overzicht investeringen

In onderstaand overzicht is de meerjarige investeringsplanning opgenomen. Dit zijn de netto bedragen, dus inclusief eventuele bijdragen van derden.

Project	2025	2026	2027	2028	2029
Aanbrengen slijtlagen			552.000	550.000	1.930.000
Actualisatie ICT Omgevingswet		300.000			
Dijkverbetering Schiermonnikoog	500.000	5.000.000			
Dijkverbetering Zurich-Koehool					1.000.000
Dijkverbetering Zurich-Koehool, Harlingen	300.000	1.100.000		7.000.000	
Emissie loos, energie neutraal en duurzaam	5.000.000	5.000.000	5.000.000	5.000.000	5.000.000
FPLG-gebiedprocessen en gebiedsgericht werken		10.000.000	10.000.000	10.000.000	
GO en KAM	1.900.000	1.900.000	2.000.000	2.200.000	2.200.000
HWBP - Activeerbare bijdrage landelijk programma	5.600.000	5.200.000	5.600.000	6.300.000	6.800.000
HWBP - KLM deel groen uv			10.000.000		
Infrastructuur geautomatiseerde assets, WK	4.300.000	7.900.000	5.400.000	5.400.000	5.400.000
Infrastructuur geautomatiseerde assets, WS	400.000	400.000	300.000	300.000	
Inrichting watersystemen, landelijk	1.750.000	1.750.000	1.750.000	1.750.000	1.750.000
Investeringsruimte afkomstig uit VP II	950.000	950.000	950.000	950.000	950.000
Klimaatadaptatie-pad	1.000.000	2.000.000	5.000.000	9.000.000	12.500.000
KLM deelproject Koehool Zwarte Haan, fase 2 uv		10.000.000			
KLM TPM deelproject uv		12.765.000			
KRW maatregelen	2.700.000	2.700.000	2.700.000	2.700.000	2.700.000
Kunstwerken actieve waterbeheersing	12.250.000	13.250.000	13.250.000	13.250.000	13.250.000
LAB waterkwaliteitsmonitoring	70.000	70.000	70.000	70.000	70.000
Programma verbeterwerken regionale keringen	8.299.000	8.299.000	8.299.000	8.299.000	8.299.000
Programmatische aanpak sifons	315.000	315.000	315.000	315.000	315.000
Rwzi Franeker	2.000.000		51.000.000		
Rwzi's	18.500.000	15.100.000	15.000.000	11.500.000	10.500.000
Transportstelsel	2.800.000	6.600.000	3.500.000	2.500.000	3.000.000
Uitvoeringsplan Veenweide Visie	500.000	1.300.000	1.300.000	1.400.000	1.400.000
Vervangingsinvesteringen Laboratorium	145.800	200.000	200.000	200.000	200.000
Vervanging hardware	324.000	324.000	324.000	324.000	324.000
Vervanging Quads (5 x)	56.700	56.700	56.700	65.000	65.000
Vervanging software	86.000	86.000	86.000	86.000	86.000
Werkmaterieel onderhoud	980.060	410.000	1.875.000		200.000
Zeegema(a)len(voorbereidingskrediet)		2.000.000			
Eindtotaal	70.726.560	114.975.700	144.527.700	89.159.000	77.939.000

Overzicht op te starten projecten in 2025

In onderstaand overzicht zijn de kredieten voor 2025 weergegeven. Hierbij is aangegeven wat het bruto krediet is, welke bijdrage van derden er wordt ontvangen en wat het netto bedrag is wat Wetterskip Fryslân moet investeren.

- Indien het een Verzamelbesluit AB is "Nee" en Verzamelbesluit DB is "Nee" is, dan zullen afzonderlijke voorstellen aan het algemeen bestuur worden voorgelegd, waarbij het algemeen bestuur besluit het krediet vrij te geven
- Indien het een Verzamelbesluit AB is "Ja" en Verzamelbesluit DB is "Nee" is, dan mandateert het algemeen bestuur het krediet aan het dagelijks bestuur.
- Indien het een Verzamelbesluit AB is "Ja" en Verzamelbesluit DB is "Ja" is, dan wordt het krediet direct aan de organisatie vrij gegeven.

Rapportage over de voortgang van de investeringsprojecten verloop via de reguliere P&C documenten.

Voorgenomen investeringen 2025

Waterveilig

Project	Bruto krediet	Bijdragen derden	Te activeren kosten	Verzamel besluit AB	Verzamel besluit DB
HWBP - Activeerbare bijdrage landelijk programma 2025	5.600.000	-	5.600.000	JA	JA
HWBP Dijk en Duinverbetering Schiermonnikoog(PU)	5.000.000	4.500.000	500.000	NEE	NEE
HWBP Dijkverbetering Zurich - Koehool traject Harlingen	3.000.000	2.700.000	300.000	NEE	NEE
Subtotaal Primaire Keringen	13.600.000	7.200.000	6.400.000		
Verbeterwerken regionale keringen	8.299.000		8.299.000	JA	NEE
Investeringsruimte afkomstig uit VP II	950.000		950.000	JA	NEE
Subtotaal Regionale Keringen	9.249.000	-	9.249.000		
Subtotaal Waterveilig	22.849.000	7.200.000	15.649.000		

Watersysteem

Project	Bruto krediet	Bijdragen derden	Te activeren kosten	Verzamel besluit AB	Verzamel besluit DB
Kunstwerken actieve waterbeheersing	12.250.000	-	12.250.000	JA	NEE
Inrichting watersystemen	1.750.000		1.750.000	JA	NEE
KRW- inrichtingsmaatregelen	2.200.000		2.200.000	JA	NEE
Uitvoeringsprogramma Veenweide	500.000	-	500.000	JA	NEE
Prgrammatische aanpak Sifons	315.000		315.000	JA	NEE
Infrastructuur geautomatiseerde assets WS	400.000		400.000	NEE	NEE
Subtotaal Watersysteem	17.415.000	-	17.415.000		

Waterketen

Project	Bruto krediet	Bijdragen derden	Te activeren kosten	Verzamel besluit AB	Verzamel besluit DB
RWZI's en transportstelsel	21.300.000		21.300.000	JA	NEE
Groot onderhoud en KAM	1.900.000	-	1.900.000	JA	JA
KRW Maatregelen tbv waterketen	500.000		500.000	JA	NEE
Infrastructuur geautomatiseerde assets WK	4.300.000		4.300.000	NEE	NEE
RWZI Franeker	2.000.000		2.000.000	NEE	NEE
Subtotaal Waterketen	30.000.000	-	30.000.000		

Bestuur en Organisatie

Project	Bruto krediet	Bijdragen derden	Te activeren kosten	Verzamel besluit AB	Verzamel besluit DB
Emissieloos, energieneutraal en duurzaam	5.000.000	-	5.000.000	JA	NEE
Klimaatadaptatiepad	500.000	-	500.000	NEE	NEE
Klimaatadaptatiepad GLB-NSP	500.000	-	500.000	JA	NEE
Vervanging hard- en software	410.000	-	410.000	JA	JA
Laboratorium apparatuur	215.800	-	215.800	JA	JA
Vervanging materieel, voertuigen en overig	1.036.760	-	1.036.760	JA	JA
Subtotaal Bestuur en Organisatie	7.662.560	-	7.662.560		

Totaal nieuwe projecten in 2025	77.926.560	7.200.000	70.726.560		
--	-------------------	------------------	-------------------	--	--

- Indien het een Verzamelbesluit AB is "Nee" en Verzamelbesluit DB is "Nee" is, dan zullen afzonderlijke voorstellen aan het algemeen bestuur worden voorgelegd, waarbij het algemeen bestuur besluit het krediet vrij te geven.

- Indien het een Verzamelbesluit AB is "Ja" en Verzamelbesluit DB is "Nee" is, dan mandateert het algemeen bestuur het krediet aan het dagelijks bestuur.

- Indien het een Verzamelbesluit AB is "Ja" en Verzamelbesluit DB is "Ja" is, dan wordt het krediet direct aan de organisatie vrij gegeven.

Toelichting op projecten 2025

Een verzamelkrediet betreft een totaalkrediet waarop meerdere projecten met dezelfde (meerjarige) doelstelling worden geboekt. De afzonderlijke projecten worden in het dagelijks bestuur beoordeeld en indien akkoord wordt het krediet vrijgegeven. Daarbij wordt bij elk project de "uitnutting" van de kredietruimte gerapporteerd in de bestuursvoorstellen. In deze bijlage worden de verzamelkredieten toegelicht, omdat het algemeen bestuur deze mandateert aan het dagelijks bestuur. De investeringen uit de investeringsbegroting die niet onder de verzamelkredieten vallen worden hier niet toegelicht, omdat hiervoor een apart voorstel aan het algemeen bestuur wordt voorgelegd.

WATERVEILIGHEID (netto € 14.849.000)

HWBP bijdrage aan landelijk programma (€ 5.600.000)

De gezamenlijke waterschappen dragen ca € 200 miljoen (2024) bij aan de financiering van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (=solidariteitsbijdrage). Het vereveningsdeel van de waterschappen wordt gebaseerd op de in de 'Spoedwet' genoemde criteria (aantal inwoners en de WOZ-waarde in het beheergebied van de waterschappen). Voor Wetterskip Fryslân betekent dat in 2024 een bijdrage van € 5.600.000.

Verbeterwerker regionale keringen inclusief ruimte afkomstig uit VP II(€ 9.249.000)

De opgave Boezem bestaat uit 2 verzamelkredieten namelijk het verbeterprogramma regionale waterkeringen en de werkzaamheden die voorkomen uit het veiligheidsplan II. Het verbeterprogramma regionale waterkeringen is in 2001 gestart als herstelprogramma Oevers en Kaden waarin de waterschappen gezamenlijk werken aan de opgave om de regionale waterkeringen aan de norm te laten voldoen. Het programma omvat circa 200 kilometer te herstellen kaden. In 2024 wordt € 8,3 miljoen (netto) in dit programma geïnvesteerd. Met de provincie Fryslân is afgesproken dit programma in 2027 af te ronden. In het totaal krediet van € 8,8 miljoen is € 0,83 miljoen opgenomen voor het uitvoeren van KRW-inrichtingsmaatregelen met betrekking tot de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Daarnaast is er een jaarlijks krediet van € 950.000 n.a.v. het Veiligheidsplan II ten behoeve van vergroten van de boezem.

WATERSYSTEEM (netto € 17.415.000)

Kunstwerken actieve waterbeheersing (€12.250.000)

Op basis van een inventarisatie van de onderhoudsstaat van poldergemalen, stuwen en inlaten is een concept meerjarig investeringsprogramma opgesteld. De uitvoering van dit programma moet een bedrijfszekere werking van de objecten garanderen. Diverse poldergemalen hebben het einde van de levensduur bereikt, andere poldergemalen kunnen met een aanpassing weer een aanzienlijke tijd vooruit. Ook ten aanzien van de veiligheid (Arbo) moeten er aanpassingen plaatsvinden. Hierin zijn ook begrepen de maatregelen die voortvloeien uit het veiligheidsplan, de uitbreiding van de gemaalcapaciteit, overname van particuliere bemalingen en maatregelen ten behoeve van vispassages/ vispasseerbaarheid.

Inrichtingsmaatregelen watersystemen landelijk gebied (€ 1.750.000)

De uitvoering van het waterbeheerplan en veiligheidsplan II, vindt plaats via door het algemeen bestuur vastgestelde watergebiedsplannen. In de watergebiedsplannen zijn de opgaven voor het tegengaan van wateroverlast, verdrogingsbestrijding, Kaderrichtlijn Water en knelpunten voor het beheer en onderhoud. Natura2000 en PAS-maatregelen geïntegreerd. Het doel van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is om ruimte te maken voor economische ontwikkeling met behoud van de natuurdoelen van Natura-2000 gebieden. De uitvoeringsmaatregelen worden zoveel mogelijk gecombineerd met reguliere vervangingsinvesteringen. Daarnaast zullen er pilots gestart worden in de veenweide gebieden, waarbij gestreefd wordt naar een peilbeheer dat de maaiveldaling vertraagt. Daarvoor is afstemming en samenwerking met de landbouw van het grootste belang. Het zal in landbouwgebieden dan ook gepaard gaan met praktijkproeven zoals die naar de werking van onderwaterdrains. Wanneer rond kwetsbare functies (Natura2000 gebieden, gebieden met woningen met houten paalfunderingen) gewerkt moet worden met extra hoge waterpeilen, kan gewerkt worden met Groenblauwe diensten. In het kader van duurzaam beheer van de grondwatervoorraden, waarnaar het waterschap streeft, zal in vrij afstromende gebieden en op de Waddeneilanden maatregelen getroffen gaan worden om de zoetwatervoorraad op peil te houden. Dit zal samen met de provincie en Vitens worden onderzocht en uitgevoerd.

KRW Inrichtingsmaatregelen (€ 2.200.000)

Naast de uitvoering van het investeringsprogramma verbeterwerken regionale waterkering, waar inrichtingsmaatregelen met betrekking tot de aanleg van natuurvriendelijke KRW-oeveren worden gerealiseerd, worden er ook zelfstandige KRW projecten gerealiseerd in de deelsystemen. Hiervoor is een bedrag beschikbaar van € 2.200.000.

Uitvoeringsplan Veenweide (€ 500.000)

Naast de uitvoering van inrichtingsmaatregelen landelijk gebied, waar inrichtingsmaatregelen met afkomstig uit de watergebiedsplannen worden gerealiseerd, worden er in het kader van uitvoeringsprogramma Veenweide zelfstandige projecten gerealiseerd in de deelsystemen. Hiervoor is een bedrag beschikbaar van € 500.000.

Programmatische aanpak Sifons (€ 315.000)

In het kader van assetmanagement is er een programma opgestart om een verbeterprogramma rond de sifons te realiseren.

Infrastructuur geautomatiseerde assets watersysteem (€ 400.000)

Een van de peilers van de routekaart automatisering bestaat de opdracht dat de procesautomatisering van zowel waterketen als watersysteem moet voldoen aan actuele eisen.

Basis hiervoor is de visie die in het najaar 2024 wordt vastgesteld door het algemeen bestuur.

WATERKETEN (€ 28 miljoen netto)

Rwzi's en transportstelsel (€21.300.000)

Naast de 27 rwzi's beheert Wetterskip Fryslân 274 rioolgemalen en ca. 800 kilometer persleidingen. Op basis van de verwachte technische levensduur van deze assets is een herinvesteringsprogrammering opgesteld voor de komende jaren. Met het verzamelkrediet kan de noodzakelijke renovatie dan wel vervanging uit deze programmering worden gerealiseerd.

Rwzi groot onderhoud en KAM maatregelen (€ 1.900.000)

Jaarlijks investeren we in groot onderhoud aan de assets. Dit draagt ertoe bij dat grote herinvestering in nieuwe installaties kan worden uitgesteld. Met de uit te voeren werkzaamheden worden tegelijkertijd ook wettelijk verplichte milieueisen en veiligheidsmaatregelen (arbo) meegenomen

KRW maatregelen ten behoeve van waterketen (€ 500.000)

Naast de uitvoering van het investeringsprogramma verbeterwerken regionale waterkering, waar inrichtingsmaatregelen met betrekking tot de aanleg van natuurvriendelijke KRW-oeveren worden gerealiseerd, en de zelfstandige KRW projecten gerealiseerd in de deelsystemen is een bedrag beschikbaar voor KRW maatregelen tbv de waterketen van € 500.000

Infrastructuur geautomatiseerde assets waterketen (€ 4.300.000)

Een van de peilers van de routekaart automatisering bestaat de opdracht dat de procesautomatisering van zowel waterketen als watersysteem moet voldoen aan actuele eisen.

Basis hiervoor is de visie die in het najaar 2024 wordt vastgesteld door het algemeen bestuur.

BESTUUR EN ORGANISATIE (€ 6,7 miljoen netto)

Emissieloos, energieneutraal en duurzaam(€ 5.000.000)

Wetterskip Fryslân heeft klimaatbeleid vastgesteld en de middelen beschikbaar gesteld om dit uit te voeren. Zo willen we energieneutraal zijn in 2025, en klimaatneutraal in en circulair werken in 2030. De meerkosten aan investeringen die de transitieperiode met zich meebrengt kunnen uit dit verzamelkrediet gefinancierd worden.

Vervanging Hard- en Software (€ 410.000)

Voor 2024 wordt voor Hard- en softwarevervanging een krediet van € 410.000 aangevraagd.

In 2024 is een aantal ICT hardware componenten aan vervanging/uitbreiding toe. Het gaat hierbij onder andere om computer- en serverapparatuur voor dataverkeer en netwerkverbindingen. Ook op het gebied van software worden er diverse vervangingsprojecten en updates uitgevoerd. Hierbij wordt erop gelet dat zij een bijdrage leveren aan het efficiënt werken in de organisatie. De vervangingen in cloudapplicaties worden niet geactiveerd.

Laboratoriumapparatuur (€215.800)

Het laboratorium heeft jaarlijks een budget beschikbaar voor het plegen van vervangings -investeringen. Het laboratorium dient jaarlijks de technisch en economisch verouderde apparatuur te vervangen om haar onderzoeken en analyse op een verantwoorde manier te kunnen uitvoeren. In het algemeen zijn de technologische ontwikkelingen binnen de laboratoriumwereld zodanig, dat nieuw analysesystemen een verbetering van de efficiency betekenen. Daarnaast wordt bepaalde apparatuur wettelijk verplicht gesteld en moet extra apparatuur worden aangeschaft ten behoeve van onderzoek dat voortvloeit uit het emissieplan.

Vervanging materieel en voertuigen (€ 1.036.760)

Voor 2025 staat onder meer de vervanging van een aantal quads, landmeetinstrumenten en werkmaterieel CTO gepland.

Geprognosticeerde begin- en eindbalans

Geprognosticeerde balans 2025 - 2029

bedragen x € 1.000

ACTIVA	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027	31-12-2028	31-12-2029
Vaste activa					
Immateriële vaste activa	16.819	16.295	15.434	15.099	15.526
Materiële vaste activa	372.940	395.069	450.662	590.258	625.951
Financiële vaste activa	4.730	4.538	4.347	4.155	3.963
Totaal vaste activa	394.489	415.903	470.442	609.512	645.441
Vlottende activa					
Onderhanden werk	180.147	196.534	214.329	148.839	174.679
Voorraden	1.028	1.028	1.028	1.028	1.028
Liquide middelen	100	100	100	100	100
Kortlopende vorderingen	15.281	9.658	9.345	11.250	8.240
Overlopende activa	12.562	5.903	4.000	4.000	4.000
Totaal vlottende activa	209.119	213.223	228.802	165.217	188.047
Totaal Activa	603.608	629.125	699.244	774.729	833.487

PASSIVA	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027	31-12-2028	31-12-2029
Vaste passiva					
Algemene reserves	15.364	11.991	10.608	10.421	10.421
Tariefegalisatiereserves					
Overige bestemmingsreserves	5.213	5.101	5.101	5.101	5.101
Resultaat jaarrekening	0	0	0	0	0
Voorzieningen	5.672	5.202	4.757	4.337	3.917
Langlopende leningen	515.192	547.186	588.607	646.298	676.789
Totaal vaste passiva	541.442	569.480	609.073	666.157	696.228
Vlottende passiva					
Korte schulden	51.666	53.227	41.776	44.972	56.417
Overlopende passiva	10.500	6.418	48.395	63.600	80.842
Totaal vlottende passiva	62.166	59.645	90.171	108.572	137.259
Totaal passiva	603.608	629.125	699.244	774.729	833.487

Toelichting op geprognosticeerde balans

In het Waterschapsbesluit art. 4.7 is de verplichting vastgesteld dat de waterschappen een geprognosticeerde begin- en eindbalans van de begrotingsjaren opnemen in de paragraaf Uiteenzetting van de financiële positie. Het meerjarig opnemen van de geprognosticeerde balans geeft het algemeen bestuur meer inzicht in de ontwikkeling van de investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen en de financieringsbehoefte. Voor meer inhoudelijke duiding verwijzen wij graag naar de paragraaf Uiteenzetting van de financiële positie.

Bijlagen

Begroting naar kostensoorten

bedragen x € 1
miljoen

	JR 2019	JR 2020	JR 2021	JR 2022	JR 2023	B 2024	B 2025	B 2026	B 2027	B 2028	B 2029
	1)	1)	1)	1)	1)	2)	3)	3)	3)	3)	3)
Belastingopbr.											
Waterschapsbelastingen	143,4	156,1	164,1	167,0	175,3	202,5	212,0	222,2	231,2	240,6	245,7
Kwijtscheldingen - oninbaar	-3,7	-5,0	-4,3	-3,6	-3,7	-4,8	-4,8	-4,8	-4,8	-4,8	-4,8
totaal belastingopbrengsten	139,6	151,1	159,8	163,4	171,6	197,6	207,1	217,3	226,4	235,8	240,8

Lasten											
rente	12,6	12,1	12,1	11,9	11,6	11,8	12,1	12,7	14,1	16,2	18,0
afschrijvingen	38,4	39,1	39,9	40,9	40,4	43,6	43,5	46,0	47,5	49,5	50,5
financiële baten	-0,1		0,0								
kapitaallasten	50,9	51,1	52,0	52,8	52,0	55,5	55,6	58,7	61,6	65,7	68,5
<i>bruto personele lasten</i>	52,5	53,8	55,9	58,3	64,3	64,8	72,7	74,5	76,6	78,6	80,5
<i>Organisatieontwikkeling</i>											
<i>Overige pers kosten</i>											
<i>-/- personele baten</i>	-0,6	-0,5	-0,6	-0,6	-0,7	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
<i>-/- geactiveerde uren</i>	-10,5	-11,0	-8,9	-9,8	-10,5	-7,8	-7,7	-7,7	-7,7	-7,7	-7,7
personele lasten	41,4	42,3	46,4	47,9	53,0	56,8	65,0	66,8	68,8	70,8	72,7
<i>goederen en diensten bruto</i>	29,2	31,4	32,8	32,7	41,7	50,7	54,1	55,8	57,2	58,8	58,9
<i>Onderhoud door derden</i>	17,6	19,3	21,8	24,9	30,9	31,6	32,2	31,5	32,1	32,7	32,7
<i>Bijdragen aan Derden</i>	12,6	12,2	13,5	13,3	14,1	15,2	15,1	16,2	16,1	16,2	16,2
<i>-/- bijdragen van derden</i>	-1,7	-1,0	-5,1	-2,2	-4,4	-1,8	-2,7	-2,1	-2,0	-2,0	-2,0
<i>-/- G en D aan derden</i>	-3,2	-3,1	-4,2	-6,8	-4,4	-2,3	-3,5	-3,6	-3,6	-3,6	-3,7
<i>-/- geactiveerde bouwrente</i>	-0,7	-1,2	-1,2	-1,1	-1,5						
goederen en diensten	53,8	57,6	57,6	60,8	76,4	93,4	95,2	97,8	99,8	101,9	102,1
<i>Dotatie Voorzieningen</i>	1,9	1,3	0,5	0,4	1,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
<i>-/- vrijval vanuit voorz.</i>	-0,3	-0,7	-0,3	-0,9							
Onvoorzien						0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Dividend	-1,2	-3,2	-2,6	-3,0	-4,4	-2,9	-2,9	-2,9	-2,9	-2,9	-2,9
overige lasten	0,5	-2,6	-2,3	-3,5	-3,1	-2,5	-2,5	-2,5	-2,5	-2,5	-2,5
totaal lasten	146,5	148,4	153,8	158,0	178,4	203,2	213,2	220,8	227,8	236,0	240,8

Resultaat	Operationeel resultaat	-6,9	2,6	6,0	5,4	-6,8	-5,6	-6,1	-3,5	-1,4	-0,2	0,0
	<i>Mutatie bestemmingsreserve</i>						-0,3	-0,3	-0,1			
	<i>Resultaat ten gunste/laste algemene reserve</i>						-5,3	-5,8	-3,4	-1,4	-0,2	0,0

Reserves	<i>Algemene reserves</i>	18,5	21,6	23,9	29,4	24,3	19,0	13,2	9,9	8,5	8,3	8,3
	<i>Bestemmingsreserves</i>	7,4	7,3	11,0	10,9	9,3	9,0	8,6	8,5	8,5	8,5	8,5
	Totale reserves*	25,9	28,9	34,9	40,3	33,5	28,0	21,9	18,4	17,0	16,8	16,8

Ontwikkeling schuldpositie	bedragen x € 1 miljoen	JR 2019	JR2020	JR2021	JR2022	JR2023	B 2024	B 2025	B 2026	B 2027	B 2028	B 2029
	Langlopende schuld per 31 dec	472,4	480,5	491,6	493,7	503,7	500,0	515,2	547,2	588,6	646,3	676,8

- 1) Bijgewerkt op basis van jaarrealisatie jaarrapportages
- 2) Cijfers op basis van Begroting 2024-2028
- 3) Cijfers op basis van concept Begroting 2025-2029

Baten per beleidsproduct

bedragen x € 1.000

Beleidsproduct	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Aanleg en onderhoud waterkeringen	376	376	376	376	376
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	41	39	39	39	39
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	48	26	26	26	26
Beheer hoeveelheid water	278	278	278	278	278
Beheerinstrumenten watersystemen	454	454	454	454	454
Beheersinstrumenten waterkeringen	1.736	1.736	1.736	1.736	1.736
Belastingheffing	3	3	3	3	3
Bestuur	185	185	185	185	185
Dekkingsmiddelen	211.851	221.577	230.567	239.733	244.615
Eigen plannen	3.358	3.358	3.358	3.358	3.358
Externe communicatie	440	440	440	440	440
Getransporteerd afvalwater	14	14	14	14	14
Gezuiverd afvalwater	2.088	2.003	2.003	2.003	2.003
Handhaving	21	20	20	20	20
Kostenplaatsen	237	243	249	255	255
Monitoring watersystemen	468	205	205	205	205
Ondersteunende Beheerproducten	1.690	1.494	1.454	1.459	1.459
Plannen van derden	1.035	1.035	1.035	1.035	1.035
Saldo	5.085	2.948	946	-0	0
Toezicht	99	81	81	81	81
Vergunningen en meldingen	690	692	694	696	698
Verwerkt slib	491	491	491	491	491
Totaal baten	230.686	237.696	244.653	252.886	257.770

Lasten per beleidsproduct

bedragen x € 1.000

Beleidsproduct	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Aanleg en onderhoud vaarwegen en havens	-1.466	-1.037	-1.061	-1.083	-1.089
Aanleg en onderhoud waterkeringen	-30.671	-31.087	-32.247	-34.079	-33.595
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	-25.643	-27.110	-27.775	-29.139	-30.321
Adviezen vergunningen	-120	-124	-127	-131	-134
Afvalwaterbehandeling door derden	-610	-610	-610	-610	-610
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	-4.566	-5.280	-5.384	-5.477	-5.498
Beheer hoeveelheid water	-30.207	-31.050	-32.055	-33.475	-34.396
Beheerinstrumenten watersystemen	-2.779	-2.859	-2.932	-3.017	-3.069
Beheersinstrumenten waterkeringen	-3.522	-3.618	-3.723	-3.823	-3.906
Belastingheffing	-3.449	-3.729	-3.826	-3.839	-3.850
Bestuur	-6.562	-6.728	-6.898	-7.073	-7.208
Dekkingsmiddelen	-858	-872	-897	-904	-904
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	-16	-16	-16	-17	-17
Eigen plannen	-15.067	-14.771	-14.831	-15.048	-15.184
Externe communicatie	-535	-546	-557	-569	-569
Getransporteerd afvalwater	-7.267	-7.485	-8.098	-8.483	-8.704
Gezuiverd afvalwater	-32.472	-32.766	-34.368	-35.797	-37.394
Handhaving	-624	-642	-660	-679	-694
Invordering	-1.882	-2.048	-2.101	-2.101	-2.101
Kostenplaatsen	-237	-243	-249	-255	-255
Monitoring watersystemen	-5.821	-6.126	-6.325	-6.505	-6.661
Ondersteunende Beheerproducten	-37.782	-37.591	-38.177	-38.663	-39.366
Plannen van derden	-1.688	-1.718	-1.748	-1.779	-1.802
Toezicht	-1.463	-1.516	-1.557	-1.594	-1.629
Vergunningen en meldingen	-2.188	-2.253	-2.312	-2.368	-2.425
Verwerkt slib	-13.195	-15.873	-16.119	-16.380	-16.389
Totaal lasten	-230.686	-237.696	-244.653	-252.886	-257.770

Definitie beleidsproducten

Beleidsveld	Beleidsproduct	Toelichting op beleidsproduct
Strategisch beleid	Eigen plannen	Formuleren en vastleggen van het strategisch beleid van het waterschap voor zowel de reglementaire beheerstaken (waterkeringszorg, watersysteembeheer, zuiveringsbeheer, wegenbeheer en/of vaarwegenbeheer) als de wijze waarop op (dreigende) calamiteiten wordt gereageerd.
	Plannen van derden	De activiteiten van het waterschap gericht op het toetsen van, reageren op en beïnvloeden van de beleids(vormende) en ruimtelijke plannen van derden.
Waterkeringen	Beheersinstrumenten waterkeringen	Het opzetten, actueel houden en periodiek controleren van de beheersinstrumenten (legger, beheersregister, toetsing), teneinde de staat van de waterkeringen zichtbaar te maken.
	Aanleg en onderhoud waterkeringen	Het aanleggen en het in stand houden van het waterkerend vermogen van de waterkeringen die in beheer zijn bij het waterschap. Als een waterschap de kosten van de bijdrage aan het HWBP op dit product verantwoordt, dan moeten deze kosten worden meegenomen.
	Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	Het plan- en doelmatig bewaken van de waterkeringen in bedreigende situaties en het (doen of laten) treffen van maatregelen om de waterkerende functie te waarborgen alsmede het beperken van de gevolgen van calamiteiten.
Watersysteem	Beheersinstrumenten watersystemen	Het voorbereiden, op- en vaststellen alsmede onderhouden van instrumenten die het beheer van watersystemen ondersteunen
	Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	Aanleg, verwerving en onderhoud van waterlopen en kunstwerken voor de passieve waterbeheersing inclusief alle kwaliteitsmaatregelen in oppervlaktewater en voorzieningen verwante belangen die daarin worden getroffen.
	Baggeren waterlopen/saneren waterbodems	Verwijderen van bagger- en saneringsspecie uit watersystemen en indien noodzakelijk dit milieuhygiënisch passend verwerken.
	Beheer hoeveelheid water	Het door middel van regulerende kunstwerken invloed uitoefenen op de hoeveelheid water, het oppervlaktewaterpeil en de waterkwaliteit in het watersysteem.
	Calamiteitenbestrijding watersystemen	Bestrijding van afwijkingen van de gewenste hoeveelheid water dan wel de kwaliteit of ecologische toestand daarvan voorzover dat niet onder de normale bedrijfsvoering valt.
	Monitoring watersystemen	Het verzamelen, bewerken, verwerken, toetsen, analyseren en rapporteren van meetgegevens voor zowel het waterkwantiteits- als het waterkwaliteitsbeheer (met uitzondering van gegevens over de waterbodems).
Waterzuivering	Getransporteerd afvalwater	Het door het bouwen, verwerven, beheren, onderhouden en bedienen van transportgemalen en -leidingen mogelijk maken dat afvalwater wordt getransporteerd.
	Gezuiverd afvalwater	Het door het realiseren, overnemen, beheren, onderhouden en exploiteren van rioolwaterzuiveringsinstallaties en IBA-inrichtingen zorgen dat het aangeboden afvalwater wordt gezuiverd.
	Verwerkt slib	Het door het realiseren, beheren, onderhouden en exploiteren van slibverwerkingsinstallaties zorgen dat het zuiveringsslib en de andere restproducten van een rwzi of iba die voor een eindbestemming worden aangeboden tot een eindproduct worden verwerkt.
	Afvalwaterbehandeling door derden	Het laten verwerken van afvalwater uit het eigen beheersgebied door andere beheerders van rioolwaterzuiveringsinstallaties.
Vaarwegen en havens	Beheersinstrumenten vaarwegen en havens	Het opzetten, actueel houden en periodiek controleren van de beheersinstrumenten (legger en beheersregister), teneinde de staat van de vaarwegen en havens zichtbaar te maken.
	Aanleg en onderhoud vaarwegen en havens	Het op basis van het beheersplan vaarwegen aanleggen, verwerven, verbeteren en onderhouden van vaarwegvoorzieningen.
	Verkeersregeling en -veiligheid vaarwegen en havens	Alle activiteiten die een waterschap uitvoert als nautisch beheerder belast met het regelen van het scheepvaartverkeer op basis van de Scheepvaartverkeerswet.
VTH	Beheer keurkwartet en VTH-beleid	Vorbereiding, op- en vaststelling alsmede het onderhoud van de Keurverordening, de beleidsregels, de algemene regels en de richtlijnen voor de legger van het waterschap waarbij de ge- en verbodsbepalingen ten aanzien van beheer, onderhoud en gebruik van water en de waterstaatskundige infrastructuur door derden worden geregeld. Eén en ander gebeurt als bevoegd gezag op basis van de Waterwet en de Waterschapswet en daaruit voortvloeiende of daarmee samenhangende regelgeving Tevens het beheer van het wettelijk verplichte T&H-beleid en (toekomstig) V-beleid (Wet VTH-criteria).
	Vergunningen en meldingen	Het als bevoegd gezag verlenen van vergunningen en het afhandelen van meldingen op basis van de Waterwet- en –daarmee samenhangende regelgeving (zoals de keur).
	Adviezen vergunningen	Adviezen die waterschappen verstrekken aan andere bevoegde gezagen in relatie tot de Waterwet- en daarmee samenhangende wet- en regelgeving, waartoe ook de Wabo behoort.
	Toezicht	De werkzaamheden die door of namens het waterschap – meestal als bevoegd gezag, maar bv. in het kader van de Wabo of samenloop als niet-bevoegd gezag – worden verricht om na te gaan of voorschriften van de waterschapsverordening en omgevingswet en daarmee samenhangende regelgeving worden nageleefd. Toezicht op de naleving ziet aldus op programmatische controle, is preventief en gaat gewoonlijk aan handhaving c.q. het toepassen van sancties vooraf.
	Handhaving	Alle acties van het waterschap als bevoegd gezag die gericht zijn op het ongedaan maken van en/of het toekomstig voorkomen van een toestand die in strijd is met de wettelijke voorschriften.

	Regulering lozingen	Aanvullende, niet direct bij andere beleidsproducten onder te brengen maatregelen waarmee gezorgd wordt voor het beheersen van lozingen op de bij het waterschap in beheer zijnde zuiveringstechnische werken en oppervlaktewateren.
belastingheffing	Belastingheffing	Opstellen en actueel houden van wet- en regelgeving, het opleggen van aanslagen en het afhandelen van verzoek-, bezwaar- en beroepsprocedures op het gebied van belastingenaanslagen.
	Invordering	Betalingsverwerking, kwijtschelding en (dwang)invorderingsmaatregelen op het gebied van waterschapsbelastingen.
bestuur	Bestuur	Alle activiteiten die gericht zijn op het besturen van het waterschap, waaronder de ambtelijke voorbereiding van bestuursvergaderingen.
communicatie	Externe communicatie	De centrale en extern gerichte voorlichtende activiteiten van het waterschap.
Dekkingsmiddelen en saldo	Dekkingsmiddelen en saldo	De dekkingsmiddelen bestaan uit de belastingopbrengsten vermindert met de kwijtscheldingen en oninbare vorderingen. Tevens worden de overige dividenden en overige algemene opbrengsten (bijvoorbeeld grondverkoop) aan dit beleidsproduct toegerekend.

[Lijst met afkortingen](#)

Afkorting	Betekenis
BAW	Bestuursakkoord water
BIO	Baseline Informatiebeveiliging Overheid
BOvi	Blauwe Omgevingsvisie
BRO	Basisregistratie ondergrond
CIV	Centrum Innovatief Vakmanschap
CIV Water	Centrum voor Innovatief Vakmanschap Water
Commissie DSF	Commissie Dyken, Stêd en Finânsjes
CSIR	Cyber Security Implementatie Richtlijn
CSRD	Corporate Sustainability Reporting Directive
DOP	Opgelost organisch gebonden fosfor
DSO	digitaal stelsel omgevingswet
FBWK	Fries bestuursakkoord Water en Klimaat
Fido	Financiering decentrale overheden
FPLG	Fries Programma Landelijk Gebied
Fumo	Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing
GIS	Geografisch informatiesysteem
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
GWAWO	Gemeentelijk Ambtelijk Water Overleg
GWW	Grond-, weg- en waterbouw
ha	Hectare
HWBP	HoogWaterBeschermingsProgramma
hWh	het Waterschapshuis
IBA	Individuele behandeling afvalwater
ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport
IWR	Integrale Waterrapportage
KLM	Koehool - Lauwersmeer
km	Kilometer
KRW	Kaderrichtlijn water
LIMS	Laboratorium Informatie Management Systeem
NBK	Noordelijk Belastingkantoor
NOVEX	Nationale Omgevingsvisie Extra
NPLG	Nationaal Programma Landelijk Gebied
NVZ	Natuurvriendelijke zone
OAS-studies	Optimalisatiestudies van het afvalwatersysteem
OSW	Overdracht Stedelijk Water
OVEF	Openbare verlichting & Energie Fryslân
PBOW	Provinciaal Bestuurlijk Overleg Water
RBO	Regionaal Bestuurlijk Overleg
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
RWK	Regionale waterkering
RWP	Regionaal Waterprogramma
SDG	Sustainable Development Goals
SGBP	sstroomgebiedbeheerplannen
SNB	Slibverwerking Noord-Brabant
SNN	Samenwerkingsverband Noord-Nederland
SOC	Security Operations Center
SOI	Slibontwateringsinstallatie
Stowa	Stichting toegepast onderzoek waterbeheer
TEA	Thermische Energie uit Afvalwater
TEO	Thermische Energie uit Oppervlaktewater
UvW	Unie van Waterschappen
V&K	Vitale en kwetsbare functies
VFG	Vereniging van Friese Gemeenten
VKA	Voorkeursalternatief

VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VVzB	Vereniging van zuiveringsbeheerders
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WABOS	water- en bodemsturend
WAC	Waterapplicatiecentrum
WBP	Waterbeheerprogramma
WILMA model	De WILMA staat voor Waterschap Informatie & Logisch Model Architectuur en is de 'referentiearchitectuur van de waterschappen'.
WON	Vereniging voor Waterketenonderzoek Noord Nederland
Woo	Wet open overheid
ZZS	Zeer zorgwekkende stoffen

